

Літаратурнае мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 8 (2534)
ПЯТНІЦА
19
лютага 1971 г.

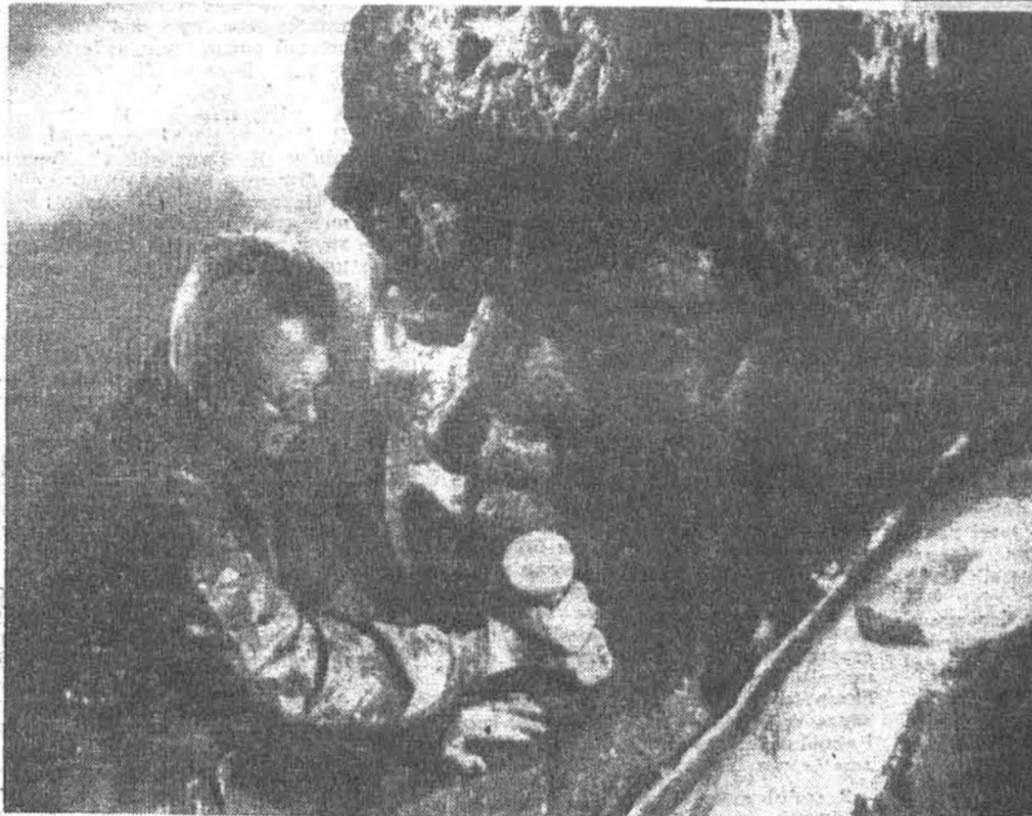
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

23 ЛЮТАГА—ДЗЕНЬ САВЕЦКАЙ АРМІІ І
ВАЕННА-МАРСКОГА ФЛОТУ

АБАРОНЦАМ РАДЗІМЫ— СЛАВА!

КІНААРХІВЫ краіны захоўваюць 3,5 мільёнаў метраў стужкі з дакументальнымі здымкамі вайны—плён гераічнай, самаахвярнай працы 243 аператараў, якія вельмі часта выконвалі свой абавязак кіналетанісцаў пад агнём праціўніка, у акопах парэдняга краю, у кабіне самалёта-бамбардзіроўшчыка або на борце атакуючага тарпеднага кацера...

Першым аб'ектам увагі, на які было скіравана вока кінакамеры, заўсёды быў чалавек з ружом, савецкі салдат, адданы і вынаходлівы, пляшчотны і справядлівы, шчыры, сумленны. Яго мы бачым на буйных і агульных планах большасці з тых мільёнаў метраў стужкі. Мінаюць гады, а ён жыве—кідаецца ў атаку, уступае ў пардынак з танкам, штурмуе паверх за паверхам дом, падае пад куляй, чытае лісты з роднай вёскі, дэсанціруецца ў тыл ворага...

Рэжысёр аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм» Барыс Саракатунаў па сваім сцэнарыі зрабіў дакументальны фільм «Бронзавы салдат», куды ўвайшлі кадры вайнавай пары, асэнсаваныя ў арні перададзеным тэматычным ключы, ад якога і назва стужкі—подзвіг радавога салдата на вайне.

Вы бачыце кадры з новага фільма творчага аб'яднання «Летапіс». Рэцэнзію чытайце на стар. 8.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

НАД ПРАЕКТАМ З'ЕЗДАЎСКІХ ДЫРЭКТЫЎ

Стар. 2—3

СЛОВА ПРА САВЕЦКАГА САЛДАТА

Выступаюць пісьменнік Аляксандр ДРАКАХРУСТ і дзвойчы Герой Савецкага Саюза П. ГАЛАВАЧОУ.

Стар. 4—5 і 6—7

КАЛЕКТЫ Ё НАЗЫВАЕЦЦА «МАЛАДОСЦЬ»

Стар. 4—5

На паверцы—вершы Алеся МАСАРЭНКІ і Уладзіміра ПАЎЛАВА

Стар. 6 і 9

Міхаіл БЛІШЧ, ЧАЛАВЕК І МАСТАК

Стар. 7

МОЙ РОДНЫ КУТ

Лірычныя замалёўкі Віктара ПОЛЯКА.

Стар. 10—11

КАРЭЛІЯ, ШТО ЗАСТАЛАСЯ Ё СЭРЦЫ

Нарыс Віктара КАРАМАЗАВА.

Стар. 12—15

ПАСПАГАДАЛІ...

Памфлет Анатоля СТУКА.

Стар. 15

З мэтай найбольш поўнага задавальнення духоўных патрэбнасцей народа забяспечыць далейшае развіццё друку, тэлебачання, радыё, літаратуры і мастацтва, умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы ўстаноў культуры. Палепшыць якасць

радыёперадач і тэлевізійных перадач.

Прадугледзець далейшае павелічэнне выпуску кніг, тыражоў газет і часопісаў, забяспечыўшы далейшае палепшэнне іх афармлення і тэматыкі, развіваць сетку кінатэатраў і кінаўстановак.

Забяспечыць укараненне ў паліграфічную прамысловасць і кінапрамысловасць навейшага абсталявання, новых матэрыялаў, паперы, кінаплёнкі.

Звярнуць асаблівую ўвагу на ўдасканаленне сістэмы культурнага абслугоўвання

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ

13 лютага 1974 года адбыўся пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі.

Пленум ЦК КПБ прыняў пастанову аб унясенні на абмеркаванне XXVII з'езда КП Беларусі пытання «Аб праекце Дырэктыў XXIV з'езда КПСС па пяцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР

на 1971—1975 гады». Докладчык — Старшыня Савета Міністраў БССР тав. КІСЯЛЕЎ Ц. Я.

У сувязі з маючым адбыццём абмеркаваннем на з'ездзе КПБ праекта Дырэктыў па пяцігадовым плане пленум ЦК КПБ вырашыў перанесці дату склікання XXVII з'езда КП Беларусі на 22 лютага 1974 года.

Іван ШАМЯКІН

ДУМКІ ПЕРАД З'ЕЗДАМ

Праз тры дні камуністы Савецкай Беларусі пачнуць свой XXVII з'езд.

З'езды партыі — гэта прадстаўнічыя форумны для сур'ёзнага, грунтоўнага, дэлавага абмеркавання важнейшых пытанняў жыцця партыі і краіны, для пад'ядзення вынікаў і выпрацоўкі новых планаў, новых дырэктыў па ўсіх аспектах унутранага і міжнароднага жыцця.

Даўно ўжо стала традыцыяй, што савецкія людзі ўспрымаюць з'езды ленинскай партыі, як урачыстасць, як свята. Гэта натуральна. З'езды партыі, якая прысвячае ўсю сваю дзейнасць клопам пра мір і шчасце народа, якая вядзе наперад, ад перамогі да перамогі, як бы ўзводзяць усіх нас, членаў партыі і беспартыйных працаўнікоў, на новую вышыню, на новы рубяж. З гэтай вышыні адкрываецца той шлях, які пройдзены, і гэтак жа шырока і далёка праглядаецца дарога, па якой належыць пайсці заўтра, відны ўсе вяршыні, якія трэба будзе браць працоўным штурмам. Радасная гэта мірная дарога! А з'яўляючы на сонцы вышыні не палюжаюць, а натхняюць, нараджаюць энтузіязм, узнікаюць бадзёрнасць і радасць.

Вышыні гэтыя — толькі што апублікаваны праект Дырэктыў XXIV з'езда КПСС па новым пяцігадовым плане.

Я ніякай прамысла, як пазму: Амаль кожнае палажэнне, кожная лічба наводзіць нашага брата, пісьменніка, на глыбокі роздум, на абгульненні і адначасна вобразна — канкрэтызацыю — пераносіць гэтыя лічбы на жыццё людзей, герояў нашых кніг, п'ес, сцэнарыяў, на параўнанні з мінулым, на асэнсаванне сучаснасці і на ўяўленне таго, якім будзе жыццё людзей у бліжэйшым будучым і як адпаведна зменіцца іх псіхалогія. Я ўпэўнены, што не аднаго мяне, але, бадай, кожнага з маіх калег Дырэктывы прымусілі задумацца над вобразамі нашых твораў, якія з'яўляюцца на гэтым новым гістарычным рубяжы каму-

ністычнага будаўніцтва — пасля XXIV з'езда КПСС.

Даволі прыгадаць, што гаворыцца ў Дырэктывах пра галоўную задачу пяцігодкі. Яна «заключаецца ў тым, каб забяспечыць значны ўздым матэрыяльнага і культурнага ўзроўню жыцця народа на аснове высокіх тэмпаў развіцця сацыялістычнай вытворчасці, павышэння яе эфектыўнасці, навукова-тэхнічнага прагрэсу і паскарэння росту прадукцыйнасці працы». (Падкрэслена ў праекце Дырэктыў).

Бясконца многа можна пісаць пра тое, што зроблена ў мінулыя пяцігодкі, заданай якой перавыкананы. Яшчэ больш — пра тое, што будзе рабіцца ў новай пяцігодцы, як гэта зменіць і аблічча зямлі, і псіхалогію людзей. Але ў сувязі з роздумам над праектам Дырэктыў, мне прыгадваецца самае блізкае — Дні літаратуры на Магілёўшчыне, якія мы правялі на тым тыдні. Нехта можа здзівіцца: што да чаго? Якое дачыненне да пяцігадовага плана маюць літаратурныя выступленні дваццаці пісьменнікаў? Дачыненне маюць нашы ўражанні, сустрэчы з людзьмі, усё тое, што мы ўбачылі і пачулі. Прызнаюся, трошкі рабілася нават няёмка, як мае калегі ахалі пасля агляду лаўсанавага камбіната: «Ды гэта ж прадпрыемства будучага! Такое нават усвядоміць цяжка!».

Няёмка было ад таго, што большасць з нас толькі ў сувязі з Днямі літаратуры здолелі пазнаёміцца з гэтым цудам навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Жыццё калгаснай вёскі — без выхвалення «жаку» — я ведаў. Але і там на гэты раз я адчуў слабе нікавата. За дзве тры гады, калі пісаў на гісторыка-рэвалюцыйныя тэмы, мае ўяўленні пра вёску адсталі. Але я перажыў незабыўныя хвіліны радасці і ўзнісласці, гонару за маю партыю, калі ў далёкіх сёлах Слаўгарадчыны і Быхаўшчыны глядзеў у твары калгаснікаў, школьнікаў, на іх вопратку, на тое, як яны раскупялі кнігі і шка-

давалі, што кніжак на ўсіх не хапала. Уразіла нават такая дэталі. Я помню, як раней у калгасах збіраліся на розныя сходкі, лекцыі, даклады. У калгасе імя Максіма Горкага Слаўгарадскага раёна сустрэча была прызначана на дванаццаць дзя, мы прыехалі за пятнаццаць мінут, і я ахнуў: клуб быў паўноцкі, палавіна людзей стаяла і высталяла паўтары гадзіны, пакуль выступалі пісьменнікі. Думаю, гэтыя дэталі красамойна сведчаць пра тую зрухі, якія адбыліся ў псіхалогіі калгасніка, у яго культурных патрэбах.

Калгас імя Куйбышава Слаўгарадскага раёна пакуль што самы звычайны, сярэдні. Але вось што адбылося ў ім за апошнюю пяцігодку: у 1965 годзе — ураджайнасць была 5 цэнтнераў з гектара, у 1970 — ужо 25, рост у пяць разоў. Вытворчасць малака вырасла таксама амаль у пяць разоў. На сустрэчы нам назвалі некаторыя лічбы дабрабыту і культуры: у калгаснікаў больш ста матацыклаў і... 330 тэлевізараў. Дальбог, мяне нават спалохала такая колькасць тэлевізараў. А ці будучы чытаць літаратуру пасля такога насычэння тэлевізарамі? Ва ўсякім разе, яшчэ мацней пацвердзілася думка аб неабходнасці нам, пісьменнікам, разам з работнікамі тэлебачання шукаць новыя формы тэлевізійнай прапаганды літаратуры.

Ды хіба толькі гэтыя, тыпова прафесійныя думкі ўзніклі ў мяне, як напэўна, і ў кожнага з маіх сяброў, у выніку гэтых цікавых сустрэч? У час сустрэчы з воінамі мы пазнаёміліся з людзьмі і тэхнікай, якая стаіць на вярце нашай мірнай працы. Гэта быў як бы падагульняючы і самы ўдарны акорд у радаснай сімфоніі багатых уражанняў, якія дала кожнаму з нас паездка толькі па адной вобласці нашай рэспублікі, праслаўленай на ўвесь свет ратнымі і працоўнымі подзвігамі народа, імя якому — беларусы, народа, што заўсёды быў верны ленинскім ідэям, які ўпэўнена ішоў і далей пойдзе па шляху, азораным святлом гэтых ідэй, за роднай партыяй.

З такімі думкамі пра вынікі васьмай пяцігодкі, пра Дырэктывы па новым пяцігадовым плане, пра самую апошнюю паездку і сустрэчы з людзьмі, пра свой пісьменніцкі партыйны абавязак — іду я, дэлегат, на XXVII з'езд Камуністычнай партыі Беларусі.

Уладзімір ЮРЭВІЧ

ВЕЛІЧНЫЯ ПЕРСПЕКТЫВЫ

не. Праца, памножаная на веды — практычныя і тэарэтычныя — складае галоўны клопат нашага сучасніка. І яго, няўрымслівага ў імкненні да ведаў, хацелася б часцей сустракаць у творах мастацкай літаратуры.

На XXIV з'ездзе партыі сярэд ішыхх пасланцоў ад камуністычнай арганізацыі Беларусі будзе і камбайнер саўгаса «Канстанцінава», што на Мядзельшчыне, Эдуард Ціхі. Пятнаццаць гадоў трымае ён стыро палявога карабля і за высокую прадаўнасць носяць званне Героя Сацыялістычнай Працы. Яго прадаўнасць вымяраецца не столькі гектарамі ўбранай плошчы і цэнтнерамі сабраўлага ўраджая, колькі бескарнасным імкненнем навушчы так працаваць ішыхх. Не зва-

жаючы на гады, Эдуард Ціхі вучыцца завочна ў іштыхце і паспявае вучыць другіх — ён на чале саўгаснай школы камбайнераў рыхтуе вартую сабе змену. Новыя вышыні на працоўным фронце сёння не заважаюць без глыбокага ведання сваёй справы.

Камуніст з Мядзельшчыны, хлебароб Эдуард Ціхі прагаласуе на з'ездзе за новы пяцігадовы план як упэўнаважаны працавітай Беларусі. Планы 1971 — 1975 гадоў — планы нашай партыі — планы народа. За іх выкананне будзе змагацца кожны працаўнік, дзе б ён ні быў — за стыром, у полі, на будоўлі, у лабараторыі. Паказаць працаўніка нашага часу ў новым стваральным парыве — адна з надзвычайных задач беларускай літаратуры.

КАМПАЗИТАР і сучаснасць, месца кампазітара ў сённяшнім бурлівым дні — пра гэта ішла прынцыповая і дэлававая гаворка на адкрытым партыйным сходзе, прысвечаным надыходзячому XXIV з'езду КПСС, у Саюзе кампазітараў БССР.

Творчасць беларусіх кампазітараў сцягнула далёка за межы рэспублікі. Беларускім кампазітарам ёсць чым ганарыцца, ёсць чым радавацца.

Асабліва плённым быў для нас мінулы, 1970 год, год ленинскага юбілею. — адзначыў у сваім дакладзе старшыня праўлення Саюза Р. Шырма. — Нават простае пералічэнне твораў, якія летась упершыню прагучалі з опернай сцэны, у канцэртных залах, даюць уяўленне аб сапраўдным размаху і глыбіні кампазітарскай думкі, аб багаці нашай сённяшняй музычнай культуры. У нас значны дасягненні ў сімфанічным і вальна-сімфанічным жанрах. У нас з'явіліся новыя оперы і балеты. Інструментальныя канцэрты, песьні і хоры.

Докладчык называе кампазітараў, якія сустрэлі ленинскі юбілей новымі змястоўнымі творами. Гэта — Л. Абельвіч, М. Аладаў, Ул. Алоўнікаў, А. Багатыроў, Г. Вагнер, Я. Глебаў, Ю. Семіянка, І. Лучанок, Д. Смольскі, С. Картэс, А. Янчанка і многія ішыхх.

Пераважалі большасць членаў нашага кампазітарскага цэха, у тым ліку і моладзь, — падкрэслівае докладчык, — ішчы музыку ў лепшых традыцыях рускай і савецкай музычнай ішласці. Наш лозунг — народнасць. Наш дэвіз — сучаснасць. Усё лепшае ў мастацтве, музыцы — ад народа. Усё лепшае, што створана ў мастацтве, музыцы — для народа. Таму вартасць і значэнне мастацтва вызначаецца ў першую чаргу тым, наколькі яно адпавядае патрэбам часу, як служыць яно народу, дапамагае выходзіць новага чалавека.

Р. Шырма заўважае, што ў наш век касмічных нараблёў і электронна-вылічальных машын, мы ішмат гаворым і ішмат пра тэхнічны прагрэс. Гэта, вядома, заканамерна. Але часам мы забываем аб творах гэтага прагрэсу, аб простых людзях, аб іх духоўным свеце, хаця выхаванне, фарміраванне гэтага свету — задача ішчуды больш складаная, чым, скажам, стварэнне самай дасналай машыны. Вось тут і павінен сказаць сваё слова мастак, у дадзеным выпадку — творца музыкі.

Музыка. Як нараджаецца яна? Відаць, гэта адна з самых таямнічых загадак чалавечай сутнасці, чалавечага розуму. Ясна толькі, што нараджаецца музыка не на пустым месцы. Талент? Так. Але і талент павінен чымсьці жывіцца. І сіла тален-

УКАЗ ПРЭЗЫДЫУМА ВЯРХОУНАГА САВЕТА СССР

АБ УЗНАГАРОДЖАННІ «ЛИТЕРАТУРНОЙ ГАЗЕТЫ» ОРДЭНАМ ЛЕНИНА

За заслуги ў развіцці савецкай літаратуры і актыўны ўдзел у камуністычным выхаванні працоўных узнагародзіць «ЛИТЕРАТУРНУЮ ГАЗЕТУ» ордэнам ЛЕНИНА.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ. Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмыль, 15 лютага 1974 г.

насельніцтва, завяршыць ў асноўным стварэнне дамоў культуры ў раённых цэнтрах і культурна-асветных устаноў ва ўсіх буйных населеных пунктах.

Палепшыць забяспячэнне кваліфікаванымі кадрамі

ту, як і сіла Антэя, у сувязі з зямлёй. Мастак не можа ствараць па-сапраўднаму, не будучы ўвесь час у самай густыні жыцця, не адчуваючыся на ўсё, што хвалюе яго сучаснікаў.

Павінна існаваць нейкая ўнутраная струна, унутраны камертон (не флюгер — камертон), чуйна настроеныя на тое, што адбываецца ў жыцці. А настройка гэта — ад грамадскай пазіцыі мастака, ад яго сумлення, пачуцця адказнасці перад радзімай, перад партыяй.

Пра гэта шмат гаварылася і

ла такі прыклад. Нядаўна з Масквы прыязджаў прафесар праўлення Саюза кампазітараў СССР, які хацеў выбраць некалькі твораў на ваенна-патрыятычную тэму. Але, на жаль, значных новых твораў, твораў высока-мастацкіх, высокага патрыятычнага гучання, аказалася ў беларускіх кампазітараў мала.

У дакладзе і многіх выступленнях падкрэслівалася, што ў нас ствараецца вельмі мала добрай музыкі для дзяцей і юнацтва. Але прырода, як кажуць, не

культурна-асветных устаноў і ўстаноў мастацтва, павысіць іх ролю ў грамадска-палітычным жыцці і арганізацыі вольнага часу насельніцтва.

(З праекта ЦК КПСС «Дырэктывы XXIV з'езда КПСС па пляскавым плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады»).

опер і балетаў. Вялікая размова на сходзе зайшла аб стане музычнай крытыкі. На крытыцы ляжыць вялікая адказнасць. Па сутнасці, яна фарміруе грамадскую думку.

Мэта крытыкі — дапамагчы кампазітару, сказаць яму праўду, — заўважыў Ю. Міхневіч. — Але пры любых умовах крытыка павінна быць таварыскай і добразычлівай. Хацелася б, каб, прад'яўляючы сур'ёзныя патрабаванні да таго ці іншага твора, крытыкі ўмелі б парадавацца кожнай новай рабоце.

Пра гэта гаварыла і музыкантаўца Л. Мухарынская, якая не пагадзілася са шмат якімі аспектамі рэцэнзіі Т. Шчарбакавай на оперу Ю. Семянікі «Зорка Венера» ў газеце «Літаратура і мастацтва».

Л. Мухарынская заўважыла, што не падзяляе адмоўных адносінаў крытыкі і да оперы М. Аладава «Андрэй Касцюка», што опера гэтая ў многім заслугоўвае станоўчай ацэнкі.

Шмат гаварылася на сходзе аб папулярнасці беларускай музыкі.

— Нядаўна мне давялося пабываць на педагогічнай канферэнцыі Фрунзенскага раёна сталіцы, — расказала В. Сізка. — Тэма канферэнцыі была вельмі цікавая: «Роля музыкі ў камуністычным выхаванні моладзі». Але ў час гутаркі з настаўнікамі, а гэта былі школьныя настаўнікі спеваў, высветлілася, што яны вельмі слаба ведаюць беларускую музыку.

Былі выказаныя прапановы ў адрас тэлебачання, радыё, якія пакуль што слаба папулярныя ў беларускае музычнае мастацтва.

Многа магла зрабіць у гэтым напрамку і музычная рэдакцыя выдавецтва «Беларусь».

Зараз рыхтуецца — сeryя манаграфій аб творчасці беларускіх кампазітараў, — гаворыць К. Цесакоў. — Некалікі манаграфій ужо ўбачыла свет. На жаль, не ўсе яны высокай якасці. У прыватнасці, панідае жадаць лепшага стылістыка, мова гэтых работ. Прамоўца — а ён працуе ў выдавецтве — скардзіўся на інертнасць некаторых кампазітараў, якіх літаральна трэба ўпрощаць публікацыяй.

На сходзе ішла гаворка і пра многія іншыя пытанні жыцця і творчасці кампазітараў рэспублікі, у прыватнасці, аб падрыхтоўцы да шостага кампазітарскага з'езда.

Удзельнікі сходу прынялі рэзалюцыю, якая падкрэсліла неадольнае імкненне беларускіх кампазітараў разам з усім народам дастойна сустрэць XXIV з'езд КПСС, парадаваць Радзіму новымі творчымі здзяйсненнямі.

М. ЗАМСКІ.

НАШ ЛОЗУНГ — СУЧАСНАСЦЬ, НАШ ДЭВІЗ — НАРОДНАСЦЬ

Партыйны сход у Саюзе кампазітараў БССР

У дакладзе, і ў спрэчках. Называлася імя кампазітара Уладзіміра Алоўнікава, які ў апошні час напісаў некалькі ўдалых твораў на рабочую тэматыку. Падкрэсліваюцца тэматыка пастойнае вывучэнне жыцця аднаго з заводскіх калектываў сталіцы. І ў той жа час у творчасці некаторых кампазітараў можна наглядзець пэўную страту — пачуцця владарнасці, сучаснасці. На гэта звярнуў увагу ў сваім выступленні на сходзе намеснік міністра культуры рэспублікі Ю. Міхневіч. Ён пералічыў пяць ці шэсць буйных музычных твораў, на якіх з Міністэрствам культуры БССР падпісаны дагаворы, і з іх толькі адзін ці два звязаны з барацьбой, змаганнем, стваральнай працай савецкіх людзей.

Было б мабыць, смеліна вызначыць кожнаму кампазітару кола тэм, на якіх ён павінен ствараць музыку. Але павінна існаваць нейкая пачуццёвая мера. Відаць, ніхто б не зразумеў кампазітара Аляксандрава, які б у трыжонны дні сорок першага ўзяўся не за «Свяшчонную вайну», а скажам, за аперэтку з жыцця маркізаў.

Калі з творчасці таго ці іншага мастака раптам пачынаюць выпадаць матывы сучаснасці, сучаснасці ў шырокім разуменні гэтага слова (бо Айчынная вайна — гэта таксама сучасная тэма), гэта не можа застацца незаўважаным.

Сакратар партыйнай арганізацыі саюза А. Ракава прывя-

церпіць вакуума. У влудбах, на танцпляцоўках, бывае, гучыць нізакпробная музыка, юнакі і дзяўчаты спяваюць песні вельмі сумніцельнага паходжання. Наогул, музычнае, эстэтычнае выхаванне падрастанчага пакалення аддаецца, бывае, на водкуп выпадковым людзям. К. Цесакоў расказаў, што ў буйнейшым рэспубліканскім цэнтральным лагерах, як яго называюць «беларускім Артэку», музычны кіраўнік — чалавек, які не мае і пачатковай музычнай адукацыі. Тым не менш, дзеці спяваюць песні яго сачынення, песні нікуды не вартыя на мастацкіх вартасцях.

Кампазітар закончыў новы твор. Вось тут, мабыць, пачынаецца сапраўднае хваляванне. Як успрымуць новы твор слухачы? І наогул, які ён, гэты шлях ад творчай майстэрні да канцэртнай залы? Па ідэі, «добро» ў свет павінен даць саюз. З гэтай мэтай тут праводзіцца праслухоўванні і абмеркаванні новых музычных твораў. Але ці ўсіх? На жаль, не. Пра гэта гаварылі ў сваіх выступленнях музыкантаўца А. Ракава і В. Сізка. Звычайна такія абмеркаванні адбываюцца на музычных «серадах», але выконваюцца на іх, як правіла, творы малых форм — песні, інструментальныя п'есы. Творы ж буйных жанраў застаюцца па-за ўвагай. Так амаль ніводнага разу на «серадах» не гучала харавая музыка, не кажуць ўжо пра сімфанічную. Амаль ніколі ў саюзе не абмяркоўваюцца лібрэта

ў сувязі з п'яцідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

І. П. Шамякін і І. П. Мележ горада падзякавалі Камуністычнай партыі і Савецкаму ўраду за высокую ацэнку іх працы.

С. О. Прытыцкі цэла павіншаваў узнагароджаных з высокай урадавай, узнагародай і пажадаў ім новых вялікіх творчых поспехаў, моцнага здароўя.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

А ВЫ ПАПІСАЛІСЯ?..

Складаная і нялёгкая гэта справа — звысці сцяжынку да сэрца кожнага чытача, ведаць, якая газета, які часопіс яму найбольш патрэбны. А выданняў жа — цэлае мора!.. І грамадскія распаўсюджвальнікі друку — лоцманы ў гэтым моры.

Маюць сваіх сяброў-распаўсюджвальнікаў і рэспубліканскія літаратурна-мастацкія выданні: часопісы «Польмя», «Маладосць», «Беларусь», «Неман», «Бяроза», «Вясёлка», штодзённы «Літаратура і мастацтва», Энтузіязм, старанная і самаадданая праца прапагандыстаў друку даюць добрыя вынікі.

Даўні сябра газеты «Літаратура і мастацтва» заслужаная артыстка БССР Алена Рышчэвіч. Яе грамадская актыўнасць шмат паспрыяла таму, што ў калектыве акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы вылісана на 1971 год каля п'яцідзесяці экзэмпляраў штодзённіка.

У тэатры оперы і балета шыры прапагандыст друку — рэжысёр Зінаіда Шыршыцкая. «Літаратура і мастацтва» мае ў гэтым калектыве 67 падпісчыкаў. А ў тэатры імя Якуба Коласа — іх трыццаць. Арганізатар падпіскі тут заслужаная артыстка рэспублікі Галіна Маркіна.

Варта прыгадаць і дырэктара Магілёўскай гарадской бібліятэкі Яфіма Аксёнавіча Шабуно. Пры яго актыўнай дапамозе падпіска праведзена не толькі сярод работнікаў бібліятэкі, а і сярод чытачоў. Прыклад, варты самага шырокага пераймання.

Апроч названых, хочацца нагадаць і яшчэ многіх добрых сяброў штодзённіка. Гэта і загадчык аддзела прапаганды і агітацыі Касцюковіцкага райкома партыі Генадзь Лысенка, і загадчыкі Лельчыцкага і Хойніцкага раённых аддзелаў культуры Уладзімір Жогла і Ядвіга Бобрык, сакратар камсамольскай арганізацыі Мазырскага педінстытута Павел Эдроб, студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Уладзімір Адамушка і Ася Надольская, загадчык кафедры Магілёўскага педінстытута Дзмітрый Маргуноў, старшы выкладчык Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Уладзімір Балцін, бібліятэкар Мінскай сярэдняй школы № 8 Надзея Жураўская, інспектар Буда-Кашалёўскага раёнага аддзела культуры Раіса Аніскава, акцёр тэатра драмы і камедыі ў Бабруйску Валерый Шушкевіч, загадчык рэдакцыі выдавецтва «Народная асвета» Леанід Курбена, інспектар-метадыст Міністэрства культуры БССР Мікалай Волкаў, старшая пільнаважкая Мінскай сярэдняй школы № 25 Вольга Гарохава і іншыя.

Але такіх шырых прапагандыстаў беларускіх літаратурна-мастацкіх выданняў можна быць значна больш: бібліятэкі, клубы, дамы культуры, музеі, кінатэатры маюць спрыяльныя ўмовы для шырокай іх прапаганды. Дыспут, лекцыя, канцэрт мастацкай самадзейнасці ці рэпетыцыя, экскурсія па залах музеяў, абмеркаванне новага фільма, сустрэчы з пісьманикамі, акцёрамі, мастакамі, кампазітарамі — усё можа быць скарыстаным для таго, каб правываць падпісчыкам часопісы і газеты, якія асвятляюць сённяшні дзень культуры рэспублікі. Не трэба многа даводзіць, каб пераканацца, што гэтыя выданні спрыяюць творчаму росту, выхаванню тустай, пашыраюць кругагляд.

Чаму мы зараз пачалі гэтаму круаваць? Ды таму, што падпіска прымаецца не абавязкова на «круглы» тэрмін — год, паўгода, квартал. Яе можна аформіць з любога чарговага месяца — і да канца года. І калі па недаглядзе ці па якіх іншых прычынах патрэбна выданне сёння часова не было вылісана — аформіць падпіску зараз. Тым больш, што розніцы праймаць, прынамсі, «Літаратура і мастацтва» — абмежаваны. Зразумела, органам «Саюздруку» трэба было б павялічыць паступленне беларускіх літаратурна-мастацкіх выданняў у розніцу. Але заўсёды лепш і зручней, калі газета ці часопіс вылісаны і прыносіцца падпісчыку паштальонам.

У гэтыя дні ў рэспубліцы праходзяць злёты грамадскіх распаўсюджвальнікаў друку, на якіх падводзіцца вынікі падпіскі на газеты і часопісы на 1971 год. Адбыліся гэтыя злёты, напрыклад, у Ленінскім, Заводскім, Першамайскім, Савецкім і Цэнтральным раёнах Мінска. Злёты — удзячная трыбуна, дзе абмяняюцца вопытам лепшых прапагандыстаў нашай перыядыкі. І трэба, каб іх вопыт, іх высакародная грамадская работа знайшлі шырокую падтрымку ў кожным калектыве.

Рэдакцыя штодзённіка «Літаратура і мастацтва» дзякуе ўсім сваім добраахвотным памочнікам — грамадскім распаўсюджвальнікам газеты. Мы спадзяёмся, што дружба наша будзе і далей мацнець, што ў нас будзе значна больш актыўных падпісчыкаў, чытачоў, аўтараў газеты.

В І Н Ш У Е М!

За шматгадовую работу ў друку, актыўную літаратурную дзейнасць і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыя Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў Ляўданскага Уладзіміра Аляксандравіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

УРУЧЭННЕ УЗНАГАРОД

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР С. О. Прытыцкі ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР уручыў 15 лютага г. г. ордэны Працоўнага Чырвонага Сцяга пісьменнікам І. П. Шамякіну і І. П. Мележу, узнагароджаным за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і

Абаронцам Радзімы—слава!

УЖО ДРУГІ ГОД з грудай таварышаў і працаю над гісторыяй Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай акругі. Колькі падвігаў, дзівакоў лёсаў — высокіх і трагічных — адкрылася мне ў пажоўклых ад часу зарадах і зводках, у дакументах, прыхопленых на краях агнём, ва ўспамінах і пісьмах, яким не суджана ўбачыць свет!.

З часу заканчэння вайны прайшло больш за чвэрць стагоддзя. І ўсё такі як многа яшчэ ў нас безмянных герояў, як мала ведаем мы і пра тых, чыя імёны, здавалася б, даўно і шырока вядомы!

Вось адна з невядомых старонак Вялікай Айчыннай вайны.

□
Ёсць словы, мелодыі, якія ў кожнага з нас выклікаюць пэўныя пачуцці, быццам сэрца наша заўсёды настроена на іх хвалю.

Варта пачуць, як які-небудзь аплінеркі хор лямімі галасамі заспявае «Вставай, страна огромная...». — І адразу працінае востры, пранізлівы халадок, і здаецца: горні шыл фронтальных дарог зноў пачынае рыпець на зубах, а ў позды лезе густы гар, змешаны з невышчыльным нахам бяздымнага пораху і свежай крыві... Варта дзе-небудзь у музеі ўбачыць паблыжы ўжо планат з кароткім, як стрэл, заклікам: «На захад!». — І ў памяці адразу ж узнікаюць трагічныя вясень сорака першага года, нарастаючая трывога зводак з Заходняга фронту і рантам доўгачаканага і нечаканага, як абвал, контрнаступленне...

Адзін такі планат запомніўся

мне яшчэ з першай вайскавай зімы. Намалюваны быў на ім савецкі салдат, абаронца сталіцы, які толькі што ўзяўся ў атаку і павёў за сабой аддзяленне, узвод, роту, — усіх нас, фронтавікоў, што змагаліся на захадзе, на поўначы, на поўдні!

І такі вялікі быў яго парыв, столькі экспрэсіі было ў яго імклівай постаці, у яго ўладарным, зашчуным жэсце, такая цвёрдая рашучасць напісана была на яго напружаным твары, выхапленым з завейнай імглы яркай успышкай ракеты, што пачуццё наступлення, яшчэ невядомае, мімавольна перадавалася кожнаму, хто хоць імгненне бачыў гэты планат.

Потым яго змянілі іншыя — аж да таго, апошняга, на якім — памытаеце? — наш баец распісаўся штыком на закуранай сцяне рэйхстага.

Але дзесяці ў памяці захаваліся і адностраваная мастаком завяршаная ноч, і імклівая постаць абаронцы Масквы, які ідзе ў атаку, і твар яго — рашучы і адухоўлены...

Ды, шчыра кажучы, ні ў вайскавыя гады, ні праз чвэрць стагоддзя не задумваўся я над тым, каго пазнаў на сваім планатце («Анюта ТАСС» № 419) вядомы савецкі мастак П. Сакалоў-Скаля.

А вось цяпер...

...У маіх руках — лісток, вырваны з вучнёўскага сшытка і густа спісаны буйнымі радкамі! Колькі такіх пісьмаў давалося мне прачытаць за паўтары гады работы над гісторыяй ЧБВА! Але гэта пісьмо з маладзёнскага горада Рыбніца прыцягнула асабліва ўвагу. Магчыма таму, што з канверта ра-

зам з лісточкам выпала фотакопія плаката. Таго самага...

«Паважаныя байцы, камандзіры і палітработнікі Беларускай вайскавай акругі! Да вас звяртаецца ўдзельнік Вялікай Айчыннай вайны, добраахвотнік, палітбаец Селін Васіль Дамітравіч. Коротка пра сябе...».

На заходнім фронце малады сібірак Васіль Селін трапіў у адзін з тых снежаньскіх дзён, калі павод-

бою. І, вядома ж, непаўторны стыль таго, цяпер, ужо далёкага часу:

«Пачало змярцаць, калі ў дзеўвайшла група людзей у белых халатах з аўтаматамі, падвешанымі на грудзях... Над-капітанамі хаваліся мучыцца, суровыя твары байцоў, якія дзень і ноч шукалі ворага, з нецярплівацю чакалі сустрэчы з ім. З правага боку з'явіліся фігуры з галовамі, абматаны-

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

ШТРЫХІ

ле слоў Твардоўскага, «крэпчал мороз к великой перемене». Трапіў у вядомую першую гвардзейскую мотастралковую дывізію, што двое сутак трымала абарону пад Барысавам, з боем вырвалася з акружэння за Дняпром, на смерць стаяла на далёкіх і блізкіх подступах да Масквы. Спачатку быў артылерыстам. Потым вярнуўся ў атрадзе спецыяльнага прызначэння.

...Ламаюцца на згібах выразкі з салдацкай газеты «За Родину!» — гады бяруць сваё. Але радзі, надрукаваныя ў снежні 1941-га, да гэтага часу захоўваюць напал-

мі анучамі, у зялёных шыпялях... На гэты раз камандзір разведкі Васіль Дамітравіч Селін сфармуляваў сваё права камандзіра. І сам уклаў трох пазваных гасцей. Так штодня таварыш Селін павялічвае лік знішчаных нямецкіх акупацый... Болей за паўсотні бярозавых крывікоў можа паставіць Гітлер сваім фрыцам, якім дапамог расстацца з іх бандыцкім жыццём бальшавік Васіль Селін. Пра яго подзвігі, пра яго дэбранія-бавыя справы тавараць байцы і камандзіры. З яго бяруць прыклад у баях.

Мы лёгка расшыфруваем ця-

СПАЧАТКУ мне прапанавалі знаёміцца з музеем ансамбля «Маладосць».

— Ну, не музей яшчэ, але ўсё-такі... І мяне завялі ў пакой-рэзідэнцыю ансамбля, а потым яшчэ наверх, у фая Палаца культуры. Стэнды, вітрыны пад шклом, такія, як у сапраўдных музеях, дзесяткі грамаў і дыпламаў, выпялаў, кніг, альбомаў, партрэтаў і карцін, выкананых метадам інтэрсіі і інкрустацыі, вышываных ручнікі, пано, значкі і да т. п. Ёсць яшчэ і памятник Чырвоны сцяг і бліскучы, «з іголак» акардэон.

— Акардэон нам у Франкфурце на Одэры падаравалі, — тлумачыць Серыкаў. — Выступалі мы на ўрачыстым сходзе, прысвечаным XXI гадавіне ГДР. Прысутнічалі камандуючы падраздзяленню саюзных войск, удзельнікі манеўраў «Сябры па зброі». Салдаты проста закідалі кветкамі нашых танцораў, на сцэну прабіраліся: «Вы нам куточак Радзімы прывезлі, слоўца роднае пачулі...» Да слёз расчуляліся. Там і беларусы служыць, нават віцябляне. У вясмы гарадах Германіі дзевяць канцэртаў паказалі.

Ад леташняй паездкі ў Германскую Дэмакратычную Рэспубліку размова пераходзіць на іншыя паездкі: «Картэ» гасцёрных маршрутаў «Маладосць» за дзесяць гадоў ужо досыць вялікая. Пра сам Віцебск, пра новабудуючы Віцебшчыны, гарады і калгасы вобласці нечага ўжо і гаварыць. Гэта пастаянная «сцэнічная пляцоўка» ансамбля. Не раз бывалі ў Маскве, на святах песні ў Прыбалтыцы, у Пскове, на Смаленшчыне, у Мінску, Магілёве...

Акрамя Івана Арцёмавіча, мастацкага кіраўніка і балетмайстра ансамбля, у нашай размове ўдзельнічаюць ужо хормайстар Леанід Пашанцаў, майстар на ўскія сольныя штуркі, лепшы танцор ансамбля Леанід Вінікуа (цяпер ён ужо за мастацкага кіраўніка ў Палацы культуры ўпраўлення бытавых паслуг), заходзяць і іншыя артысты ансамбля. Усе ўспамінаюць і расказваюць ледзь не ўзыхапі:

— А помніце, як танцораў бабкі на Смаленшчыне малаком паілі! На дэжынах...

— Гэта ж мо ў калгасе імя Суворова Сяненскага раёна.

— Не, у Сяненскім не так. У Сяненскім бабкі проста абступілі, дзівіліся. А адна, гадоў семдзесят пяць, усё рукамі ўсплэскавала: «Ды я ж пра жыўца цяпер яшчэ столькі, на вас наглядзеўшыся! Нават сэрца маёй за- тахкала...»

— У «Стайках», у падшэфным саўгасе — гэта ў Гарадоцкім раёне, больш дзівіліся. Нашы артысты — цэлы дзень з імі сена ўбіралі, а тады машыны ўключылі фары, і агітбрыгадаўцы далі канцэрт. «Вой, адкуль у вас і сілы бяруцца...» — ківалі галовамі.

Зайшлі дзве дзядзечыны — русыя і чарнявая, адна Галя Калініна, другая — Зіна Агароднікова. Яны адразу

**САМАДЗЕЙНАЕ
МАСТАЦТВА.
СВЯТЫ І БУДНІ**

**Павел
МІСЬКО**

«Фройндшафт» — Дружба! Гэтыя словы гучалі ўвесь час. У якім бы горадзе ГДР мы выступалі вядомы аматары самадзейнага мастацтва. А для песень, як і для дружнай, не патрэбны перакладчыкі...

МАЛАДОСЦЬ

Захалілі, зачаравалі, узялі ў палон нямецкіх салдоў гэтыя прыгожыя жаніны і дзядзечыны, удзельнікі танцавальнай групы.

«МАЛАДОСЦІ»

Знакамітыя «Бабылі». Што ні твар — то характар, што ні фігура — выбух рогату і апладыменты, апладыменты...

Фота Л. КЛІМАВА і І. СЕРЫКАВА.

ўключыліся ў размову:

— Маракі Балтыйскія ў «Кнізе водгукаў» хораша вельмі напісалі: «Сем футай воды вам пад кілем! Шчаслівага плавання вашаму караблю ў мастацтва!»

— Зараз нашы канцэртныя брыгады выступаюць на прадпрыемствах у абедзены перапынак. О, каб вы ведалі, як у Галі і Зіны добра беларускія песні атрымліваюцца! Споспее, дзядзечкі, — просіць Іван Арцёмавіч: Дзядзечкі не трэба доўга ўгаворваць, яны тут жа «паказалі» некалькі сваіх песень. Праўда што — добра спяваюць: шчыра, мілагучна, пранікнёна, нібы душу песні прыадкрываюць.

Народу ўсё большае. Вечарэ, скорра пачнецца рэпетыцыя. Як закон, з першага дня жыцця ансамбль рэпетыцыі праходзяць чатыры разы на тыдзень. Плюс да гэтага сем-восем выступленняў з канцэртамі ў месяц. Нагрузка немаленькая, што і казаць.

Робіцца ўсё больш шумна. Гаворка самая розная: днямі прыедуць рабочыя падшэфнага саўгаса, трэба прыдумець цікавы «агеньчыкі», праграму выступленняў. У аднае дзядзечыны з ансамбля наспявае вяселле — што падарваць ад калектыву? Як Валодзя Чорны і Галя Надзежына жаніліся, хадзілі на вяселле ўсім ансамблем. Хлопцы тады «ўдралі штуку»: зніклі, а потым валануць бліскучую шафу...

Маладзі шмат ужо і ў калідоры, і ў пакоі за сцэнай. З касцюмернай выглядае Аўгінія Сцяпанюна Калошына — і мамка, і бабка кожнага. Ці не трэба чаго на рэпетыцыю выдаць? У яе «царстве», вялізным пакоі, сотні касцюмаў і сукенак. Большасць з іх вышыла дзівоцнымі ўзорамі яна сама.

Міжволі чуюць урыўкі размоў: «Ой, я спаліла свае канькі! Пакаляла сусшыць, дык чаравікі!...»; «Дзядзечкі, галава ў мяне сёння — кацёл! Але выправіла тройку, магу на ўсіх правілах далажыць Івану Арцёмавічу — ня- хва не выносіць на бюро...»; «Ты б у Сяргея спытай, ён у супрамаце ма- цак...»

І вось рэпетыцыя. Як апраўдвае сваё значэнне гэтае слова — паўтор, паўтарэнне... Да знямогі, да сёмага поту. Але — нішто не ў крыўдзе! Ансамбль рыхтуе новую, з двух аддзяленняў праграму да з'езда партыі.

— Інтэрвалы дзе? Так.. Так.. Выпадзі! Напіль ўперад! Вярочка! Галу- беці! Ну, што ты там «выкалупасаш»? Давяйце яшчэ разок. І рукі, рукі раскрыйце правыя! — сам Іван Арцёма- віч то адступаў, то наступав на тан- цораў, то тлумачыў сам, то прасіў: — «Лёна, пакажы! Увага, усе глядзяць на Ларысу!» — і зноў: — Сталі на вы- хад! Заводзім!.. Разварот!.. Хлопцы, зрабіце гэты кавалек самі. Дзядзечкі, дзе вы там? Вы-ска-чы-лі! — у рытме «...лінка мая!» выкрыкнуў ён, і на сцэну выпырхнулі дзядзечыны. На вачах нараджаўся сучасны танец «Калінка».

Хлопцы за кулісамі сапуць, як ка- вальскія мяжы, выпіраюць ручнікамі твары. На спінах цягнеюць плямы поту. І зноў ляцяць яны на сцэну, а на паўмінуты хавваюцца дзядзечыны. «Ой, ледзь у аркестравую яму не ўпа-

ла...» — запознена пахопецца адна.

Серыкаў, чуваць, пляскае ў далоні: — Стоп! Стоп! Аркестр, вы слушаеце там адзін аднаго ці не? Памі!.. Два!.. Тры!.. Чтыры!.. Пеця, мілы, не тое, тэма павінна ісці!

Зноў за кулісамі хлопцы. Адзін ма- цае сківіцу, паківае ў бакі. Нехта ўмудрыўся «заехаць» абцасам. Другі ўткнуўся тварам у ручнік і не можа, здаецца, сілы не хапае адарваць яго. Я гляджу на іх і ўспамінаю кадры з кінафільма «Вечны рух» — пра рэпеты- цыі мейсееўцаў, дзе, здавалася б, нечалавечыя патрабаванні да танцо- раў выкрасаюць з іх, як з крэменя, непаўторныя, на мяжы фантазіі, іскры найвышэйшага мастацтва. Каб і сюды, на рэпетыцыі «Маладосці» «схававаю камеру!»

«Маладосці» пайшоў ад нараджэн- ня адзінаццаты, ветэранаў засталася мала. На тое і «Маладосць»! Але ёсць яшчэ і такія, што танцуюць па пяць-восем гадоў — і не сэрэюць, служыць у арміі — і вяртаюцца зноў у ан- сямбль, абзаводзіцца сем'ямі і дзецямі — і ўсёроўна ходзяць на рэпеты- цыі. І на гэтай рэпетыцыі было не- калькі хлопчыкаў і дзядзечынак сэдзі- наўскага ўзросту: сядзелі ці стаялі за кулісамі і ва ўсе вачаняткі глядзе- лі, што робіцца. Не ўтрываю, каб не назваць тут некалькі ветэранаў: гэта мантажнік Анатоль Буглай, слесар Анатоль Чэпнік, электрзаважышчы Ле- нід Кастылёў, піянерважатая Ларыса Макавеева, лабарантка Аня Ліўшыц, Са спевакоў — пазалотчыца з заводу гадзіннікавых дэталей Алена Ціханова, швачка Злата Карцяновіч, кантралёр швейнага аб'яднення «Рассвет» Жанна Прышчэпава, токар Міхась Окунеў, слесар Эрнст Ляхцін. Паступіла сё- лета ў ансамбль і некалькі навічкоў. Але гэтыя навічкі ўжо тры гады зай- маліся ў студыі пры ансамблі, у жонкі Івана Арцёмавіча Інэсы Лук'янушы (яна яшчэ кіруе і дзіцячым танца- вальным ансамблем).

Назаўтра мы зноў сустрэліся з Се- рыкавым, Перш за ўсё я пацікавіўся, якою будзе новая праграма ансамб- ля.

— У рэпертуары «Маладосці» ба- гата песень, танцаў і карагоду. Мно- гія з танцаў і карагоду можа і сё- ня паказаць, некаторыя — з двух-трох рэпетыцыяў. Гледчаў вельмі запаміні- ся карагоды «Купалінка», «Качур», «Дубок», «Беларускія бярозкі», «Ляб- адзіначка», «Пастушкі карункі», «Ча- рацінка», танцы «Полечка-віцебляна- ка», «Бабылі» і многія іншыя, — рас- казвае Серыкаў. — Новая праграма ўключае шмат цікавых нумароў. У першым аддзяленні песні беларускіх кампазітараў, народныя песні і вялі- кая вакальна-харэаграфічная кампазі- цыя «Вяселле на Віцебшчыне» з вы- карыстаннем абрадавых песень і тан- цавальнага фальклору. А ці ж можна без нашай цудоўнай «Ля- еоніхі»? Ці вяселле якое ці так вечарынка, мы з маленства ся- бруем з табой, неўжамоніха, хоць у скронях у нас і блішчыць серабрын- ка... «Лявоніхай» заклочаем першае аддзяленне. Другое больш інтарна-

пер назвы ўсіх гэтых энскіх гарадоў і вёсак, праз якія пралілі шляхі гвардзейскай дывізіі, шляхі аднаго з яе храбрых байцоў — Васіля Селіна. Угодні Завод, Малапраславец, Мядынь, скамянелая ад марозу і гора калужская зямля...

На гэтай зямлі ў адной з толькі што вызваленых вёсак да Селіна падышоў невысокі чалавек у афіцэрскаму дублёну кажушкі і не

ля манумента, які, канечне, будзе тут устаноўлен.

Далёка навокал пачынаюцца сляды выбухаў мін і снарадаў. І чым блыжэй да раз'езда, тым гучей яны робяцца. На самым раз'ездзе няма ні аднаго метра зямлі, якога б не крануўся агонь вайны. На пуцах, сакрытых закуралым снегам, стаіць чыгуначны састаў — іржавы паравоз, некалькі цягучых і срод іх доўгі і загарнічны

— Там быў добры доўгі вагон, — сказаў ён, — які быў, як быццам, мацней за іншыя. Толькі я ў яго не трапіў. А трапіў я ў просты таварны. Ну і клаў немец мінамі, толькі трэскі ліцелі. Тры разы мы заходзілі ў гэтыя вагоны. Толькі тут не так было цяжка. Цікавей было, калі немец шоў у апошнюю контратаку...

А зрабіў Селін вось што. Пад'юз з кулямётам да давох нямецкіх гармат, якія вялі агонь па пераезде, перабіў усю гарматную прыслугу з афіцэрам і адразу адкрыў агонь з нямецкай гарматы па пуцявой будцы, дзе заселі немцы...

Ён прастуджаны, кашліць, гаворыць хрыплым. Ён толькі што прыйшоў з снегу (яго батальён акружыў вёску). Зараз ён пойдзе зноў туды. Ноч. Але ён вельмі добра ведае дарогу, ён закурвае лямпа адну казінную палку. Потым ён пайшоў, вялізны, шыроні, рукамі чалавек.

— Думаем, к раніцы вёска будзе наша, — гаворыць камандзір...

Але якое дачыненне да гэтага мае плакат, пра які гаварылася спачатку?

Мае. І самае непасрэднае.

Карэспандэнтка Яўгенія Пітрова трапіла на вочы мастаку П. Сакалову-Скалі, які пісаў у той час плакаты для «Вокал ТАСС». Як раскаваў ён пазней у артыкуле, прысвечаным ваяцкім гадам, вялізнага росту сібрак у белым маскіраваным халаце, што ідзе з аўтаматам у руцэ скрозь віхурую лютаўскую ноч, уразіў яго. На перу лігалі першыя штыры.

Вось ён, той славетны плакат П. Сакалова-Скалі.

А праз тыдзень на сценах сталіцы з'явілася «Афія ТАСС» «На захад!»: пры асляпляльнай усвятленні ракеты магутны салдат з напружаным і моцным тварам веў у атаку таварышаў...

«...Не так вайна, каго намалюваў на плакате мастак, што яго пахліла, — піша В. Селін, Іваквід Айчынай вайны, кавалер ордэна Чырвонага Сцяга. — Усе мы былі на адзін твар: стомленыя, рашучыя і злыя на ворага. Няхай малады салдаты ЧВВА заўсёды бацька гэты твар перад сваімі вачыма...»

ДА ПЛАКАТА

па-ваеннаму прывітаўся з ім.

Так адбылося знаёмства старшага сержанта Селіна з пісьменнікам Яўгеніем Пітровічам Пітровым.

Вось што пісаў пра гэтую сустрэчу Я. Пітроў у карэспандэнцыі «На захад», якая была апублікавана ў «Правдзе» 13 лютага 1942 года.

«...Нашы сні выпаўзаюць на чыгуначны раз'езд... Пасля вайны вельмі звычайная назва гэтага раз'езда стане адной з вядомых назваў, а працягваючыся міма падарожнікі будуць здымаць шапку

вагон. Яны так густа прабіты кулямі і асколкамі, што прасвеваюць наскрозь. Уздоўж вагонаў, ад пачатку састава і да канца яго, ляжаць труны немцаў... Мы пад'язджаем да апошняй вызваленай ад немцаў вёскі. Бой ідзе за наступную.

Тут мне пачасціла гутарыць з Васілём Селіным, старшым сержантам, героем бітвы за пераезд, які мы праязджалі... Гэты вялізнага росту шыракачосны сібрак, у сваім маскіраваным халаце падобны на бедуюна з рускім тварам, веў бой у адным з вагонаў.

янальнае, хоць таксама шмат беларускіх нумароў. У канцы — вакальна-харэаграфічная кампазіцыя «Родны край». Галоўная думка канцэртнай праграмы — шчасце жыцця і працаваць пад небам Радзімы.

Я не ўтрымаў, каб не выказаць свайго захаплення некаторымі арыгінальнымі народнымі танцамі, пастаўленымі ансамблем. На ўсіх аглядах-конкурсах на іх долю больш за ўсе выпала аплэдзісмантаў. І, відаць, закруную запаветную струну І. Серыкава.

Усе падгледжана ў народа і народу вяртаецца. Вядома, у сцэнічным ужо выглядзе... А колькі яшчэ скарабаў тойца ў народзе! Дачакаюся лета, абляжу ўсе закуткі Браслаўшчыны і Пастаўшчыны, быць не можа, каб чаго не выпараў забытага, прыхаванага! А «Качур» на Браслаўшчыне падгледжаны. Там у традыцыю увайшло свята «Браслаўскія зоры», мы памагам яго кожны год рыхтаваць. Вартаўнік Дома культуры аднойчы сказаў, як у Браславе палююць на качкі, сказаў, што і танец ёсць — «Качур» ці «Селязень». Ён трохі паказаў, колькі помніў. А потым і самім пашанцавала ўбачыць. Мы ў палатках жылі на турбазе. Азёры кругом... І якраз было народнае гуляне, кірмаш, танцы. Пасталі дзюкі ў круг, а хлопцы, качур нібыта, пахаджае ў сярэдзіне з апушчанымі рукамі-крыльцамі, выбірае сабе сяброўку. З першай пакружыўся, галоўка да галоўкі, крыліцы назад... З другой, з трэцяй... Астатнія прыхарошваюцца... Усіх перабраў, і зноў да першай, танцуе з ёю ў крузе. А тыя разбіліся па даве і самі з сабою, галоўкі на плячо адна адной. Мянэ як токам працяло: ёсць танец! Есць! Каб зноў думаць, дык не прыдумаеш такіх фігур... Як трапіў народ падмячае ўсё ў прыродзе!

А «Віцебскую кадрылю» ведаеце, я стваралі? — працягваў Іван Арцэмавіч, памаўчаўшы. — Быў на нашым аўтобусе шафер Захар Канпелька... Не, не гэты, што цяпер... Цяперашні, Уладзімір Галавешка, — танцор-саліст. Той, што да яго быў, у гадах ужо чалавек. Некалі ён на гармоніку на вачорках іграў. Дык ён з'явіў ірыху мелодыю гэтай кадрылі. А рабочы сцэны Іван Сяргеевіч Осіпаў з вачцёркай, старою Марыяй Палікарпаўнай Вакаравай, паказалі, як «хадзілі» ў гэтай кадрылі. Потым яшчэ адну фігуру паказала Галіна Аляксандраўна Сакалова, дырэктар абласнога Дома народнай творчасці — гэта ўжо з яе роднай вёскі. І так пайшло, пайшло...

А дзе «Бабілёў» падгледзеці? — усміхнуўся я. Вельмі ж мне спадабаўся гэты пацешны, поўны дураслівага гумару танец.

А хіба вы забылі, як вядучы канцэрта на Днях Віцебскай вобласці ў Мінску аб'яўляў «У Глыбоцкім, у раёне, вы ніколі не былі? Там быце добры танец з назвай дзюіна — «Бабілі»... Дык от на вачорках і падгледзеці, як дурэць хлопцы перад адпраўнай у армію. Пачалі распытваць у стаях і выявілася, што карзнычкі гэтага танца ў даўнейшыя часы ідуць, калі маладым людзям усё дазваля-

лася ў апошнія дні перад прызывам. Мы і вырашылі гэты танец у старадаўняй манеры. Парабілі кашулі вышытыя, доўгія, з даўжэзнымі рукавамі, лапці. З гэтымі лапцямі проста смех і гора: пазабывалі людзі, як іх плесці. Дык зноў Сакалова вырнула, ездзіла ў сваю вёску да аднаго васьмідзесяцігадовага дзеда. Прытарабаніла ў Віцебск цэлы мех лапцяў! Папашкілявалі над ёю там калгаснікі: «Можна мода на іх вярнулася, як на кажухі? Ці мо таргануць хочаш?»

Іван Арцэмавіч пасур'энеў:

— Усяго каля ста сцэнічных народных танцаў ёсць ужо ў нас. Чаму б не выдаць іх? Але нешта не глядзіць у наш бок Рэспубліканскі Дом народнай творчасці. На сваю рызыку працяю над зборнікам «16 фальклорных танцаў Віцебшчыны» — нельга далей такі скарб хаваць ад самадзейнасці.

— У чым вы бачыце адметныя рысы нацыянальнага ў беларускім танцы? Вельмі ж зацэрлі гэтыя адметнасці ў апошні час, многія танцы — эклектыка, набор або деюно вядомых элементаў, або запазычаных з танцаў іншых народаў СССР.

— У гэтай бядзе вінаваты самі харэографы. Адверваліся ад танцавальнага фальклору, не вывучаючы і не збіраючы яго, як залачнікі-самародкі, а робяць «варыяцыі з варыяцыяй». Такую «варыяцыю» скамінаваць за вачар — раз плюнуць... Здавалася б, акадэміяй беларускага танца павінен быў стаць Дзяржаўны ансамбль танца БССР. Але ж няма такой акадэміі, у некаторых танцах гэтага ансамбля больш украінскага, чым беларускага. Дзюна, чаму дасюль пра гэта ніхто не скажа на ўвесь голас... Асабліваці ж беларускага танца трэба перш за ўсё шукаць у характары беларуса — шчырасці, пачуцці гумару, нейкай шчымылай душэўнай сціпласці. І ў той жа час — задзёр, зухаватасць полькі-трасухі. Выкінеш трасуху — няма каларыту руху, няма патрэбнай раскаванасці, «развязанасці ў плечавым поясе... І не толькі ў плячавым. Ёсць многа пра што гаварыць. З Віцебскім тэлебачаннем мы рыхтуем цыкл лекцый-перадач, нешта нахвтал «Школы беларускага танца». Будзем і раскаваць, і паказаць...

...Калі ўжо рыхтаваўся гэты матэрыял да друку, я пазнаў ў Віцебск, у ансамбль «Маладосць» — што новага здарылася за гэтыя дні?

Трубку ўзяў Леанід Віннікуў:

— У Маскве пабылі... Запісаліся на Цэнтральным тэлебачанні, прыём у адзін перадачы «Карусель»... У Віцебску выступалі перад дэлегатамі абласной партыйнай канферэнцыі. Дзве новыя работы паказвалі — «Жураўліная казка» і «Калінка». Як прымалі танцы! Добра прымелі... — голас Леаніда пацяплеў. — Не чакалі проста... Скора ў Мінск прыедзем, прыём у адзін у канцэрце для дэлегатаў партыйнага з'езда Беларусі.

Праца і творчасць. Творчасць і праца — спляў наймацнейшага гарту. Мі напоўнены кожны будзень ансамбля «Маладосць» — неаднаразова паўрэата ўсіх аглядаў і конкурсаў.

У ДОБРЫ ШЛЯХ ДА ГЛЕДАЧА!

АДКРЫЛАСЯ РЭСПУБЛІКАНСКАЯ МАСТАЦКАЯ ВЫСТАВКА, ПРЫСВЕЧАНАЯ XXVII З'ЕЗДУ КПБ І XXIV З'ЕЗДУ КПСС

17 ЛЮТАГА адбылася значная падзея ў культурным жыцці Савецкай Беларусі — у Дзяржаўным мастацкім музеі БССР адкрылася вялікая рэспубліканская мастацкая выстаўка, прысвечаная XXVII з'езду КПБ і XXIV з'езду КПСС.

Больш 300 твораў паказалі больш чым 100 мастакоў. І кожны твор у экспазіцыі сваім унутраным ладам, сваім пафасам звернуты да партыйных з'ездаў. Гэта добры падарунак беларускіх мастакоў роднаму народу і партыі.

Рыхтавалася выстаўка ў параўнальна сціплым тэрмін, на хвалі высокага творчага энтузіязму нашых жывалісцаў, скульптараў, графікаў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. АБСАЛЮТНАЯ БОЛЬШАСЦЬ ЭКСПАНАТАУ ВЫСТАВКІ — НОВЫЯ ТВОРЫ. Рэтраспекцыя зведзена да мінімуму.

Гэты чарговы паказ дасягненняў беларускага савецкага выяўленчага мастацтва — яшчэ адна дэманстрацыя непарушнага адзінства савецкай інтэлігенцыі з народам, яшчэ адна дэманстрацыя партыйнасці, народнасці нашага мастацтва, якое паспяхова развіваецца на шляху сацыялістычнага рэалізму.

Пра гэта гаварылі на адкрыцці выстаўкі міністр культуры БССР М. Мінковіч, старшыня праўлення Саюза мастакоў БССР В. Грамыка, народны мастак БССР Э. Азгур. Мноства глядачоў, якія прыйшлі на вернісаж, уважліва знаёмліліся з экспазіцыяй. Можна смела сказаць: першыя ўражання ад выстаўкі — добрыя. Наперадзе — аналіз паказаных работ, творчыя спрэчкі. Але ўжо сёння ясна: мастакі Савецкай Беларусі пацярджалі поспехі, дасягнулі на папярэдніх рэспубліканскіх выстаўках, залаты фонд нашага мастацтва папаўняецца.

Што ж, сёння нам застаецца яшчэ сказаць:

У добры шлях да сэрцаў глядачоў!..

КАЛІ ЛАСКА, УСМІХНІЦЕСЯ!

НОВАЯ ПРАГРАМА БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ

«Калі ласка» — так называецца праграма, якая была паказана на мінулым тыдні. Адрознае ад тых, што яна не прэтэндуе на тое, каб узнімаць нейкія сур'ёзныя пытанні і праблемы. Яе стваральнікі ставілі сваёй мэтай даць магчымым людзям адпачыць і пасмяяцца.

Перадача складаецца з розных па жанры нумараў. У ёй удзельнічаюць канцэртна-эстрадны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Барыса Райскага, артысты Ганна Рыжкова, Лізавета Весніна, Тамара Раеўская, Віктар Сінаіскі, Яўген Палосін, Андрэй Нікалаў і Чарлі Чаплін. Там, так, Чарлі Чаплін, таму што ў праграму былі ўключаны і фрагменты з кінафільмаў, дарэчы, вельмі удалыя, хоць і даўно знаёмыя.

Даволі непасрэдна, свабодна вядзе перадачу Віктар Сінаіскі. Думаецца, добра было б, каб пастаяннымі яе ўдзельнікамі сталі Л. Весніна і Я. Палосін, які зноў прадэманстравалі сваё камедыйнае майстэрства, на гэты раз у драматычнай мі-

ПЕРШЫ мой пасляважны прыезд у Гомель мне асабліва запомніўся. Магчыма таму, што сустрэча з горадам была незвычайнай і знамянальнай, як новая веха ў жыцці: ад'язджаў хлапчук-аэраklubавец, а вярнуўся ўвешаны ардэнамі воін.

...Кроцьку па вуліцы франтавік-капітан і не пазнаваў яе. Родны горад ляжаў у руінах. Гарачы ліпеньскі вецер выдзьмухаў пылінкі з удалых сценаў. Ад маслінаў Троицкай царквы, дзе перад вайной размяшчаліся вучэбныя класы аэраklubа, застаўся адзін падмурак. На месцы ўтульных прыватных домаў, праглынутых агнём, вырас дзядоўнік. Толькі гэтак жа, як і раней, блішчэў на сонцы паўнаводны сож, ды па-ранейшаму шумеў смарагдавым лісцем славуты парк. Сокамі шчодрай зямлі ён таропка зацягваў раны на пасечаных спарадах і кулямі дрэвах.

Ішоў салдат і жахаўся ад разбуральнай работы вайны, хоць бачыў ён знішчаны ўшчэнт Берлін і ўжо адчуў пачуццё задавальнення ад стомы варагу. Адно радавала — Гомель жыў, узнімаўся з руін: адбудоваўся нанова. Міма мчаліся машыны, даверху нагруканыя друзам. Насустрэч ім ішлі грузавікі з цэглай, бетонам і лесам. Страляючы ў мяне вачыма, прайшла чародка дзятчат з ламамі і лапатамі на плячах. «Давай, давай!» — крычаў з высокай сцяны мулёр машыністу крана. У глыбокім катлаване грукаў таў, як танк, шэры ад пылу бульдозер.

Ля будынка абкома партыі я мімаполі зававалі крок. Дастаў з кішані гімнасцёркі чырвоную кніжачку. Паказаў дзяжурнаму.

У прыёмнай сакратара-абкома поўна народу. Відань, толькі што скончылася нарада. Людзі нешта ажыўлена абмяркоўвалі, і наўрад ці хто звярнуў увагу на ўвайшоўшага лётчыка. Толькі немаладая жанчына — памочнік сакратара — прыўстала з-за стала і азаданана, цікаўна глядзела на мяне. Я нерашуча таптаўся за спінамі другіх, не адважваючыся прасіць прыёму.

— Вы да таварыша Куцака? — спытала жанчына. — Калі наконт кватэры, то ў жыладзес. Адносна франтавікоў яму дадзены ўказанні. Пастойце, пастойце... Вы ж... Ды вось і таварыш Куцак!

З кабінета зыйшаў чалавек сярэдняга росту, апануты проста, па-рабочаму. Я адразу пазнаў яго. Нашы вочы сустрэліся. Бровы сакратара са здзіўленнем падскочылі ўверх.

— Глядзі, Паша. Ці ты?

— Я, Андрэй Авяр'янавіч.

— Ну, двойчы герой, ну, узрадаваў! З прыездам, Павел! — Куцак нічоўся ў імгненна ўтвораны праход і парывіста абняў мяне. — А які прыгожы, моцны, ладны. Ну, удружыў! — Сакратар павярнуўся да абступіўшых таварышаў: — Не прызнаеце? Гэта ж Павел Галавачоў, наш фрэзероўшчык з дрэваапрацоўчага... Марыя Антоўна, пазваніце ў раён: прыеду пазней. Заходзь, Павел Якаўлевіч, дарогі наш госці! — і расчыніў абітыя дэрманіам масліныя дзверы ў кабінет.

Я глядзеў на ўсхваляванага сакратара абкома, і вострае сыноўнае пачуццё ўдзячнасці да гэтага парывістага, раптам страціўшага спакойную прадстаўнічасць чалавека гарачай хваляй напоўніла грудзі. Андрэй Авяр'янавіч быў дырэктарам

Гомельскага дрэваапрацоўчага камбіната, калі я, сляніскі сын, там пачынаў свой рабочы шлях. Гэты дырэктар першым падтрымаў хлапчука, калі ім авалодала высокая крылатая мара. Майстар цэха пачаў быў упарціцца, не хацеў адпуская стыханаўца-фрэзероўшчыка ў аэраklub.

Памятаю, як я, не здолеўшы ўгаварыць майстра, пайшоў да дырэктара. Андрэй Авяр'янавіч выслухаў мяне ўважліва, з затоенай усмешкай. Потым пазваніў у цэх.

— Таварыш Карпман, я вас добра разумею, — гаварыў ён. — У нас напружаны вытворчы план. Патрэбна дакладная работа змен. І ні хвіліны прастою! Кожны чалавек на ўліку... А гэтым аэраklubаўцам падавай работу ў такую змену, каб палёты не прапуськаць. Ім, канечне, не адмовіш у вучэбным водпуску, ва ўсякіх там адгулах. Але вы ж не горш за мяне разумеете: краіне патрэбны лётчыкі!

І вось цяпер, праз шэсць гадоў, мы сустрэліся — партыйны работнік і баявы афіцэр, сустрэліся як блізкія таварышы, якія вельмі засумавалі адзін па адным у доўгай разлуцы.

— Садзіся, Павел. Ды сюды, на канапу! І я побач, — завіхаўся Куцак. — Марыя Антоўна ў нас жайчына кемлівая, так што хутка і на абед... А зараз раскажвай, раскажвай!

Я развёў рукамі. — Можна пачаць з канца? Вайну закончыў у Берліне, там завяршыўся мой баявы рахунак: трыццаць адзін збыты самалёт...

— Гэта ты потым, потым. Перш скажы, як сям'я, блізкія?

Кулак мой сам сабой сціснуўся, потым расціснуўся. Рука пацягнулася да планшэткі, дзе захоўвалася атрыманае пасля вызвалення Гомельшчыны пісьмо сястры.

— Бацьку немцы закатавалі...

— Ведаю. — Куцак мякка паклаў руку на маё плячо. — Кінулі ў канцлагер, як толькі даведліся, што гэта той самы Якаў Рыгоравіч Галавачоў, калгасны бухгалтар, які застаўся за старшынню, пераворваў павесіў лёну і збожжа, каб не дасталіся акупантам. Спраўдны чалавек, мужны і сумленны. Землякі яго не забудуць. Паша... А што ж з астатнімі?

— Калі вызалілі Гомельшчыну, я напісаў Ганне ў Вольск, каб вярталася ў Турчычавічы і забрала да сябе Лёню з Мікалаем. Мачаха наша — добры чалавек, а ўсё ж хлопцам, думаў я, лепш быць з Ганнай. Так і жылі яны разам з сорак чацвёртага. А зараз не ведаю, што і прыдумаць...

— Разумею. Прызначэнне атрымаў?

— Так, у Карэла-Фінскую... З Леанідам, праўда, пытанне вырашана: ідзе ў ФЭН. А вось Колька... Яму яшчэ дзясцят гадоў.

— Уладзім у спецыяльны дзіцячы дом. Там для з'рат мы стварылі ўсе ўмовы. Згодзен?

— Дзякую, Андрэй Авяр'янавіч. — А цяпер, калі не прычышч, з'ездзім на камбінат. Там усё астатняе раскажаш. Усяму народу. Згодзен?

Куцак падняўся з канапы, правёў жылістай рукою па худым касцёстым твары.

— Фу, спякота. Пўка б зараз, а?.. Сакратар абкома падышоў да схаванай за фіранкай шафкі і дастаў з яе пузаты жбан, дзве шклянкі. Наліў.

— Папі, Паша.

— Брагу я не п'ю, Андрэй Авяр'янавіч. Ужо калі ў гонар сустрэчы, дык чаго-небудзь мацнейшага.

Куцак усміхнуўся.

— Гэта — увечары. Ды пакаштуй! Я ўзяў шклянку, прыгубіў. І потым пачаў піць даўкую, кісласалодкую вадкасць прагнімы глыткамі. Гэта быў квас з бярозавога соку. Павольна паставіў на паднос пустую шклянку. І раптам не стала ні прасторнага, светлага кабінета, ні яго гаспадара. Знік вулічны шум, спыліў некуды белыя воблакі за акном.

— Паша, ты што? — нібыта здалёк данёся голас сакратара абкома.

— Даруйце. Успомілася...

Бярозавым сокам я ў дзяцінстве хацеў вылічыць хворую маці.

Наша вялікая сям'я жыла на кардоне Шубіна ў густым і цёмным лесе на беразе Сожа. Лес прыцягваў нас, дзяцей, сваімі нязведанымі таямніцамі, халаднаватымі вільготнымі чащо-

ся ліхаманкавым румянцам. Але нават у такім стане яна знаходзіла сілы завіхацца ў доме і працаваць на агародзе. У такіх дні бацька стараўся раней вярнуцца з аб'езду лесаўчастка і, мякка адсунуўшы маці ад чыгункі, прымаўся сам абраць бульбу.

Неяк у канцы зімы настаўнік Фама Іванавіч Барсукоў чытаў нам у школе кніжку аб порах года і дарах зямлі. Я многае ўжо ведаў з таго, аб чым раскажвала кніжка, ведаў, калі і дзе з'яўляюцца першыя грыбы, дзе маліны, дзе спеюць суніцы, чаму мядзведзі любяць ласавацца аўсом, а пасечнікі вывозяць свае вулі блыжкі да грэчкі. Толькі адно было для мяне сапраўдным адкрыццём. Аказваецца, бярозавы сок, з якога ў нас у сям'і іншы раз рабілі квас, не проста смачнае пітво, а лякарства.

П. ГАЛАВАЧОЎ

БЯРОЗАВЫ СОК

У аднатомніку «Вялікая Айчынная вайна Савецкага Саюза. 1941—1945. Кароткая гісторыя» ёсць радкі: «Веліч духу, мужнасць слаўных сокалаў былі бліжэйшымі. Лётчыкамуніст Герой Савецкага Саюза П. Я. Галавачоў, прыкрываючы нашы бамбардзіроўшчыкі на вышыні 9 тысяч метраў, тараніў варажы самалёт і здолеў даяцца да свайго аэрадрома. На наступны дзень ён працягваў паветраныя баі. За праўленны адвагу і героізм П. Я. Галавачоў быў у другі раз узнагароджаны Залатою Зоркай.

Наш зямлян, праслаўлены ас Павел Якаўлевіч Галавачоў закончыў вайну ў дымным лесе Берліна. За некалькі дзён да капітуляцыі гітлераўскай Германіі ён збіў яшчэ два самалёты, давеўшы баявы рахунак да 31 знішчанага варажэга сярэятніка. Двойчы Герой Савецкага Саюза генерал-маёр авіяцыі П. Я. Галавачоў працягвае служыць у Ваенна-Паветраных Сілах, выхоўвае крылатых вартавых Айчыны. Зараз ён працуе над нігідай ўспамінаў. Прапануем чытачам урывак з гэтай кнігі. Літаратурны запіс журналіста Мікалая Грыцана.

бамі, сцэжкам, якія, здавалася, могуць завесці на край свету. Адно са сцэжак я ўжо ведаў з васьмі гадоў: яна прасякае праз лес, вяла ў гарадок Ветка, дзе мы, дзеці лесніка, вучыліся ў школе.

Бацька працаваў на кардоне аб'ездчыкам лясніцтва. Ён быў шырокі ў насцяях, каржакаваты. Ад яго пахла конскім потам, сенам і смалой. Дабрадунны і вясёлы, ён песьціў дзятву. Калі бацька браў мяне ў сядло. Каця, Грыша, Толя і зусім яшчэ карапузы, Лёня з Колям, абступалі каня, скакалі і вершалі, патрабуючы пакатаць і іх. Заклізаны Сярко, адчуваючы нацягнуты повед, пачынаў скакаць над намі.

— Разыдзіся, драбязя! Затанчу канём!

Левага вока ў бацькі не было. У семнацятым годзе, у канцы імперыялістычнай вайны, яго цяжка параніла ў галаву. Каб дастаць кулю, хірург вымушан быў выдаліць вока.

Маці, Еўдакія Мікалаўна, была поўнай процілегласцю бацькі: строга, маўклівая, няўсміхлівая, яна заўсёды завіхалася ў доме. Але больш за ўсё сіл у яе адбралі мы, шасцёра неспакойных, свавольных дзяцей.

На матчыны кухталі мы не скардзіліся: любілі маці, баяліся яе гневу і вельмі шкадавалі. Яна цяжка хварэла. Па вясне ў яе пачыналася кровахарканне, падымалася тэмпература, губы яе трэскаліся, а шчокі загаралі-

Дома я нікому не раскажыў, што мне цяпер вядомы сродак, каб вылечыць маці. І пачаў цярдліва чакаць вясны.

І вясня прыйшла ў наш лес. У ельнічках з'явіліся пралескі. Калі сыходзіў ранішні замаразак, у сасновым бары востра пахла вільготнай леташняй прэлю. Пранізаны наскрозь сонечнымі праменьнямі, бярозавы гай пшчотна зеленаў. Па дарозе ў школу я забягаў у гэты гайкі. Прыціснуўшы да ствала далоні, спрабаваў пачуць, як цячэ ў беластвольным дрэве яго празрыстая кроў.

Аднойчы увечары я непрыкметна вейшаў з хаты, узяў вядро і пабег у гайкі. У цемры, вобмацкам, спяшаючыся і хвалюючыся, зрабіў ножычкам у ствале глыбокі надрэз, устаў у яго выструганы загодзя жалабок. Праз хвіліну-другую аб дно вядзерца звонка застукалі кроплі.

Ноччу спаў чуйна. На світанні, калі маці пайшла даць карову, выскачыў за дзверы. Па ўчарашніх слядах прыйшоў у бярозавы гай. Ён стаяў у лёгкім тумане ціхі і насцярожаны, нібыта прыслухоўваючыся да нечага. Вядзерца было напоўнена амаль да краёў.

Я сустрэў маці на ганку з кубкам у руцэ.

Пазычыная ПАВЕРКА

Алесь МАСАРЭНКА

МІНАВІЦЫ

Мінавіцы — лясныя дарогі, Патайныя шляхі змагароў, Сведкі колішняе трывогі І няроўных па сіле баёў...

Каліноўскі тарыў мінавіцы. Мінавіцы Мінай тарыў — І заўсёды для лютых чужынцаў Нечаканым грозьбішчам быў.

Мінавіцамі мудрасць хадзіла, Бальшакамі — няволі канвой...

Мінавіцы — вялікая сіла, Калі вораг ішоў вайной.

...Беларусі зямля — мінавіца мая.

Мы ўсе патроху кут свой родны славім — бязгорны і бязморны родны кут...

Усё памянем: кумпячок шыкоўны, вязанку часнаку і нізку верасовых скарпунцоў, засушаных і прэзапас схаваных...

І нават дзёда ў аблавушцы віслай і ботах-скараходах на нагах, з маршчынамі-барознамі на твары,

які на дзіва лоўка і заўзята парэпанымі зябымі рукамі па верхаводцы ловіць уюноў...

Радкоў, калі б услаць імі дарогу, хапіла б аж да бацькавай хаціны —

так славім мы маленства мілы кут! І водпуску чакаем з нецярпеннем,

спадзеючыся — у каторы раз! — наведзець незабыўныя мясіны...

Ды зноў пашчасціла дастаць курсоўку — і Поўдзень усміхаецца

і дыхаюць марскія хвалі ў твар.

ПРА СУМЛЕННЕ

Маё сумленне — не манета, Яно ў кішэнні не звінціць...

Я абыходжу прайдзісвета, Які хацеў яго купіць.

А ён з ухмылкаю ахвоца Руку насустрач падае — Сваё сумленне прадае, Ды браць яго ніхто не хоча.

Восень — пагод восем: першая — сонца,

— Выні, мамка, — сказаў я паважна і патрабавальна. — Каб у грудзях у цябе не балета.

На змарнелым твары маці прамільгнула ўсмішка. Яна прыгладзіла мой вихор.

— Дзякуй, сыноч. Дык вось чаму ты бегаў у лес.

Цэлы дзень я раўніва аберагаў ад малодшых братоў і сястры вядро з бярозавым сокам, усё прымушаў маці выдзіць яго як мага болей, а астатняе пераліў у бутэльку.

Цуда, на якое спадзявалася мая наўная хлапечая душа, здзейснілася. Маці ў тую вясну радзеей кашляла, павесялела і нават крышачку папаўнела.

Кажуць, што і будзённы падзеі дзяцінства нараджаюць характар. Калі гэта так, то ўсім добрым, што ў маёй неспакойнай і ўпартай натуре з'явілася ў юнацтве, я абавязан школе, настаўнікам, працоўнаму жыццю і прыкладу бацькоў.

Бацька мяне рана навучыў плаваць. Памятаю спякотны ліпенскі дзень, усёны хлопчыкамі і дзяўчынкамі пясчаны бераг Сожа. Бацька адпачываючы, ляжыць пад куцікам і, прыкрыўшы вочы, смаліць цыгарку. Ён толькі што даваў мне чарговы ўрок плавання. У мінулыя дні я спачатку сядзеў у яго на загорбку, а ён сажанікам вымерваў раку. Потым, злёгка абпапрачыўся на бацькоўскую далонь, я прабаваў самастойна ўтрымацца на вадзе. Сёння мне гэта ўпершыню ўдалося. Сам плыў да берагу, пакуль не ўтыкнуўся рукамі ў дно. Цяпер, пакуль бацька курчыць, я шалёна валтужуся на мелкай вадзе.

Нейкі хлопчык падкачае:

— На мелкаводдзі кожны плывец, На глыбіні табе слаба.

— А вось не слаба!

— Калі не слаба, дык саштурхні лодку, выплыў да Шчупакавай ямы і шарні.

Падарэты каварным хланчуком, я так і зрабіў. На глыбокім месцы, падаўшы ў сабе страх і наўпэўненасць, нырнуў з лодкі. Так глыбока пайшоў пад ваду, што захлынуўся. Ледаў выплыў. Нейкая сіла няўмольна цягнула на дно.

Да мяне плыў бацька.

— Спакойна, сыноч! Успомні, як вучыў. Ну, смаялей!

Бацька быў побач, баяцца не было чаго. Я ўпэўнена паплыў да пясчанай насы.

На беразе бацька балюча плясуну мяне ніжэй спіны.

— Навошта, не пытаючы, чужую лодку браў?

Вяртаўся дадому знаёммай сцюжкай праз лес. Калі выйшлі на палымяную ярнік кветкамі паляну, пачулася мне тонкае гудзенне; нібы пчаліны, адчупіўшыся ад старога матні; шукае новы вулей. Гудзенне ўзмацнялася, перарастала ў магутны рокат. Ён ішоў з неба. Я задраў галаву і застыў. Над лесам ляцеў самалёт. За ім з'явіўся другі, трэці... Набіраючы вышыню і адыходзячы ўсё далей, яны здаваліся ігранімі сталёвымі стракозамі.

— Зяброўскія лятаюць, — сказаў бацька.

— Якія яны, лётчыкі, татка?

— Звычайныя, як усё людзі, сын. Толькі дужа смелыя і моцныя.

— Я таксама буду моцным і смелым! — паабяцаў я і паімчаўся скокам па імшыстай сцюжцы.

другая—вечер,
трэцяя—дождж,
чацвёртая—дождж і вечер...
Астатнія ўсе—
пагоды маёй душы:
пятая—радасць,
шостая—сум,
сёмая—роспах,
восьмая—дождж і сум.
Роздуму пругкі клубок
б'ецца ў нізях дажджу...
Сэрца, ціхай!
Ка мне надзея ідзе,
не спалохай яе!

Мы размінуліся тады,
Як і бывае—назаўжды.
Такой бяды, такой бяды...
А я і сёння у зняверцы:
Здаецца, у мяне на сэрцы
Той нерашучасці сляды.

Я падростаў, мне ўжо ішоў трынаццаты год, а моц, аднак, прыбаўлялася марудна. А як яна патрэбна была ў нялёгкай сям'інай працы! На дапамогу прыходзіла шчаслівая здагада, хуткая хлапечая кемлівасць.

Бацька, адыходзячы ў лясніцтва, загадаў прывесці з лесу дрэў.

— Не надарвіся, глядзі! Грузі сушняк, што на Белічай горцы нарыхтаваны.

Працаваць з паслухмяным, стараным Сярко, было вельмі прыемна. Мы хутка дабраліся з ім да Белічай горкі. Агледзеўшы сушняк, я рашыў, што гэта не дрэвы, а порак: фун — і нічога няма. І пачаў піліць намечаную да рубкі сасну. Доўга піліў, пакуль яна не ўпала. Адпіліў камель — ён то і патрэбны быў, каб паказаць маці, які я дужы і спрытны работнік. Камель плакаў смалістай слязой, але нават не паварухнуўся, калі я прабаваў падняць яго на калёсы. Сярко матляў галавой і, здавалася, усміхаўся. Напэўна, гэтая крыўдная конская ўсмішка і прымушала мяне хутчэй варушыць мазагамі.

Выпраг я Сярка, падзеў калёсы плячом, падняўся і перакінуў іх на бярвеню. Коць перастаў матляць галавой, цікаўна назіраў, як малады гаспадар прывязваў бярвеню вярхоўкай да воза. Потым я замацаваў лейцы на хамуце, другі іх канец прывязаў да біла воза. Свіснуў, Сярко зразумеў, пацягнуў, і яму падмог з другога боку. Воз стаў на калы. Пад цяжарам камля яны глыбока аселі ў мох.

Мне да гэтага часу ўспамінаецца наш бездамоўны, непатрабавальны Сярко — кармілец сям'і, верны памочнік бацькі і любімец дзяцей. Напэўна таму, што з гэтай разумнай жывёлай у мяне звязан таксама адзін успамін.

Перажылі яшчэ адну зіму. Вясною маці зноў цяжка захварэла. Не магаў ёй мой бярозавы сок. А тут новая бяда: загінуў наш Сярко ад нейкай дзіўнай хваробы. Праз дзень падохлі парасяты. Без каля аб'ездчык — не аб'ездчык.

Бацька прысеў да маці на ложка.

— Будзем уступаць у калгас, маці. Сярод людзей з голаду не памрэм.

Бацька папрасіў у мяне лісточак паперкі са шчытку, узяў маю ручку, асцярожна макаў у чарніла пяро і пачаў пісаць заяву.

Перад маімі вачыма стаіць яго выразны каліграфічны пошры. Да бацькі часта прыходзілі вясцоўцы па параду. Ён пісаў пісьмы іх сынам у армію, скаргі раённыму пракурору.

Неўзабаве мы пераехалі ў пасёлак Падзер'е, што блізка Роўкавічэй у Чацёрскім раёне, на зямлі калгаса імя Варашылава.

1930-ы год. На Гомельшчыне поўным ходам ішла надетывізацыя. Пісьменны селянін з разумнай талавой і прыгожым почыркам, салдат-інвалід Галавачоў стаў бухгалтарам маладой сельгасарцелі.

Падрасталі дзеці. Большыя пасвілі жывёлу, зграбалі сена, падолі бульбу, бераглі хворую маці. Усё, здавалася, было добра ў сям'і. Дык чаму ж бацька ўсё часцей патрабавальна пазіраў на мяне? Я ж любіў зямлю, араў і селяў да салёнага поту на кашулі. Магчыма, яго трывожыла, што, ўбачыўшы самалёт у небе, я застываў па месцы і нейкай невыразнай мара непакоіла маю душу?

Ідуць-плывуць мае гады—
Даўно ўжо я немалады...
Такой бяды, такой бяды...
А ў памяці ніяк не гасне
Знаёмства—лёгкае, як дым,
І нечаканае—як шчасце.

Адночы
ты прыйдзеш да мяне
і доўга вагацца будзеш:
званіць ці вярнуцца назад?
І толькі пасля,
калі прыгадаеш
непаўторнае свята адданасці,
нязвычайную радасць душы,
міжволі твая рука
кранецца званка...
Адчыняцца дзверы—
і прад табой паўстане Яна—
тая,
што не ўмела спазняцца...

З СІЗЫ тэатральных дэкарацый, наскомаў, жывапісных палотны і эцюды, графічныя накіды і замалёўкі, пранты вітража ўбачылі мы на выстаўцы твораў Міхала Блішча ў памяшканні Саюза мастакоў БССР. У гэтых работах — рамантычная ўзніслаць, эмацыянальнасць, умелы бачыць адметнае ў паўсядзённым. Трапятное сэрца мастака хваліла лагойскія крывіды і даліны беларускіх рэк, бярозавыя гаі і напры Салігорска, малюнічыя куткі Мінска і скалы ля мора, гістарычныя помнікі Рыгі і сучасная вясна...

Глядач перш за ўсё памятае Блішча як таленавітага сцэнаграфа. Ён доўга працаваў у Беларускай тэатры оперы і балета. Харантар рысунка, маларыт, сцэнічнае асяяленне ў дэкарацыях Блішча заўсёды пасаваці да музыкі. Яны стваралі на сцэне атмасферу, якая памагала глядачам успрымаць ідэю пастаноўкі. Так, напрыклад, пачатак оперы С. Рахманінава «Алена» — спакойная апалядальнасць, лірыка — і ў дэкарацыях мяккі паўзмок летняга вечара. Але вось у музыцы нарастае напружанасць — і мастак неспакойным рытмам разарваных воблакаў, трапяткім святлом месяца над начным стэпам падкрэслівае усквалыванасць, сугучную падзеям оперы.

Блішча вельмі хваліла опера Я. Цікоцкага «Дзяўчына з Палесся». Оперу афармляў галоўны мастак тэатра С. Нікалаеў. Але і Блішча не мог не паспрабаваць сілы ў гэтай тэме. Ён стварыў эскізы да першай і апошняй карцін «Дзяўчыны з Палесся».

Натхнёна працаваў Блішча над афармленнем першай беларускай оперы для дзяцей — «Марынікі» Р. Пукста. Нягледзячы на перадаць атмасферу вайны гадзі прад уважлівымі сучаснікаў. Памог і асабісты жыццёвы вопыт. Баец партызанскага атрада Блішча сам быў сведкам панжара вайнага ліхалецця.

Вырашаючы пралог «Марынікі» — сцэну сустрачы ўдзельнікаў былых баёў, мастак стварыў шырокую панараму беларускай зямлі — з прырыстаю стужкай звілістай ракі, з паллямі і лугамі, з далёкім лесам. І ў марыве пагодлівага дня, і ў санкавітай зеляніне ўзгорна, і ў срабрыста-белых бярозках — не застылы стан прыроды. Тут — рух, парыв, падкрэслены дынамічным сілутам дуба, які нібыта ўзлятае.

Пасля дзея пераносіцца ў страшныя дні нямецкай акупацыі.

На вуліцы спаленай вёскі — нахілены тэлеграфны слуп з забараненымі правадамі. Каля прауразбуранай школы — краўтца панжарам бяроза. Дзеці, згледзеўшы нямецкіх салдат, прытуліліся за паламанай агароджай школьнага двара. Не выпадкова гэта відовішча заліта сонечным святлом — сонца сімвалізуе хуткае вызваленне роднай зямлі ад акупантаў.

Абодва прыгаданыя эскізы былі паказаны на выстаўцы. У спектаклі ж асабліва вызначалася мастакоўскай вынаходлівасцю націна сну Марынікі, у якой, дзякуючы ўмельству мастака карыстацца святлом, імгненна адбываліся розныя змены.

Каб перадаць сцяг партызанам, Марынінка ідзе ў лес. Бы волаты — векавыя дрэвы. Гусцеюць цені. Стаміўшыся, Марынінка засынае. Ёй сніцца бура. Страшэнна шуміць вечер, расквічае дрэвы. Перад Марынкай узнікаюць цені варажых салдат. Пасля страшных карцін знікаюць, і Марынінка бачыць бераг возера, усыпаны дзівоснымі кветкамі. І тут жа — велізарны дуб, праз густую шапку ягога прабіваюцца сонечныя промяні. Яшчэ Марынінка бачыла лясных звяроў, якія разам з кветкамі танцавалі. Раптоўна сон канчаўся...

Зразумела, эскізы да сцэны такога плана даюць малое ўяўленне пра галоўнае ў працы сцэнаграфа над імі — пра жыццёвую музыку святла і колеру.

Дэкарацыя Блішча каларыстычна багатая, кампазіцыйна выразная. Пра гэта сведчаць і яго эскізы да балетаў «Доктар Айбаліт» А. Марозава, «Лаўрэнсія» А. Крэйна, «Жызьель» А. Адана, «Дон-Кіхот» Л. Мінкуса, «Салавей» М. Крошнера. У кожным — адметнае рашэнне, адпаведнае харантару, ідэінаму зместу твора кампазітара.

У «Доктары Айбаліце» дэкарацыя — жыццерадасныя, ярныя. Уражвала сцэна з самалётам, на янім — доктар Айбаліт лё-

таў ратаваць хворых малпаў.

Рамантычную ўзніслаць, паэтычнасць «Жызьель» Блішча выдатна перадаў праз змену задуманасці асенняга пейзажа першай дзеі амаль трагедычным гучаннем ле фіналу. А з якой псіхалагічнай глыбіняй была аформлена другая дзея!

Ноч. На беразе ляснога возера вечер хіліць дрэвы. Плывуць змрочныя хмары. Але вось выплывае месляц, срабрыстым трапяткім святлом зазіхацела галле. Супакоіўся вечер. Запанавалі бланкітныя, фіялетава-выя фарбы.

У «Лаўрэнсія» мастак любіваўся характавам іспанскай прыроды. Як змянялася вулачка вёскі Фуэнтэ Авехуна ў залежнасці ад развіцця дзеяння! Колы напружанасці ў апошняй карціне — пра гнеў народа, пра барацьбу народа за свае правы!

М. БЛІШЧ. Мінская ЦЭЦ.

КАБ ВЕЧНА КРАСАВАЛА ВЯСНА

Глыбіняй думкі, псіхалагічнай анрэсленасцю вызначаюцца дэкарацыі Блішча да драматычных спектакляў: «Пунсова лветачка» і «Шчасце паста» (у суаўтарстве з П. Масленікавым) у тэатры імя Янкі Купалы, «Плюць жаваранкі» і «Годы вандравання» у Гомельскім драматычным тэатры.

Асобнай гаворкі заслугоўвае майстэрства мастака ў стварэнні нацюр-мортаў. Праз касцюм ён перадаваў сутнасць характараў. Эскізы касцюмаў у Блішча — заўсёды персанаж у руху. Сапраўднай выўленчай харантарыстыка героя. Тонкае адчуванне народнага, нацыянальнага харантара касцюма.

Жывапіснае майстэрства, фантазія, веданне гісторыі народа памагалі мастаку ствараць дэкарацыі, якія сталі каштоўным укладам у беларускую сцэнаграфію.

Усё гэта невыпадкова. Бо пасля сканчэння Віцебскага мастацкага вучылішча працуючы з 1938 года ў Беларускім тэатры оперы і балета, Блішча многаму навучыўся ў танаго выдатнага майстра тэатральнай дэкарацыі і выхаваўцы маладых сцэнаграфістаў, які народны мастак БССР С. Нікалаеў. І яшчэ таму, што з дзяцінства на роднай Гомельшчыне засвоіў асноўнае ў народным разуменні прыгожанага. І яшчэ таму, што ніколі не замыкаўся ў рамках адной толькі сцэнаграфіі.

Яго пейзажы «Мінская ЦЭЦ-3», «Восень», «Ладанная прыстань», «Беларускі пейзаж», «Возера Рыца», «Саўгас «Валіца» поўныя жывога пачуцця.

Імлівыя рытмы «Лагойскай шашы», холад перадзімовага «Рыжскага ўзмор'я», характава летняга надвечорна ў «Захадзе сонца» нараджаюць у душы глыбокі водгук. У «Прыбоі» быццам чуеш гоман марскіх хваль. У «Рыбачыя лодкі» — бязмежнасць марской прасторы, стыхійная сіла хваль літаральна зачароўваюць. Звонкасць фарбаў! Бадзёрасць, марская свежасць! Жыццё!

Асабліва любіў ён вясняныя матывы. А ў асенніх яго захвалляла кантрастнасць фарбаў, іх свежасць. Пераважалі ў апошніх залатых, фіялетава-выя тоны.

Лірызм, паэтычнасць выяўляў Блішча і ў тэматычнай карціне. Вядомы яго «Слуцкія тачыхі»,

«На Купалле», «Тэатр «Батлейка».

Вось «Слуцкія тачыхі» — прыгожы майстэрскі палатна. Тут — паўзмірон. А наверху, нуды вядзе лесвіца, — добра відаць раскошная зала і гаспадары-магнаты, што важна спускаюцца сюды, дзе працуюць умельцы.

«Тэатр «Батлейка». На каляды прыехалі ў вёску батлеечнікі. Гучыць цымбалы, звоніць бубен. На невялікай сцэне прадстаўленне. Шмат сабраўся сямліна-гледачоў.

У абедзюх карцінах данада на перададзены народны быт у мінулым, народнае адзенне, тыпавыя. Гэта цікавы пошук у гістарычным жанры.

Выразнасць фармы, тонкае адчуванне кампазіцыйных і малюковых суадносін — у вітражах Блішча «Мая рэспубліка», прысвечаным саветскаму чалавечу-творцы. Тут яго мысленне ману-

М. БЛІШЧ. Мінская ЦЭЦ.

КАБ ВЕЧНА КРАСАВАЛА ВЯСНА

менталіста выявілася гэтак жа ўдала, як і ў роспісах у фая Тэатра оперы і балета на тэму оперы «Дэман».

Шматлікія эцюды мастака даюць уяўленне аб яго творчай лабараторыі. У кожным з эцюдаў жыццё чалавек, улюбёны ў жыццё, шчыры, добра-зачылівы, які мог бы паўтарыць за Паўлюмом Трусам: «Хачу, каб вечна красавала прыгожа-светлая вясна».

Немагчыма прымірыцца з тым, што вось ужо кожны гадзі не сустракаем на вернісажах ні новых твораў Міхала Блішча, ні яго самога — чалавеча, які літаральна да апошняга дыхання слухаў мастацтва, людзям. Так, да апошняга дыхання! Надзвычайны дакумент чалавечай і мастакоўскай мужнасці — серыя яго апошніх малюнкаў: «Балніца», «Развітанне з Радзімай і сям'ёй».

Партрэты медсестраў, хворых. Выразны, дакладны рысункі. А якімі словамі сказацца пра аўтапартрэт гэтых дзён? Роздум пра нездзейснасць. А вось ён, мастак, на аперацыйным сталі. Мы не бачым тадыру хірурга, але ў руху рукі і напружанасці позы чытаецца: «Нічым нельга памагчы...». На наступным рысунку — мастак сярод урачоў і медсестраў. Усе маўчаць: Стры прэфесар адварнуўся, закрывшы твар рукамі...

Мужна глядзець мастак у вочы няўмольнаму лесу. На адным з апошніх рысункаў ён малюе сына і жонку, а на другім плане, у ценю, сябе, Развітаецца з роднай Беларуссю. З жыццём. Сапраўды, неймаверная сіла чалавечай і творчай волі!

У апошняй гадзіны жыцця стварыў партрэт дзяўчыны. Прыгожы твар. Вочы — засяроднанасць, смутак. Можна, гэта пра вечную маладосць жыцця!

Дзякуючы радасці, за прыгожасць, за смутак і роздум, за праўду гэтай душойнаму мастаку, які падарыў людзям адкрыццё — запісаў адзін з наведвальнікаў выстаўкі: «Перад серыяй «Балніца» трэба стаць на колена...» — запісаў Арні.

Што нам яшчэ застаецца дадаць? Хіба тое, што творчасць Міхала Блішча адзначана вернасцю рэалізму, прасякнутая аптымізмам, любоўю да жыцця.

Пятро КАРНАЧ.

Уладзімір ПАЎЛАЎ

НЕБА АБГАРЭЛАГА КРЫЛО

1.
З суседняй вёскі цераз родны лес,
Яго гадам і гэта шлях няблізкі,
Прытомлены, сівы, як лунь, увесь,
Ідзе ў Хатынь, ідзе дамоў Камінскі.
Ён ведае пра ўсё раней за нас...
І кожны дзень ўсё роўна ён спяшае:
А можа сёння, сёння мо якраз
Яго Адам ад ранау ачунае.
Ён можа выдыхне адзіны ўздых,
Узніме галаву, вады папросіць.
Шукае бацька, дзе калодзеж іх.
Знайшоў...
Цяпер вады з яго ніхто не носіць.
Пакуль трапечка кропелька жыцця,
Далей, далей ад сонцавай залевы!

Хаця б у цень, у халадку б каця
Яго пакласці пад сцяною хлева:
Перажагнуўся, аж не ўпаў траха—
Гарачым снегам сыплецца страха...
Калі Адама смерць не абміне,
О колькі будзе ў тым яго віны!
Суседзі, людзі, памажыце мне!
Навокал мёртва.
Звон і камяны.
І ні душы, ні голасу ані.
Да бронзавага ён сябе спяшае
І рукі, уцалелыя ў агні,
Пад бронзавага сына падстаўляе.
Ён ведае пра ўсё раней за нас...
І, можа толькі немачу прыкуты.

Папросіць,
Каб яго ў апошні раз
Сюды прынеслі падзяліць пакуты.
2.
Даўно зямлёй гарачы попель стаў.
Сплываў з задой, ляцеў на ветры сінім,
На твары асядаў, на зелень траў
Яшчэ за два гады да Хірасімы.
Ён плоццю быў згарэлых у агні,
У тым агні, што мой народ прарэджаў.
За дваццаць пяць крычаў ён пра Сангмі,
За дваццаць пяць жывых нас папярэджаў.
Звіняць званы, і кроў у жылах стыне,
І адступае прад жыццём нябыт.
У Хатыні 136 Хатыняў
І больш ніводнай тут не быць!
Не быць!

3.
Перад Хатыню заціхае смех.
Сурова ўсё тут да апошняй рыскі.
Тут летам здасца: выпай белы снег,
Як зніме шапку з галавы Камінскі.

Тут несціханы бег людской ракі...
І я прашу: не сыпце соль на раны—
Не трэба тут гандлёвыя ларкі
І ў партызанскім лесе рэстараны.
Нічому тут ратунку не было.
У прысак аплылі з дзярэй падковы.
Тут неба абгарэлага крыло
Смыліць і сёння песняй жаўруковай.
Клянуся тут імёнамі святымі,
Што так і ёсць, што мне не падалося:
У кожным сэрцы зарава Хатыні
На ўсё жыццё з Хатыні занялося.

Была і ў мяне, хлопцы, думка такая:
Калі ўжо і здарыцца чорнай бядзе,
То хай лепей куля мяне напаткае,
Чым хто-небудзь з блізкіх маіх упадзе.
Я думцы такой, як і часнаму хлебу,
Ніколі не здрадзіў, не выраксаў, не!
Мне блізкіх людзей,—нібы зорак на небе,—
Шкада, што жыццё вось адно ў мяне.
З гадамі к нам, хлопцы, прыходзіць развага
Пра ўбоскую нізкасць напышлівых слоў.
Хай дружбу мужчын правярае адвага,
А нашых каханых акрыліць любоў.
Нас з тропу не збіць аніякаму дыму.
Мы вобмацкам знойдзем, мы пройдзем на слых
І разам мы ўсе абаронім Радзіму,
А яна абароніць усіх.

Было мне проста рэкі пераехаць,
Усе кастры ў лугах перапаліць,
Даверліва адбіцца нечым рэхам...
Як спамянеш, ажно душа баліць.
Здавалася разумна ўсё і проста:
З блакіту ястраб птушкі не саб'е.
Цяпер, нібы ў кашулі не па росту,
З-за гэтага я дзіўны сам сабе.
Ахвотна паддавалі мне на плечы
І тое, што звыш сілы я прасіў.
Не разумеў я, што і я не вечны,
Што і ў мяне абмежавана сіл.
Перагарэла юная адчайнасць,
Перахадзіла брага у дзяжы.
Вакол усталявалася звычайнасць,
А паспрабуі звычайнасць развяжы.

ЛІСТАПАД

Міколу АУРАМЧЫКУ
Лістапад на дварэ. На лясной лугавіне завейна
Ад чырвонага лісця, калянага шорхання траў.
У такую пару,—што на ўтульным савеце сямейным,
Калі трэба чакаць, каб ты мудрае слова сказаў.
Маладыя рабіны зырчэюць у лесе дзівосным.
Чаўнакі завірух хутка кінучца кужаль сукаць.
Заварожліва-ціха між дрэў пад глыбоку ўзлілася за працу сін
Самы час без старонніх здалёку сябе пагукаць.
Мабыць, праўда што так, мабыць, то не людская прыкмета—
Вечны толькі ў прыродзе адзіна заведзены лад:
Неабачліва ў маі, незадумна ў спякотнае лета
І звысока-звысока душы ў трапяткі лістапад.

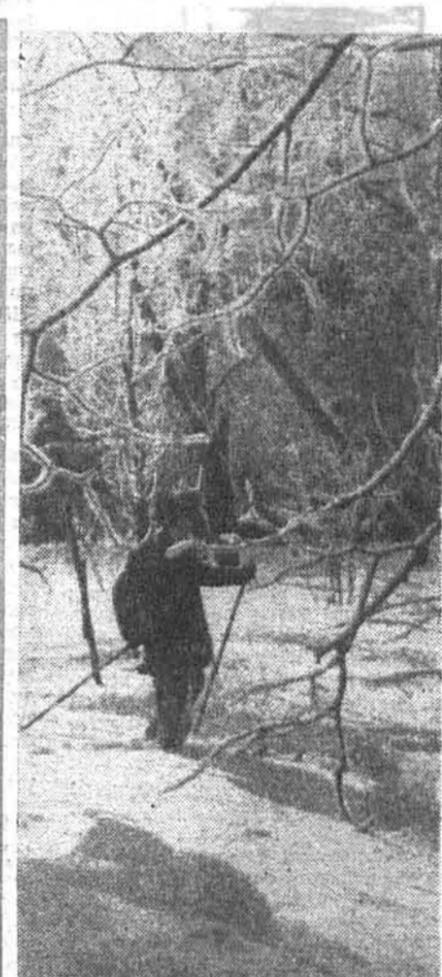
—МНЕ ЦЯЖКА перадаць тое хваляванне, з якім я слухала оперу «Зорка Венера». Я неяк па-новаму зразумела духоўную спадчыну нашых продкаў, адчула характэрнае беларускае народнае мелодыі, глыбей у сэрца запалі вершы Максіма Багдановіча, пакладзеныя на музыку Юрыем Семіянкам...
Гэтыя словы — з выступлення старшага тэхніка практна-тэхналагічнага інстытута «Велмесц-прампраект» Галіны Гарнастай на сустрэчы супрацоўнікаў інстытута з аўтарамі оперы «Зорка Венера». Спектакль выклікаў тут жывую цікавасць, шмат было аб ім размоў, нават праводзілася анкета — што спадабалася і што не спадабалася кожнаму. І ў час сустрэчы каля сотні блавітных лістоў з адказамі было перададзена Ю. Семіянку і аўтару лібрэта А. Бачылу.
Размова паміж аўтарамі і слухачамі была шчырай і прынцыповай. Пасля выступлення Алеся Бачылы, які не толькі расказаў аб рабоце над операй, але і паведаміў многа цікавых малавядомых фактаў з біяграфіі Багдановіча, сваімі ўражаннямі аб спектаклі падзяліліся тэхнолагі і канструктары, будаўнікі і геологі, архітэктары і мастакі інстытута.
Усе прамоўцы аднадушна ўхвалілі з'яўленне ў беларускай опернай музыцы рамантычна-ўзнёслага твора, адзначылі прыгожасць мелодый, пабудаваных на інтанацыях народ-

АНКЕТА НЕАДНАЗНАЧНЫХ АДКАЗАЎ

СЛУХАЧЫ АБМАРКОУВАЮЦЬ ОПЕРУ «ЗОРКА ВЕНЕРА»

нага мелодыі, выдатнае гучанне хораў, цікавую работу мастака (хоць некаторыя і папракалі яго ў залішняй «малюнічасці» афармлення).
— Думаю, што выкананне агульнае думку прысутных, — значыць, былі мастак інстытута, цяпер пенсіянер А. Лебедзеў. — Калі падзякую аўтарам за іх пранікнёны расказ пра жыццё і творчасць Максіма Багдановіча. Людзі павінны як мага больш ведаць пра гэтую чужую і чужую зорку нашай пазіі.
— Спектакль крануў мяне да сэрца, у ім усё такое сваё, роднае, — сказала інжынер Р. Дазмарова. — Я была на спектаклі разам з мужам (ён у мяне рускі) і глядзячы, як захапіла яго опера, адчуваў нейкую невыказаную гордасць за мастацтва майго народа, за прыгожасць яго духоўнага свега, так пераканаўча паказаную ў спектаклі.
Аднак пры ўсёй сваёй прыхільнасці да оперы ў цэлым, супрацоўнікі інстытута паказалі сябе вельмі патрабавальнымі слухачамі і выказалі шмат заўваг у адрас аўтараў і стваральнікаў спектакля.
— У оперы падкрэслены лірычны бок падзей. Гэтая лірычнасць хвалюе і кранае, але яна ж і абарочваецца іншым сваім бокам — спектаклю нестасе сапраўднага драматызму. У трэцяй дзеі — у сцэне смерці паэта — унутранае напружанне дзеі спадае, хоць менавіта тут твор павінен быў бы дасягнуць сваёй кульмінацыі. (В. Якавенка, начальнік геолога-разведвальнага атрада).
— З тэатра выходзілі пад уражаннем масавых сцэн — хораў, танцаў. Сцэны ж чыста опернага плана, дзе Багдановіч удзельнічае ў дзеянні непасрэдна, здаюцца значна слабейшымі. Спектаклю не хапае цэласнасці, скампанаванасці, ён успрымаецца і запамінаецца асобнымі ўрыўкамі, фрагментамі, не аднолькавымі па сваім мастацкім гучанні. І сам вобраз паэта не атрымаўся такім яркім і пераканаўчым, якім хацелася б яго бачыць. Але, магчыма, у гэтым відавочна і выканаўца, які, на жаль, нават па ўзросце не зусім адпавядае нашаму ўяўленню пра Багдановіча. (С. Шайко, інжынер).
Ёсць наогул не зусім зразумелыя мясціны ў лі-

брэта, адзначалі прамоўцы. Некаторыя пытанні, якія ўзнікаюць у ходзе спектакля, можна высветліць, толькі зазіраючы ў праграму, а на некаторыя не дае адказу і яна. Напрыклад, хто прыносіць ягады Максіму ў апошняй сцэне — сваячка, пакаёўка, гаспадыня? Якія адносіны ў Максіма з Машай — яна яго сяброўка, каханая, выпадковая знаёмка? І — у любым выпадку — чаму з такой незразумелай раўнадушнасцю ставіцца ён, малады чалавек, да гібелі дзяўчыны, нават не спрабуючы выратаваць яе? Былі выказаны пажаданні, каб лібрэтыст і рэжысёр зрабілі ў такіх эпізодах пэўныя карэктывы пры дапрацоўцы спектакля.
— Як вы самі ставіцеся да вынікаў вашай працы? — такім было апошняе пытанне, зададзенае аўтарам оперы.
— Праца над гэтым творам прынесла нам шмат шчаслівых, хоць і нялёгкіх хвілін, — адказаў Ю. Семіянка. — І мы будзем задаволены, калі наш пошук у жанры сучаснай оперы дапаможа некаму, з улікам нашых пралікаў, напісаць такі твор, аб якім і крытыка і глядчы ў адзін голас скажуць: «Чудоўная опера — у ёй няма ніводнага недахопу!»
З гэтым адчуваннем — складанасці творчых праблем сучаснай беларускай оперы — ішла гаворка, скіраваная на тое, каб гэты жанр і надалей узабагаचाўся тэматычна і па мастацкім узроўні.
С. Клімковіч.

На снег гэтай зімой шанцуе не часта...
Фотаэцюд А. ЯКУВОВІЧА.

ПАСЛУХАЙ, што я табе скажу, — гаварыў мне сівы, каржакаваты, як ба-лотны корч, дзед Яўхім. — Не хадзі ты больш да яе. У яе ёсць хлопец. Які ён — не мне судзіць. Ёй відней. Кахае, бачыш, яна яго. А ты бытаешся пад нагамі, як гарбузовы повад. Ды і не пара яна табе. Ты другога параграфа. Кралчэйшага. І скажу табе — беражыся. Не шкадуеш сябе. А гэта, брат, кепска. Зламацца можаш. Зап'еш, забунтуеш. А ды што я табе — радня, каб параду даваць, радзіць-раіць? У самога ж на плячах не качан. Варыць жа, думаю, галава твая, га? Ну, бачыш, згаворлівы. Добры ты вельмі, справядлівы, скажаць, каб усім гэта — утульна і цёпла. Гэ, так, брат, не бывае. Тоісь, канечне, бывае, ды так сабе — наўродз'я кіжак. Там лоўна палучаецца. А тут вась — у жыцці, не ўгадаеш, раз — і, гэта, студзёна. Скізаныя ў душы. Так і паровіць выдучы яе, бедалажную. Ды што я табе пра душу. Такія, як ты, гэта лічаць перажыткам. Ну, што яна, знацца, жыве ў нас і яшчэ пасля нас. Вечна, бачыш. Ну, не ўхмыляйся. Я так, можа, для сябе. Сущына мне думаць пра гэта ў сваім надвечорку. Знацца, дамовіліся. Ну, яшчэ раз закурым — і ступай. Ступай і не думай. Пройдзе ўсё гэта, як дождж. І бурбалкі лопнуць. І кадлоці высыхнуць.

Цмокаючы цыгарку, Яўхім працягвае:

— Гэ, было і ў мяне. Толькі ж та-кія, як ты — не верыце. Цемната мы, бачыш. Куды нам было зведзець гэта, як ты кажаш, чутства? Гэ, чутства! Гэта, бачыш, як яшчэ возьме, калі яна ад мяне з'явіцца, з-пад самага, сназаць, носа — шусь у сены і да яго. У абдымкі. Ну, сущыны, ушчулі. Адвясне, кажуць. Прытрэцца нежк. Змірыцца, словам. Быў малады, бачыш, здаровы — вярхік млына адзін падымаў, каб пакаваць. А вась каб руку на яе — крый божа. А было за што. Ну, цяпер так думаю. Царствіе ёй спакойнае. Затрымаўся я, знацца, на млыне. Добра сцямела. На ноч уб-ралася. Іду гэта, а не мігае лучына ў акне. Пуста. Аж холадна стала ўнутры. Зайшоў у хату, узняў у сутачках падпал — раздзьмуў, понеж свеціцца яшчэ жарыны. Вось і агонь загуляў. Глядзю у кут — Мікалая ўгодніка ня-ма. З ложка поспілка-перабіранка так-жа забрата. Тут я і даўмеў. Пайшла мая Сынклета, да Мірона, знацца, пайшла. І такі мяне ўзяў халадзень, такі дрыжак — зубы лязгаюць, не стрымаць. З глуду еду, думаю. А што б твае выгаледа — ды што ж гэта? Галава, як тыя жорны — кругам-кругам, і цяжкая стала — як нізкіяк. Вобчы, нежк перасліў сябе. Дагле-дзеў худобіну — было ж з'яку: дзве каровы, два валы, авечак з дзюкыну.

Потым дастаў кварту — каўтнуў нішто так і пасвятлела ў душы, павяцвела. Ну, думаю, суніны дзеці, і вам пака-жу каханні, я вам гэтыя зборны-цым-борны паспую. Выйшаў на ганак — глухамань, сабана не азавецца. Ад-но — маладзічок прарэзваецца праз смугу. Акурат перад калыдамі было. Ды марозік пацымывас. А хаця б вет-рык шалахнуў. Жудка стала. Павяр-нуў у хату і на печ. Каб ложка не ба-чыць. Не прыйшла мая Сынклета і на другі і на трэці дзень. А мяне як агар-нула, як аблажыла нечыям. Несамаві-ты нейкі стаў. Свет закрыўся. Не выт-рываў. І на цаліку, на гледзі-роўнядзі да Тамашоў — гоняў так дзвесце. Ху-тар іх нішто быў, аднак жа запусча-ны. Гультаяваты, бачыш, былі. Да скокаў-падскокаў — гэ, гэта яны маглі, падня — усё роўна, як мухі на мёд. А як да дадства — загвазды. І вась да сарадольшага, Мірона гэтага, так і гарнулася мая Сынклета, так і гарну-лася, яшчэ з дзевак. Канечне, былі сутычкі, знацца. І дрынам нежк уга-манілі адзін аднаго. Гэта я і Мірон. Бацькі памірылі-здабрылі нас. Яны кумы, бач, былі — мой бацька і Сын-

клетн. І так жыўцом-сіпцом перацяг-нулі яе на мой бок. Цяпер, як паду-маю, дарэмна. Бо не судыба, бачыш, былі мы з ёю. Мірон, як усчалася ка-лектывацыя — у актывісты падаўся, інспектарам яго выдзвінулі. Загубіў душу, небарака. Прастудзіўся і па-мёр. На падводзе, на мянках з жы-там. Але адхіліўся я. Гэта ж потым было. Стаў я, знацца, пад акно і гля-джу. І што ты думаеш, сядзяць яны на ўслончыку, каля камінка, і так пяюць, так пяюць, аж адгалоскі па ўсёй хаце. Ён, праўда, нішто быў — чарнявы такі, як смоль валасы, а во-чы гараць-блншчаць, як у таго ката на гарышчы. «Ой да ты, калінушка, ой да размаінушка... Служыў, ба-чыш, ён на моры. І так пяюць, знацца, што мне, верыць ці не, самому за-хацелася падцягнуць. Так, здаецца, і галёкнуй бы — ва ўсю апору грудзей. Гэта калі яны ўжо разам на поўную сілу, на поўную, знацца, хату. І так да пазна пад акном і прамёр. Сорам-на прызнацца, але калі пачалі ўклад-вацца, знацца, ложка прасцілаць і за-ліваць камінка — не ўпом-ніў, як кулак моў рэзнуў па раме. Будта газета парвалася якая. Нат-болі не пачуў. Адбегся — гляжу: ззяе, як леля ў палочы, акно тое. Згадалі, канечне, чья работа. Ад людскога вока нішто не схаваш. Але знаку Тамашы не падалі. Аж покуль і не памёр Мірон. Нешта праз гады два пасля гэтага (голад быў акраз) з'явілася да мяне Сынклета. Спыта-ла — ці прыму. А што мне. Думаў — не думай, радзь — не радзь, а жыц-цё — іно такос...

Ён змоўк, ніжняя губа яго прыкмет-на дрыгала...

Пра ўчастковага ўрача Аляксандра Адамавіча Дзятко ўспамінае ў сваёй кнізе «Людзі з чыстым сумленнем» П. Вяршыгара. Зразумела, што гэта адносіцца да партызанскага перыяду ў яго жыцці, і мае аднавіскоўцы наў-рад ці ведаюць пра гэта. Сам Аляк-сандр Адамавіч не вельмі ахвочы на ўспаміны. Ён, як кажуць, жыве ў су-часнасці. А я, глядзячы на яго, аку-ратна апрачутага, з пастрывенна-с-лавамі («Каб не палысець на стар-асць», — гаворыць ён), з шалікам, агорнутым на вквалю шыню, са светлы-мі і блэдзенымі як неба, вачамі, заш-малцаванымі мыліцамі (некалі, яш-чэ да вайны, ён перанёс трапічную яз-ву), думаю, ці не выключэнне ты, Аляксандр Адамавіч, ці не з мінула-га стагоддзя ступіў ты ў нашу бур-лівую эпоху?

Есць у яго «Запарожац», але час-цей яго ўбачыш на вазку, які цягне па ўхабістых вясковых дарогах упар-цсты бачыны конік. І такі ён спрацяжывае, гэты конік, што толь-кі ўмощціцца на вазку Аляксандр Адамавіч, возьме лейцы ў рукі — як пайшоў ужо, ківаючы галавою, нібы згодны з урачом, нібы ведае, што трэба спынацца да таго невядомага чалавека, які ўмае дапамогі.

Родам Аляксандр Адамавіч з Мін-ска. Тут ён у 1935 годзе скончыў ме-дыцынскі інстытут і выказаў жаданне займацца лячэбнай практыкай на Па-лесці. І вась з той пары — лечыць і раіць, сумуе і радуецца. А бываюць выпадкі, калі якая-небудзь бабулька, глядзячы на яго схуднелы, з апалымі шчокамі твар, занепакоена запытае: «Ці ні ты зямле, што я прыносіла та-бе на тым выдзі, калі прыходзіла на прыём, ці ўсё зрабіў, як казала?»

Відаць, у кожнай вёсцы ёсць такая жанчына, пра якую нічога пэўнага сказаць нельга. У нас такая — Сіма. Ужо ў гадах, растуць у яе дзеці, якія не ведаюць сваіх бацькоў. Дагледзеў-шы малых, накарміўшы і ўклаўшы іх спаць, яна ідзе ў клуб. Заб'еўшы ў які-небудзь куточак і паірае, як ве-сяліцца моладзь. І ціхал ўсмешка кранае яе вусны. І столькі ў ёй невы-казанага смутку, патаемнага болю, што перавесці ўсё гэта на зразумелую мо-ву вельмі цяжка. «На бітай сцэцыя трава не расце», — сказала яна гарз-ліва аднойчы і нібы надоўга задума-лася над гэтым сваім смелым афа-рызмам.

Даніла Певень узгадаваў сваіх дз-цей. Паканіў, замуж павыдаваў. І ўжо, здавалася, зжываў век са сваёй Ганнай, такой жа бяззубай і хвараві-тай бабай, як і сам. Потым нешта па-чаў устаўляць сабе зубы. Металічныя, блншчастыя. А неўзабаве яго імя па-чалі ўпамінаць разам з Нюрай-кла-даўшчыцай, яшчэ дзевалі ўвншнай ка-бетай. Таму нежк не здзівіліся суседзі, калі ў Нюры нарадзіўся сын — Ігар. Даніла атрымлівае калгасную пенсію. І акуратна (ўсю цалкам!) аддае Ню-ры. А заробленыя за месяц грошы — Ганне. І так як заробак складае боль-шую суму, чым пенсія, калі-нікалі бя-рэ ў лаўцы ці то дзіцячы касцюмчы,

ці то кофтакі, ці то проста матэры-ял — і пасё Нюры.

Хведар Шык працуе пастухом. А раней быў трактарыстам. А яшчэ раней загадваў жывёлагадоўчай фермай. Выступаючы на калгасным сходзе ў накурнай хаце, пры святле васьмілі-нейнай лямпы, ён гаварыў пра лям-пачкі Ільіча, якія павінны загарэцца ва ўсіх хатах. Многія не верылі гэта-му і прымалі яго словы скептычна, нават кідалі надобразычлівыя позір-кі ў яго бок. Таму што яго словы зусім не стабаваліся з вагою працадзя, пра які ялася гаворка, з тым, што некаторыя не ведаюць, як жыць да-лей, што трэба рабіць, каб жыццё стала лепшым...

І вась цяпер, калі ў хатах не толь-кі электрычныя лямпачкі, а і газавыя пліты, і прыбудовы да хлявоў, у якіх стаяць «Іжы», і хлеб з магазіна, — Хведар Шык пасвіць кароў. Пасвіць таму, што калісь на сходзе ў прастор-

Віктар ПОЛЯК

ЗА РАМОНКАВЫМ ВЫГНАНАМ

3 вясковага сшытка

ным калгасным клубе ён гаварыў пра тое, што распанелі аднавіскоўцы, не хочучь пасвіць жывёлу, і чым іс-ці ў суседнюю вёску наймаць пасту-ха, ён лепш сам згодзіцца — некато-рыя скептычна ўспрынялі яго словы...

— Так скажу табе, чалавеча: глуп-ства зрабіць няцяжка, пляшка перайна-чыць яго. І святла таго не пабачылі як след, а дубнік улажылі. Гэта ж каб на цяперашні розум, дык, пэўна, кожны б абурўся, сказаў бы — а торф на-вошта, а ламачка ўскае? А тады — як жа: электрыка свая — радасць.

І Марка Львоваў, прысадысты ка-ранасты дзядзька, з якім мы ідзем на станцыю, успамінае:

— Гэта ж з тваім бацькам, бывала, па восені мо на якую гадзіну ўбязым у дубнік, глядзіш — па поўным конь-ку грыбоў. А-то, помніцца, сабрэмае, хлопцы і дзяўчаты, калі Цітавай па-локі — ды хто з балалайкай, хто з ман-дэлінай. Вот жа веселосці! А дубы — у два абхватві, а шумлівія, а пах які... Калі ўсё гэта было, задоўга да вайны, а як сёння — чыста ў памяці. А і строй жа быў. Глядзі: як кале-за — пні. Іскры з-пад сякеры, калі на шчэпку бярэш...

І, як бы ў доказ, дзядзька спыніў-ся каля пня, што аказався паблізу, пацягнуў на яго гладкай пачарнелай паверхні сваім пазногцем, цвёрдым, як костка — хаця б знак.

— Вось я і кажу, чалавеча, — прай-шоўшы добрыя гоні, зноў паўтарыў дзядзька Марка, — глупства зрабіць няцяжка.

У старой влізнай хаце дэманстру-ецца па частках кінафільм «Дзікая Ба-ра». І раптам кадры на экране — дага-ры нагамі.

— Партач! Грошы пабраў, а што паказваеш, — крычаць некаторыя, па-вярнуўшы галаву да кінамеханіка. Той не разгубіўся.

— Спакойна, грамадзяне! Чым па-дымаць кіпеш, перавярнулі б хутчэй экран.

Пакуль некалькі чалавек корпаюць

да са звычайнай працёнай, перавеш-ваючы яе на цынах, кінамеханік ху-ценька перакручвае стужку. Зноў ук-лючае апарат, прыгаворваючы:

— Не разбярэцца каторы, у чым справа і крычыць, як ашпараны. — І дадае пазлобна: — Ото ж бо, дзярэўня!

Увогуле, кіно ў жыцці маіх адна-віскоўцаў доўга займала адно з са-мых пачэсных месц, было кожны раз хвалюючай і радаснай падзеяй. Ужо няма непаваротлівага куцалалага Патапа, які вечна панікаў пад война-мі, камечачы ў кішэні рубель («Лепш махоркі ў лаўцы куціць, чым дармае-ду нетрудзішчаму аддаць...») Ужо і не перасоўка, а сапраўдная кінаста-ноўка-стакцыянар, і экран перфарыра-ваны, і нешта зроблена для лепшай акустыкі, і ліхтары чырвоныя гараць у час сеанса з надпісам «Выхад», і карціны тля ж, што і ў горадзе, і дэ-манструюцца яны амаль кожны вечар

— а вась людзей... Людзей у зале не скажаш, каб поўна.

— Тэлевізары, ведаеш, у многіх, — скардзіўся мне Аляксей Дашкевіч, утупісты, нетаропкі на слова юнак, нядаўні выпускнік Мінскага ГПТВ кі-намеханікаў.

...Эх, і коні ж былі ў калгасе! Масць у масць, хруп у хруп. І вылучалася з усіх, асабліва на выпасе — Бона, па-родзістая рахманая Бона, каля ног якой што ні лета церлася рухавае гуалівае жарабя. Нам яна была яшчэ і тым дарагая, што раз у месяц цягнула воз, на якім, сярэд бідонаў з-пад малака, скрынчак розных на-мераў, сядзелі звычайна Патап і На-сека — «кіншчык».

Бона цягнула воз, акуратна мінаю-чы вуглы, прама да канцільярці. На-сустрэч ім на ганак, прыкуль-ваючы, выходзіў дзядзька Намоел, старшыня калгаса. І тут пачыналася самае хвалюючае. Бо адразу, як толькі дыпламатычна-стрымана прыві-таюцца Намоел з Насекам — усчы-наўся гандал. Праўда, гэта ўжо ра-білася пры «зачыненых дзвярах».

Намоел скажа: больш двухсот ніяк не магу даць. І бухгалтар — сівы Ілья Сцяпанавіч, паправіўшы на пера-носі акуллары, лясне дзвюма костач-камі на лічыльніку, як бы ў доказ та-го, што гэта мяжа.

— Не дасце 250 — паеду ў Гара-дзішча! — пагражае Насека.

Мала-памалу збіраюцца людзі. Вось ужо цалы гурт — і дзядзькоў, і жанок, не кажучы ўжо пра нас, ма-лых.

— Былі б свае — аддаў бы. А так не... Ты паглядзі, як жывём — кожна-я капейка на ўліку. — Годас На-моела робіцца дрыготкім, перарыві-стым. Аж тут, на вуліцы, чуваць: «Ды ты чалавек, ці хто? Абабраць нас хо-чам! Як табе не соранна...»

Насека ладзіць сваё.

— Двароў — 150. З кожнае хаты па чалавеку — 300 рублёў. Збаўлю 50. Больш не магу. План.

Бывалі выпадкі, калі Насека са-праўды не згадкаўся. Выскокваў з

канцелярны, на хаду зашпільваючы пацёртую сумку, і перакінуўшы яе цераз плячо, крычаў:

— У Гарадзішча, Патап!

Але гэта быў своеасаблівы ход, гульня на первах.

Справа неяк аджывалася.

Не трыста, а мо ўсе 870 старых і малых, умасціўшыся на дошках, на ўслончыках, зэдліках, а то і проста на зямлі, глядзелі на вялізнае белае палатно, якое чаплялася на сцяне Арыны Герцавай хаты і з заміраннем сэрца, з нейкай душэўнай прыўзнятацю і зацятасцю чакалі, калі на ім замільгаюць першыя кадры «Сына палка», ці «Яна змагалася за Радзіму», ці «Падзення Берліна», ці «Прыгод Тарзана ў Нью-Йорку».

Дзіўна, але нейкай была залежнасць паміж кінамеханікамі і старшынямі. Так, пры Намоеле быў Насека, пры Шапірцы — Манахаў, пры Радзімі — Глінецкі, пры Алімпе — Гайчук і г. д.

І толькі нязменным «перавозчыкам» заставаўся Патап. Аж пакуль не з'явілася ў калгасе аўтамашына. Кіно ўжо прывычаліся ставіць у Арцёмавай хаце. Напярэдзь «кнішчыкі» абміналі Патапа, ходзячы ўздоўж заслонаў і «аблічваючы» людзей, потым пачалі затрымлівацца і каля яго. Нарэшце Гайчук або, як нехта з'едліва ахрысціў яго — «шылам брыты» (відаць, таму, што твар яго пабіла воспа), сказаў:

— Платі грошы, Патап.

Патап доўга корпаўся ў кішэнях, марудзіў і пераканаўшыся, што Гайчук ад яго не адціпіцца, устаў з услона і пайшоў да дзвярэй.

З тае пары яго месца было пад акном.

Неяк адразу пасля вайны ўстанавілі ў дубняку самагонны апарат, людзі на чарзе вазілі туды брагу. Вёска адбудовалася нанова — уцалела нешта хат 10 са 150 — і ў такой справе, як пабудова гарэлка мета важнае значэнне.

Частым наведвальнікам апарата і зразумела, «дэгустатарам» быў Трахім Люлька. Звычайна пасля трэцяй ці мо пятай меркі хто-небудзь з хлопцаў чарне дарцом вады з вядра і падаючы Трахіму, пытае:

— Ну як, дзядзька, гнаць яшчэ можна?

— А то ж, саколе. Моцная яшчэ.

Звычайна ўлетку ў нашу вёску збіраюцца тыя, хто даўно пайшоў у і жыць цяпер на Поўначы, у Сібіры, Далёкім Усходзе. На Поўдні з нашых, наколькі мне вядома, нікога няма. Прывозіць яны з сабою грошы. І воль, напрыклад, заходзіць у магазін Зміцер Катоў, які прыляцеў аж з самага Краснаўска (а свіданні быў: а танцор, а на выдумі!). З часам усё гэта збілася, але галоўнае: ўсё-такі засталася — шырокая і добрая натура, прыхільнасць да земляноў...

— Ого ж бо вы гэта, дзянно, а як жа ваша здароўе, а як дзядзька, а хлопцы... — пытанні сыплюцца як гарох. І «дзінша» ўсхліпвае, расчунялая такой увагай. І хваліць яго. Змітра, за тое, што паўстаў.

— Бадай, толькі адна старэйшая Баброўка: якая ўвесь час туліцца дзе-небудзь у кучынку, незадаволеная, іммурачыся, пачне:

— Ого ж, Змітрон! У людзей дзеці, як дзеці. А то сорама сказаць. Забылі, бядушыны. Не шануюць. А што? Канечне, выгадавала, адправіла ў светдарогу. Так мне і трэба.

— Ды сціхі ўжо, — кідае ёй папрок прадаўшчыца — лагодная цётка Маня, дачка Баброўкі. — Расквалталася.

— Як жа так, цётку? — Зміцер блізкай надыходзіць да Баброўкі. — А Васіль, а Віктар, а Мікалай, ды і Маня воль...

— А, Змітрон... — і хусцінай выцірае слязу. — Забылі.

Справа канчаецца тым, што Зміцер ці, свакам, Валодзь Палуян (які плавае аж да берагоў Кубы), ці Антон Кузбар (які прыехаў адтуль, куды нават ройкі не даходзяць) трэба на аленях дабрацца частуюць старую Баброўку «ста грамамі». І тая, па святлеўшы, дзякуе ім:

— Дай, бокухна, вам здароўя, каб вы кожнае лета прыязджалі...

Жанкі, што стаяць побач, пільносна заўважаюць:

— Воль жа старая, умее плесці на сваіх дзядей. І нагаварыла як быццам многа, а падумаўшы — нічога не сказала. Чарка ж тым часам перапама.

Баброўка ажыўлена:

— Хай сабе і так.

Смялей ўмасціўшыся ў сваім кучынку і схакаўшы, калі выйдзе «дабрадзеі» з магазіна, пачынае ўжо хваліць і Васіля, і Віктара, і Мікалая, і Маню, што ў гэты час завіхаецца каля прылаўка.

Дзядзька Арсён — таўставаты, але рухавы мужчына — ні з таго ні з сьня «праславіўся». Стаў «героем». Во так і сказалі яму хлопцы за чаркай: «Ты, дзядзька Арсён — герой. У газеце Указ прачыталі. Замачыць абавязкова трэба». І замачылі, Арсён частаваў.

Трэба сказаць, што дзядзька Арсён пакінуў вёску гадоў 15 назад. І прыязджае да сям'і з горада раз у месяц. І воль аднойчы заявіць дамоў і гаворыць жонцы: так і так, маўляў, чалавек я цяпер знакаміты.

— А за што ж гэта, Арсён, табе героя далі? — недаўмявала жонка.

— Відаць, за партызаны.

— Дык ты ж там увесь час на кухні прававіў...

— Ат, што ты разумееш, — адмаўваўся незадаволеная ён.

Хутка ўся вёска ведала пра гэту навіну. І зразумела, пасмейвалася з Арсёна, які так лёгкадумна паверыў замялялым хлопцам. Нат месца для помніка яму адмервалі. А вуліцу, на якой стаіць яго хата, «назвалі» вуліцай Героя. А вёску — Арсёнаўкай.

Цяпер, наколькі я заўважыў, пра гэты выпадак успамінаюць усё радзей і радзей...

Як толькі прыйшлі ў мястэчка немцы, стары Гелах адразу ж падаўся да іх на службу. Яму выдалі вінтоўку і патроны. Але, як сцвярджаюць мае аднавяскоўцы, ён ні разу не стрэліў з яе. Радна нават насіў з сабою. У яго быў другі «метад».

Запражэ каіў ў сані і едзе да яўрэйскай сям'і.

— Адзявайцеся і пажывей, — звычайна камаандаваў ён. — Часу мала.

— А куды ж ты нас, Гелах, вьзеш? — пыталі яго, калі конь тупаў уздоўж чыгуначнага палатна.

— У Каленкавічы, на прыпішку, — крыва ўсміхаючыся, шапалывіў у адказ ён.

Дзядзькаў да Піццы, да загадзя прасечанай палонкі, здымаў, звычайна, у малаго шапку і кідаў яе ў ваду.

— Даставай, — загадваў.

І калі той нагінаўся, каб узяць яе, піхаў малага пад лёд.

— Чаго стаіш? — звяртаўся далей да пажылога. — Ратуй дзіця!

І толькі дзядзька або жанчына падбягалі да палонкі — Гелах спрытна распраўляўся і з імі. І так — покуль на возе нікога не застаецца.

Пасля гэтага даставаў бутэльку «спінасу» і спраўляў памінік пад рогат немцаў, які ахоўваў мост праз раку і назіраў гэтыя «спектаклі».

У мястэчка вяртаўся задаволены, гарлапанычы дзіця, не ўсім зразумелыя песні.

Злавілі Гелаха ў лесе, калі ён плёўся за адступачымі нямецкімі часткамі...

У апошні дзень майго адпачынку напрасіла мяне Таццяна Савіна пасабіць дровы прывезці.

— Ой бо ж, донька, у чалавека і так часу мала, а ты яго цягнеш у лес. Мо Федзька Савосік дома, клініт яго лепш, прыгаворала яе маці, худзенькая, слабая на два вонкі жанчыны. І, кранаючы мяне за рукаў, пажалілася:

— Тамож, Віцечка, вынілі і другое, цёмненька мне цяпер зусім стала. Воль і цябе не магу пабачыць. Ой, ды што ж я гэта табе назалю. Донька, дзе ты?

А «донька» па-мужчынска спрытна перакідвала ўжо нагу цераз драбніны воза, накідаваючы трактарысту Колю Козілку — паслухмянаму, але ветранаму хлопцу, каб моцна не гнаў трактар, а то згубіць яе, Таццяну, па дарозе.

Зміркалася, калі мы ўехалі ў лес. І трэба ж такому здарыцца: разварочваючыся каля кучкі тонкіх бярозавых і альховых іждрачак, трактар заваліўся ў глыбокую яму.

— Удружыў, называецца, — чухаў адноно рукою патыліцу, а другой — гузак на лобе Коля Козілк. — Памог, называецца. Га, Таццяно!

— А каб цябе перарэзала, ветрагон ты нішчасны! Хіба ж табе вочы павылазілі? Куды ты ето во засхаў, га? — кіяла яго Таццяна.

Пакуль мы з ёю схадылі ў вёску, пакуль угаварылі другога трактарыста дапамагчы ў нашай бядзе — на стала ноч.

Моцна раўлі трактары, гложучы ад натуры, рваліся тросы, а Козілкаў

трактар хаця б варухнуўся. «Капталына сеў», — аўтарытэтна заклячыў той, другі трактарыст.

Дровы ляжалі неवलлічкімі кучкамі ў розных месцах. І мы сышліся на тым, што лепш іх будзе забраць калі-небудзь павідну, а не соўгацца ў гэтай цемры.

Грукочучы пустым возам па'ехалі да Таццянінай хаты.

— То зойдаемце, вьчэра зрыхтавана, — гаворыць яна нам.

— Нямёма неяк, — адказваем. — Нічога ж не зрабілі.

— А чартамаць іх бяры, сынчкі мае, не зграць. Ой, што ж табе думецца. Гэта ж так угасіліся! Дай я памацаю. Колька, твой гузак. Ох, мне беднай. Гэта ж трэба, — нібы прычытвала Таццяніна маці. — Мо гэта той яшчэ нямецкі апов, бо я ж добра ведаю тое месца... От, гадзі, дасюль спакою людзям не даюць. Сядайце за стол, мае сынчкі. Таццяно, дай Колечку першаму чарку... Ой, бо як успомню — душа рвецца. То ж і мой, пакойны, усю вайну прайшоў, цалёхенькі-неўрадзёхенькі, а тут дома сабіла яму з той грэбэлькі сысці, дубчык зрэзаць... Ешце, дзетачкі мае, закусвайце. Галодныя, халодныя — што ж табе здаецца, поначы... Як бабахнула — дык сэрца маё як упала. Ажно і чую — жанкі крычаць: гэта ж твайго ўбіла. Вот немец пракляты, вот ірад накувесіўся на нашу голуу... Донька, тую не шукай у шкапчыку, я ж яе на падваконнік паставіла. Воль тут, за франкаю... Хай хлопчыкі выпіюць, хай будзе жыццёны-здоровенькі...

Пятро Войцкаў, вуглаваты, спакойны трактарыст, бацька дваіх дзяцей — былы мой школьны сябра. Праўда, сяброўства гэта працягвалася ўсяго пяць гадоў. З шостага класа Пятро пайшоў у «людзі».

У школе яго звалі «хуліган». На вуліцы — яшчэ горш: «бандыт». А была ў гэтага «бандыта» такая справядлівая душа, што і цяпер неяк цяплея становіцца на сэрцы пры ўспаміне аб тых нашых дзіцячых гадах.

Іх сям'я (сем душ) жыла вельмі бедна: бацька загінуў на вайне, а няўсыпанная цётка Агана, якая, па яе ж прызнанні, ніколі не ведала «дахтароў», хоць і тоўхалася цэлы дзень на нагах, усё ж не магла звесці канцы з канцамі.

Рана адправіўся Пятро ў «западно» на заробкі. Рана спазнаў ён там другое, «лепшае», жыццё.

А яшчэ краў ён кніжкі, каб потым прадаваць іх нам за кавалак хлеба або сала. Менавіта яму я абавязаны тым, што першая кніжка, якую самастойна прачытаў у сваім жыцці, была «Відаць у тыгравай шкурцы» Шата Руставаці.

Вельмі рана да Пятра прыйшло і ўсведамленне асабістай годнасці. Калі настаўнікі купілі яму чаравікі, бо хадзіў босы ў познюю восень, і хацелі «ўрачыста» ўручыць, ён адмовіўся і ўпек з урокаў.

І здзіўляючая дабрата.

У растароп, калі вада змывала ўсе іладкі, ён пераносіў нас на сваіх плячах.

Аднойчы на ўроку выпадкова стрэльнула яго «пістоль», начыненая запалкавай серай, і настаўніца нямецкай мовы Браніслава Макараўна, танклявая хваравітая жанчына, рашыла пра гэтыя пятровы «фокусы» расказаць яго маці. Калі пасля ўрокаў яна наіравалася разам з намі да нашай вёскі (справа была вясной), то па дарозе здарылася непрыемнае: пераходзячы кладку, яна спатнулася і ўпала ў ваду. Пільны была моцная і яе адразу панесла па раўчану да ракі. Перад самай кручай ёй удалося ўхапіцца за вясло, якое падаў ёй Пятро.

Для яго ўсё ж візіт Браніславы Макараўны закончыўся не радасна. Настаўніца, не ведаючы «крутога» характару цёткі Аганы, расказала не толькі пра тое, што Пятро выратаваў яе, але ўспоміла пра яго «фокус».

Сярдыта свіснуў пад столлю тонкі павадзец, згорнуты ў чатыры столкі, і сёкануў Пятра па твары, спіне, выбіўшы з рук яго лыжку (ён якраз еў зацірку).

Трэба сказаць, што такія «выхаваўчыя» сеансы былі добра знаёмы Пятру, і ён толькі пракаўтнуў сліну, не кранаўшыся з месца. Запалкала Браніслава Макараўна, і гэта вельмі ўрадала цётку Агану, а яшчэ больш нас. І мы выбеглі з хаты. А следам за намі выйшла Браніслава Макараўна і, неяк разгублена паглядзеўшы на нас, пайшла да настаўніцы Ганны Сцяна-

наўны, да якой перад гэтым заходзіла, каб пераапрацуцца...

Мы сядзелі ў мамінай хаце і глядзелі па тэлевізары балет Хачатуряна «Спартак». У перапынку паміж дзямі гаворка зайшла пра жанок. А пачаў яе дзядзька Мікалай, наш сусед. Пачаў ён па-філасофску мудра, спытаўшы:

— Што такое жонка? — І тут жа, доўга не разважаючы, адказаў: — Абсалютна чужы чалавек. — Іхтравата падмаргнуўшы мне, пацікавіўся: — Можка ты думаеш інакш?

Да такога «строгага» вываду я яшчэ не «дакапаўся» і таму, замест адказу, расказаў наступную гісторыю...

У тую раннюю вясну я пісаў дыпломную. І кожную раніцу назіраў за двума галубамі, якія сабраліся рабіць гнездо на нашым балконе. Ён быў стары і, здавалася, што ўвесь час як бы драмаў на парэччы. Яна ж, вёртка і непаседлівая, пастаянна «прыбіралася»: чысціла свае прырныкі, кішчорыкі (манікюр наводзіць, — жартавала мая жонка).

Мал. В. ТАРАСАВА.

Мы палічылі, што лепш будзе, калі гнездо яны зробяць не проста на балконе, а ў скрынцы з-пад пасылкі. І ў іх адсутнасць перанеслі некалькі галінак, якія яны паспелі прынесці, у гэтую самую скрынку. Наша прапанова, відаць, ім спадабалася, бо адразу ж «свольна» ўзяліся за працу. Ён насіў тоўстыя галінкі, дубовую кару, яна — то саломінку, то шматок кудзелі, а больш — адседжвалася і неяк, здавалася, раўнадушна назірала за яго «будуўніцтвам».

Праз некалькі дзён я заўважыў, што яны аб нечым важным «спрачаліся». На другі дзень ён заявіўся адзін. Злосны, ваяўнічы. М'яне моцна здзівіла, што ён пачаў выкідаць са скрынкі ўсё тое, што нааслілі. І не толькі са скрынкі, а, упартаючыся хвастом у бетонную пляцоўку балкона, перакідваў праз металічныя пруты на зямлю, злуючыся, калі якая-небудзь галінка застравада і не хутка з ёю моцна было справіцца...

Пад каней яго «работы» прыляцела яна. Цярпліва дачакалася, калі ён скончыўшы ўсё, падсеў да яе. Гэта была, мяркую я, нялёткая размова.

Потым яны сядзелі на розных канцах балкона. Потым яна, нічога не сказаўшы, таропка ўзялася і некуды паляцела. Ён прасідаў да вечара. Што тварылася ў яго птушынай галаве — аднаму яму вядома. Нарэшце стомлена расправіў крылы і цяжка адарваўся ад балкона.

Назаўтра вірнуўся і яшчэ наўдны прасідаў. Я некалькі разоў падыходзіў да аіна вельмі блізка: бацьку яго маленькія чорныя вочкі, якія запыльвалі мутнай цяльнай. Голуб плакаў.

Пад вечар ён страпанаўся, нібы адгарнуў свае цяжкія думы, некалькі мінут хадзіў па парэччы і раптам бадэра, узмахнуўшы крыламі, сгануў у высокую і чысты бланіт вясновага неба...

Дзядзька Мікалай закурыў, пачаў сваю плячывую галаву і неяк нерашуча папытаў:

— Ты гэта не прыдумаў?

Потым, крыху схакаўшы, дадаў у роздуме:

— Не, такое, пэўне, не прыдумаеш.

І засмяўся нечакана:

— А што — я ж гавару, што жонка — чужы чалавек.

Праўленне Саюза кампазітараў БССР выказвае глыбокае спачуванне кампазітару, народнаму артысту БССР Анатолю Васільевічу Багатырову з прычыны смерці яго маці.

Паньгома — вёска паморская...

ЯКІЯ Б прывабныя дарогі ні влідзя ў пагах, заўсёды ёсць ды і павінен быць той крок, на якім трэба збочыць, праторыць ад дрэва-дарогі сваю ўласную сцэжку-галіну. Нельга толькі губляць адчуванне, калі і дзе саступіць, каб ні на крок раней і ні на крок пазней, іначай можна не туды трапіць, куды трэба, заблытацца ў наткавай чужымі слядамі павуціне.

Адарваўшыся ад насальнага пернабытнага мастацтва, я адчуў раптам, што для мяне гэты паварот настаў, трэба іраваць на Поўнач, да берагоў Куйтыярві, да Іванан Улы і Васелэйні Мары — па руны. Яшчэ некалькі дзён назад не думаў пра гэта, не было ўпаўненасці, што ўсе чатыры сцяны іхняга прасторнага дома спазнаў хоць з большага, цяпер жа не мог адкладваць сваё вяртанне да іх, пакуль уражання былі свежыя, моцныя. Я падаўся на поўнач.

Дарога да Калевалы — дзве гадзіны лёту або суткі на калёсах ад Пётра-заводска. Асцяжне неба Карэлі не мадала выдаць каму-небудзь гарантыі на бесперасаданы рэйс, і я прыняў за лепшае суткі лётчыц шпалы Мурманскай чыгуны і кіламетрыяны слупы ад Белага мора да Куйтыярві, абы адчуваць, што грабны вент са мною, нідзе яго не страчу, бо на ківеры, калі страчу, не дапыльну.

А на паўдарозе да Куйтыярві ў сэрца закралася, усё ж, блазюта. Недазе на маленечкай станцыі Кузёма мусіў саступіць на левы бок чыгуначнага насыпу, ды саступіў на правы: там захапляла панарама вольнасці, крута замешаная на яркіх восеньскіх кветках і сівым моху, чырвоных брусіцах, сініх чарніцах, ляснава-блакітным ганабелі (дурніцах), на пахіх медычных травах — фуксій, анфельсіі, лопухе, сістэры... Лі влінага станцыянага зводу мне падказалі, што калі адравацца ад чыгуны, падцаца на поўдзень, берагам мора, то гэтыя красіны, травы, ягады будучы выцілаць наваколле аж да самай Паньгомы, а ў Паньгоме прыгажосць толькі памножыцца. Адна заміна — туды няма дарогі, не ходзяць ні машыны, ні трантары, калі ж ісці пеша, то трэба ўвесь час трымацца берагу і тупаць кіламетраў востем з гакам.

Маціла адчуванне, што мне трэба

ў Паньгому, быццам там, у той невідмай Паньгоме, хтосьці чакаў.

Час быў не позні, свставаго дня наперадзе хапала, мае гумовыя сухастыны гарантавалі прыльны пагам, я спайонна ўвайшоў у беластольны барзавік і ўжо перал зніх паўгадзіны выбраўся на бераг мора.

Вада схлынула, панінула яскрава бераг, акаймавалі чырвонымі, сінімі, чорнымі, зялёнымі, барвонымі россыпамі дрэваў, травы, каменя. Ад берагу да схлынуўнай вады сцалася шырокая, метраў на сотню, рудая паласа мокрага марскога дна, двойчы ў суткі, першым і другім адлівамі, яно паказвалася сонцу. Лесам ісці было толка. Я спусціўся на рудое дно, але з яго выцягваць боты становілася ўсё цяжэй. Паміж лесам і дном заўважыў вузенькі шырокі падсхолага жвіру, прыбойны марскі рубж, шнурком гэтым ісці аказалася цяжэй, і я ішоў ім аж пакуль не скончыўся лес — далей пачыналася ўзгор'е і камяністы луг.

Вёска здалёк бліснула блакітнымі вайнамі, над самай марскою вадой ўмаціраванымі ў рудовыя сцены снал. Сэрцам зразумешчы, што гэта яна, мая Паньгома, я сеў на камень і доўга ўглядаўся ў яе незвычайныя абрысы, колеры, прыслухоўваўся да грукату вады і каменя, які несся з таго боку і нагадваў грывотны гней Нівача.

Адсюль, з мора, першы раз убачыўшы, я не мог, канечне, зразумець гэту паморскую загадку. Пакуль што разумеў адно: дарога да Паньгомы цяжкая не тымі васьмі кіламетрамі, пра якія ясна сказаў у Кузёме, а тым гакам, на якім даволі асцярожна намякнулі.

Вада пачынала рушыць на прыліў.

СТАРЫ У ЧОУНЕ

У вёсцы ўсе называлі яго паважліва — Іванам Канстанцінавічам, за бочы абавязкова дабаўлялі да гэтых двух слоў і прозвішча — Кутчыёў.

Мы сустрэліся на беразе рэчкі, дзе дзеціліся самых розных габарытаў і

колераў бярвенні, валуны, баркасы. Стары ёмка стаў у вузенькай, падобнай на палескі човен, пасудзіне, уладваў сетку, асаджаную на абручы. Доўгі і рухавы, што ручайніка, гадзіны — ці не пад усе восемдзесят, апракаты не па надвор'і і не па веку лёгка: картовы пінжакон, таўстай шарсцянай хустка вакол танілавай шыі, босыя ногі ў гумовых атопках. Шырокія картовыя штаны вяселі на ім на зладзеі, ад вузкай талі звешалася вузенькая папрукка.

Незвычайны выгляд чалавека ўра-

Віктор КАРАМАЗАЎ

Увосьень, калі на поўдзень, да цяпла, ляцелі крылатыя перасяленцы — птушкі, я падаўся на поўнач і з месца прабыў у Карэлі. У Калеваўскім раёне слухаў і запісаў руны, пабыў у землянёў - беларусаў на старанітых берагах Мурманска і Ўльманскага азёраў, пабачыў зааежскае драўлянае дойдліства разам з Кімамі, наслухаўся грывотаў у каменаломнях Шошчы, знайшоў Паньгому — самабытную вёсачку на Белым моры... Лясы, вада, камяні і вятры — чатыры стыхі Карэлі, паманоманы на дабрату і мунінасць чалавечага сэрца, спадарожнічалі мне. Пра ўсё гэта напісаў. Асобныя старонкі прапаную чытачам «Літаратуры і мастацтва».

Аўтар.

зіў — я спыніўся. Ён выпусціў з рук сетку, выпрастаўся, пранізліва прыжмурыў вочы, шыбыта і мая асоба здавіла яго, па чарзе пераставіў ногі з лодкі на пляскаты камень, падшыў, працягнуў даўгую, што пуга, руку, сплценую з сухіх касцей і мазалёў, назваў сябе і павёў да хаты — яна пад

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

«ЗАЦЮКАНЫ АПОСТАЛ»

У тэатры імя Янкі Купалы адбылася прэм'ера па п'есе Андрэя Макаёнка «Зацюканы апостал». Пастаноўна Барыса Луцэні, мастак Барыс Герлаван, кампазітар Алех Янчанна, танцы ў пастаноўцы народнага артыста БССР Сямёна Дручына. На здымках — героі спектакля...

...Яго маці (народны артыстна БССР Зінаіда Браваўская).

...Яго тата (артыст Аугуст Мілаваў).

...Яго дзед (народны артыст БССР Сцяпан Брыла).

НА мармуровай дошцы ў Саюзе пісьменнікаў залатымі літарамі запісаны імяны пісьменнікаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Сярод гэтых імен — імя Зітэрака Астапенні, пастапатрыёта, чалавека цяжкага і гераічнага лёсу.

Свой творчы вечар, які адбыўся 15 лютага ў ілу-Беларусі, Янка Скрыган пачаў з чытання «Рэвіема», прысвечанага З. Астапенку, «Рэвіема» — гэта ўспамін пра сустрэчы з пазтам, пра сумеснае з ім жыццё ў цяжкіх часіны жыццёвых нягод.

— Як вызначыць жанр «Рэвіема»? Што гэта — апавяданне, замалёўка, напад, эсэ? — пытае, прачытаўшы свой новы твор, аўтар. — Адназначна сапраўды дэжкі, бо класічныя межы вызначэння жанру сціраюцца.

У пацвярджэнне сваёй думкі Я. Скрыган гаворыць пра тое, што М. Горкі ніводнага свайго твора не назваў апавяданнем, ён карыстаўся больш словам «нарывы». К. Паустоўскі таксама не мае твораў, якія б адпавядалі класічнаму вызначэнню: яго апавесці, раманы, апавяданні — гэта нарывы. Пачуццёвыя замалёўкі — так можна вызначыць жанр большасці апавяданняў І. Буніна.

— У чым жа самрат, што гэтыя творы чытаюцца? Чым хвалюцца нас вялікія апавядальнікі Горкі і Чахаў, Паустоўскі і Бунін, Купрын і А. Талстой? Я асабіста лічу, — дзеліцца думка-

АПАВЯДАННЕ І АПАВЯДАЛЬНІК

ТВОРЧЫ ВЕЧАР ЯНКІ СКРЫГАНА.

мі Я. Скрыган, — што душэўная, даверлівая размова пра духоўны свет чалавеча — гэта Бунін, грамадзянская страпаснасць, усхваляваная публіцыстычнасць — гэта Горкі. Раскаваная, свабодная манера апавядальнасці — гэта Паустоўскі. Не сюжэт, а бласконцал змена пачуццяў, фарбаў, атмасферы. Рэцэпт Паустоўскага вельмі просты: крыху паху, крыху кветак, крыху біяграфіі, крыху руху дзеі і усё гэта змешана гарачымі рукамі мастака, вялікага працаўніка.

Нам нельга забывацца і на публіцыстычнасць, бо публіцыстыка — гэта наступ, гэта барацьба, гэта запал. А грамадзянская страпаснасць павінна спалучацца ў публіцыстыцы з лірычнасцю, душэўнасцю, што надзвычай добра, заўважае прамоўца, умеў рабіць Энзюперы.

Пазэзія, гаворыць далей Я. Скрыган, навучылася карыстацца публіцыстычнасцю больш за прозу. Пазэзія з публіцыстыкі робіць трыбуну. У гэтым лёгка пераканацца, успомніўшы А. Твардоўскага, Я. Смелякова, В. Бер-

голь і Ю. Друніну. Публіцыстычным пафасам не трэба грабаваць і апавядальніку.

Другая частка творчага вечара — расказ пра старое. Перш-наперш заходзіць гаворка аб межках суданрання фанта ў вымыслу. На прыкладзе новага апавядання «Іда-лія», якое прачытаў Я. Скрыган і сваіх ранейшых апавяданняў «Слепата», «Развітанне», «У старым доме», «Мясечная ноч», «След гумавых шынь» Я. Скрыган сцвярджае думку аб тым, што «рэальны фант — гэта руны, пасля якой вырастае каласцая ніва, зерне якой налілося ад вымыслу».

Потым пісьменнік гаворыць пра вартасці жанру апавядання. Адно з гэтых вартасцей Я. Скрыган бачыць у наротнасці апавядання. Яно павінна быць наротным: тады выключалася сацыяльная і філасофская вага яго — змест. Майстэрства пісьменніка і заключаецца ў тым, каб бачыць матэрыял, каб не пуснаць у твор нічога лішняга. І, вядома ж, заключае ён заўсёды адчуваць родную зямлю, бацькаўшчыну.

Думкамі аб творчасці Я. Скрыган падзяліўся на вечары А. Кулакоўскі, С. Грахоўскі, С. Шушчэвіч, У. Юрэвіч, Я. Шаліра, П. Пестрак, А. Васілевіч, В. Палтаран.

«ЯНКА КУПАЛА ў выяўленчым мастацтве» — гэтай тэме была прысвечана сустрэча музейных работнікаў, пісьменнікаў, мастакоў, якая адбылася нядаўна ў Літаратурным музеі Янкі Купалы.

Пачынаючы гаворку, дырэктар музея, пісьменнік Ул. Юрэвіч падкрэсліў: у музейных фондах цяпер ёсць сярод больш чым 25 тысяч адзінак захавання многа твораў выяўленчага мастацтва — скульптура, жывапіс, графіка. Але не заўсёды гэты матэрыял добра скарыстаны. Сярод шматлікіх тэкстаў, вершаваных цытат у экспазіцыі часам губляюцца творы мастацтва ці прыглушаецца іх гучанне. У выніку, напрыклад, зала, прысвечаная тэме «Купала і Кастрычнік», вырашана так, што нічы, па сутнасці, не адрозніваецца ад залы ў гістарычным музеі. А яе трэба вырашыць у плане менавіта літаратурнага музея. Пажадана, каб карціна Х. Ліўшыца «Купала і Чорны слухаюць паведамленне Савінфармбюро ў 1942 годзе» экспанавалася ў музеі Янкі Купалы, а не ляжала ў запасніках Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. У тэме «Купала — пэст-грамадзянін», важнай у экспазіцыі, для мастакоў непачаты край работы.

Аб вобразе народнага пэста ў беларускім выяўленчым мастацтве гаворыў доктар філалагічных навук М. Лазарук. Ён спыніўся на здытках і стратах нашай Купаліянцы. У большасці прац мастакоў вобраз Купалы або прыземлены, або селаджавы. Не адчуваецца велічы пэста. Кожная эпоха будзе выказваць свой погляд на пэста і яго творчасць, падкрэсліў М. Лазарук. Пакуль жа яшчэ ў многіх мастакоў слаба перададзена ўнутраная сутнасць Купалавай пэзіі.

Пісьменнік Я. Рамавіч выказаў пажаданне, каб, ствараючы карціну, скульптуру, графічны ліст, мастак адцянялі рамантычнасць, гераізм Купалы, у

якім, бы ў фокусе, канцэнтруюцца лепшыя якасці характараў беларускага народа.

Добра ведаў Янку Купалу пісьменнік Я. Скрыган. Мы часта традыцыйна глядзім на Купалу, сказаў Я. Скрыган, а Купала быў наватар, надзвычай духоўна багаты чалавек — гарэзлівы, вясёлы, фі-

ЗАПРАШАЕМ У КУПАЛАЎ ДОМ

РАЗМОВА З МАСТАКАМІ
У ЛІТАРАТУРНЫМ МУЗЕІ
ЯНКІ КУПАЛЫ

ласафічны, улюбены ў чалавека і Радзіму. Ён быў і горды чалавек, летуценнік. Калі мастаку лягчэй паказаць пэста ў элегарычным плане — няхай так і паказвае. Толькі не варта зазімляць вобраз.

Мастак Я. Ціхоневіч лічыць карысным і надалей наладжваць такія дзелавыя сустрэчы ўсіх, хто працуе над стварэннем вобраза Янкі Купалы. Партрэты пэста, гаворыць ён, якія выконваліся іншы раз па-рамесяніцку, нельга дупскаць у экспазіцыю музея. Яе трэба рабіць пано-ваму, і нашы мастакі здольныя на гэта.

самыя лодкі падсунула свой высокі ганак.

— Чаму ён ўзяў у голаў, што я да яго? Куды ўжо тут дзесяцца?.. Мы увайшлі ў хату.

Доўга не думаючы, стары выцягнуў з-за коміна перацяты шпатагам лачан жоўтых газет з партрэтамі калісьці ўсім вядомых, цяпер ці не ўсім забытых, людзей, разгарнуў газету і там аказаліся нават не жоўтыя, даўно бурныя бухгалтарскія ведамасці немаведама якіх часоў: у новым радку лічбы, лічбы, лічбы...

пачаў хадзіць па рыбных промыслах у Баранцава мора, што на тых далёкіх промыслах памятаючы і высланыя.

— Чулі пра зуйкоў?

— Птушкі?

— Есць і птушкі маленькія. Звычайна сустракаюць рыбакоў у Баранцавым. А яшчэ?..

Я пацінуў плячыма.

— Зуйкамі называлі нас, падпывандаў. Недзе ў маі з бацькамі ішлі на ёлах у Баранцава і вярталіся ў пачатку верасня. Адраблялі там свае палавінныя душы. Рыхтавалі аснаст-

ПАНЬГОМА

Куды хіліць размову, ён выбіраў сам — пачаў са сваёй бабі, што нарадзілася ў дваццаць сёмым годзе, нараджэннем з 1837 года, потым зачалі дзеда, які жыў восемдзесят гадоў і «памёр яшчэ малады», памянуў пра бабку, прадзеда і прышоў да высповы, што вёсны дзевеце п'яццацца гадоў. Заўсёды рыбацкая, яна дзялілася некалі на «петкі», куды ўваходзілі адны мужчынскія душы. Дзевеце петак на вёску. Як дзевеце рыбацкіх гнёздаў. Хлопчык нараджаўся — яму давалі адрозна палавіну душы. Дажываў да чатырнаццаці — атрымліваў поўную душу. Усе даброты размяркоўваліся па душах. Калі жанчына патрабавала даянку лугу, лесу, нейкага права, дык ле садзілі на месца: «Бядушная ты, маўчы...» На памяці Івана Канстанцінавіча ў вёску з цэнтральнай Расіі высылалі палітычных. З-самі гадоў ён

ку, з невадаў выбіралі пажытку, на ярусы нажывалі. Ярус — трыста метраў шпура ў цюку. Праз кожныя два метры кручок. Такіх цюкоў на ёле было і дваццаць і болей. Шэць кіламетраў яруса нажывіць не лёгка. Руці пухлі. А забытаюцца кручкі, зноў зуйкам работа. Ішыя з плці гадкоў упрагаліся. Мне бацька пашкадаваў, упрог з самі.

Пры Савецкай уладзе Іван Канстанцінавіч будаваў мясцовы калгас «Беламорскі рыбацкі», плаваў з ярусамі і невадамі, працаваў на кручковых пасадах у Петрававодску, Мурманску, Нёмі, выбіраўся членам праўлення рыбацкага калгасна-кааператывага саюза Карэліі, затым вярнуўся да роднага берагу — узяўся пісаць гісторыю Паньгома. У гэтай гісторыі — рыбныя і не рыбныя гады, ёны, доры, траўлеры, сёці, штормы, тысячы і тысячы

Іван Канстанцінавіч Кутчыёў, паньгомскі летанісец.

тон сіга, селядка, сёмгі, пішчы, дзевеці вяскоўцаў на дне мораў і пад магільнымі крыжамі, вёсна жыўяя легенды аб іх. Дробязі калішняй жыцці прыгадваць у такім узросце, адчуваўся, цяжка, стары правёў мяне па ёй хутка, неўзабаве паставіў апошняю кропку на ўспамінах, сухімі доўгімі пальцамі паправіў на шыі тоўстую хустку, падняўся, нечакана зноў паклікаў на бераг. І тут, ступаючы з ганка, я раптам здагадаўся, што першае знаёмства ў Паньгоме нейкім чынам працягнула перада мною вяснікі, вывела на сцяжку, якой цяпер дзевеціцца ісці без Івана Канстанцінавіча, і я пайду — ад хаты да хаты, ад чалавека да чалавека, — але, ідучы, буду ўвесь час думаць аб тым, каб вярнуцца да старога яшчэ раз, бо і яго дзіўны выгляд, і яго жоўтыя паперы, ашчадна пераплаценныя шпатагамі, — гэта яшчэ не ўсё, не тое галоўнае, што ў ім можа адрыцца. На мін здалося, быццам пад гарачым сонцам і прыпаў да вядра, з краямі налітага празрыстай сцюдзёнай вадою. Сонечныя кругі бегуюць па вадзе і я заўважваю іх губамі, нібы заўважваю нейкія вільняныя парцёкі, але яны выкатваюцца з-пад губы, ніяк не ловацца. Каб злавіць,

трэба, мабыць, выпіць ваду да дна, якога, можа, і няма зусім, як няма яго ў тым бяздонным калодзежы.

Ля прасла стары спыніўся, зірнуў на гарбатыю вуліцу:

— Вунь грукат ботамі наш старыня Даніла Якаўлевіч. Можа чагонім? Хача б не адзлыў...

Ён жвава падхапіў рукамі штаны, каб матузы ад іх не лухалі пад атопкі, смешна, як танчючы «барышо», уподобіў шыбануў па жоўценым драўляным кладам угару. Я прыпусціўся за ім следам.

НА ВЕЧАРОВАЙ ТОНІ

Дзмітрыёў, ветароні мужчына гадоў за сорак, сапраўды збіраўся на тошо, пад другі адліў вады. Я напрасіўся п'ясыці з ім разам і ён ахвотна ўзяў мяне з сабою: «У моры руні ды плечы не лішнія».

Гулімі камяністымі сходамі мы спуціліся ў маленькую зацішную бухтачку, селі ў маторную лодку: Даніла Якаўлевіч — па карму, я — бліжэй к посу ля вёслаў. Ён смаргануў грэскі, матор узвыў і лодка ірванулася між камянёў у вузкую гарлавіну парога — тут рака злучалася з морам.

Ужо ладна адплыўшы ад берагу, нагіталі Івана Канстанцінавіча: ледзь прыстоілі ў бухце і вось ён ужо справіўся вывесці ў мора свой старыня баркас. Плыў пад шэрым ветразем, стоячы на ўвесь рост — той жа маторы ніяк, хутка разматалася на ветры і магільяе за плячыма, на галаве нягелга сядзела сплюснутая зямная шапка. Яму адступала, безумоўна, не меней, як восемдзесят і дзіўна было, як мог чалавек устояць супраць стрэжнага вёсенскага ветру, што прабіваў на маіх плячах нават валіто.

— Заколы ў дзеда ля вострава. Пайшоў глядзець.

— Вось дык дзед! — усклікнуў я, не зводзячы вачэй з шэрага ветраза і гонкай постаці.

...Яго сястра (артыстка Іна Дашкевіч).

...І ён сам, запісаны апостал (артыст Аліна Дашкевіч).
Фота Ул. КРУКА.

Старэйшы беларускі мастак А. Марыкс ведаў Купалу з дваццатых гадоў, калі яны працавалі разам у БДТ-1, разам ездзілі ў этнаграфічныя экспедыцыі. Купала лічыў неабходным, каб мастакі, кампазітары, рэжысёры, акцёры на месцы вывучалі матэрыял, вопратку, абсталяванне, патрэбныя для пастаноўкі. Марыкс гаворыць, што ён вучыўся ў Купала пазнаваць і жыццё, і літаратуру, і мастацтва. І сёння, не ведаючы пэста і яго творчасці, нельга паспяхова працаваць у мастацтве. Бо Купала — гэта воля, як і яго магутны народ.

Пэст М. Аўрамчык расказаў, як Купала клаліва ставіўся да моладзі, які ён бываў патрабавальны і ў той жа час горача падтрымліваў творчы пошук. Але, бывала, не ўсе прыносілі спелыя творы. Так атрымліваецца сёння часам і з мастакамі: яны не заўсёды патрабавальныя да сябе. М. Аўрамчык згодзен з прамоўцамі, якія адзначалі што часам з тэкстамі ў экспазіцыі музея губляецца мастацкі твор.

Асабіста ведаў Івана Дамінікавіча і мастак Г. Бржазоўскі. Яму і яго сябру Франку Яноўскаму часта даводзілася бачыць, як Купала шпачыраваў па Садова-Набарэжнай ці па парку. А малады мастакі хадзілі сюды на эцюды. Купала добра ставіўся да пачынаючых мастакоў. Ён, напрыклад, знаёміўся з малюнкамі Ф. Яноўскага, тады яшчэ студыяца, і быў задаволены яго працамі, бо яны, на думку Купала, удала адлюстравалі беларускую прыроду. Хацелася б, адзначыць Г. Бржазоўскі, каб кожная тэма ў экспазіцыі музея была цесна звязана з пэстам, з яго акружэннем.

На думку пісьменніка В. Хомчанкі, многія рэчы ў музеі варта экспанавач не ў муляжах, а ў арыгіналах. Варта паказаць не купалаўскія цытаты з твораў, а яго лепшыя прыжыццёвыя вы-

данні, рукапісы, раскрываючы пісьменніцкую лабараторыю. В. Хомчанка гаворыць і пра ілюстрацыі мастакоў да Купалавых твораў. У некаторых ілюстрацыях ёсць недакладнасці. Так, чырвоная армія 30-х гадоў прыехаў у гасці да мяці не ў тагачаснай салдацкай форме, а ў сучаснай. На адным з малюнкаў чамусьці жанер носяць шапку на правым баку, а не на левым. Увогуле, трэба больш малюнкаў у экспазіцыі, такіх, якія адпавядаюць духу Купалавай творчасці.

Мастак А. Кроль, які рабіў у свой час цяперашнюю экспазіцыю, гаворыць аб цяжкасцях у рабоце. Цяпер мастакі больш глыбока працуюць над купалавай тэматыкай, бо вопыт ужо большы. А. Кроль прыводзіць прыклад, як працаваў мастак Л. Ран, які шмат паездзіў па Міншчыне, Лагойшчыне, Маладзечаншчыне, перш чым стварыць афорты купалавых мясцін дэжавольцыйнага часу. На думку А. Кроля, трэба распрацаваць новы экспазіцыйны план музея, улічыць у ім патрабаванні нашага часу.

Прадстаўнік Міністэрства культуры БССР І. Паўленка сказаў, што цяпер музей накопліны цікавы матэрыял. Як яго выкарыстаць — шмат могуць падказаць мастакі.

У размове закрануць праблемы афармлення двух філіялаў музея — у Вязынцы, дзе нарадзіўся пэст, і ў Ляўках на Аршаншчыне, дзе на дачы пэстам напісаны лепшыя творы так званнага ляўкоўскага цыклу.

Да 90-годдзя з дня нараджэння пэста пажадана было б правесці выставку Купалаўскіх у выяўленчым мастацтве.

Спраў наперадзе шмат. Мастакі многія могуць зрабіць, каб Купалаў дом стаў сапраўды культурным асяродкам сталіцы рэспублікі.

Алесь ЕСАКОЎ,
вучоны сакратар Літаратурнага
музея Янкі Купала.

У 1970 годзе лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі СССР стаў цэлы калектыў вучоных — за працы Наўгародскай археалагічнай экспедыцыі. Сярод іх і наш земляк Віктар Іванавіч Барноўскі — член-карэспандант АН СССР, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык сектара параўнальна-гістарычнага вывучэння ўсходне-славянскіх моў Інстытута рускай мовы АН СССР.

Нарадзіўся В. Барноўскі на зары XX стагоддзя ў Мінску. У 1918 годзе з выдатнай адзнакаю ён скончыў гімназію і паступіў на гісторыка-філалагічны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта, адтуль перавёўся ў Петраградскі, які скончыў у 1923 г. і быў прызначаны для падрыхтоўкі да прафесарскага звання. Атрымаўшы ў 1930 г. званне прафесара, Віктар Іванавіч працуе ў Магілёўскім, потым у Маскоўскім і іншых педагагічных і іншых інстытутах, у Львоўскім ўніверсітэце.

Педагагічнае дзейнасць В. Барноўскага неаддзяляльна ад навуковай. Ён апублікаваў болей за 150 прац па рускім, беларускім і украінскім мовазнаўстве. Але галоўная сфера яго навуковай дзейнасці — гістарычны сінтаксіс рускай і ўсходнеславянскіх моў.

В. Барноўскі прайшоў выдатную школу вялікіх вучоных-лінгвістаў Я. Карскага, П. Лаўрова, В. Шышмарова і іншых. Найбольш уплыў на навуковую дзейнасць В. Барноўскага зрабіў акадэмік Я. Карскі, заснавальнік беларускай філалогіі. Пад непасрэдным яго кіраўніцтвам В. Барноўскі рыхтаваўся да прафесуры. Як і Я. Карскі, Віктар Іванавіч вучыць гісторыю ўсходнеславянскіх моў і з'яўляецца, па сутнасці, прадаўжальнікам навуковай дзейнасці вялікага вучонага.

У 1931 г. выйшла першая вялікая праца В. Барноўскага пра мову Суздальскага летанісеа, у якой даследуюцца графічныя прыёмы пісцоў, фанетычныя асаблівасці і марфалогія помнікаў, менш вядомых асаблівасці сінтаксісу. Гістарычны сінтаксіс становіцца галоўнай галіною даследавання вучонага. У 1940 годзе выйшла частка

ДАСЛЕДЧЫК МОЎНЫХ СКАРБАЎ

другой працы — «Пра сінтаксічныя з'явы Наўгародскіх граматаў XIII—XIV стст». Заканчэнне яе надрукавана ў 1944 годзе. Пасля яе выходзіць з друку двухтомная фундаментальная праца «Сінтаксіс старажытных граматаў» (1949 і 1958 гг.), якая прынесла вялікую славу вучонаму не толькі ў нашай краіне, але і за яе межамі, бо яна мае выключнае значэнне не толькі для рускага, беларускага і украінскага мовазнаўства, але і для славістыкі увогуле.

Вынікам нястомнай працы вучонага ў 50—60-я гады з'явілася новае даследаванне, высока ацэненае ў 1970 годзе, — лінгвістычнае апісанне (фанетыкі, марфалогіі і сінтаксісу) берасцяных граматаў, знойдзеных у Ноўгарадзе ў час археалагічных экспедыцый.

Дзейнасць Віктара Іванавіча — плённая і шматгранная. Ён быў рэдактарам «Нарысаў па гісторыі мовазнаўства ў СССР», лінгвістычнага аддзела «Весціў АН СССР. Ададзяленне літаратуры і мовы», адказным рэдактарам часопіса «Русскі язык у школе», з 1967 года — галоўны рэдактар створанага ім навукова-папулярнага мовазнаўчага часопіса «Русская речь».

Шмат зрабіў Віктар Іванавіч для беларускага мовазнаўства. Ён ішоў па дарозе свайго земляка і настаўніка Яўхіма Карскага. Хочацца прыгадаць надпіс аўтара на кнізе «Беларусы», падараванай свайму пераемніку «В. І. Барноўскаму ад аўтара для пазнання свайго народа. Я. Карскі». Віктар Іванавіч шчыра выконвае пажаданне свайго настаўніка. Ужо на пачатку сваёй навуковай кар'еры ён клапаціцца пра развіццё беларускага мовазнаўства. У 1930—1931 гг. В. Барноўскі на-

друкаваў тры артыкулы, у якіх аналізе праент беларускага правапісу. Пазней (1958 г.) была апублікавана наштоўная праца вучонага «Вывучэнне беларускай мовы ў дэжавольцыйны і савецкі час». Гэтая праца — гісторыя беларускага мовазнаўства болей чым за сто гадоў.

Вялікі клопат у В. Барноўскага пра лінгвістычную спадчыну Я. Карскага. З лёгкай рукі Віктара Іванавіча ў 1955—1956 гг. выйшлі з друку ўсе тры выпускі капітальнай працы Я. Карскага «Беларусы. Мова беларускага народа». Як рэдактар В. Барноўскі зрабіў, па сутнасці, ювеліруючую работу пры падрыхтоўцы найкаштоўнейшай кнігі. Яго нястомная дзейнасць дапамагла з'явіцца ў 1962 годзе другой кнізе Я. Карскага — «Працы па беларускай і іншых славянскіх мовах». Нямаючы зрабіў В. Барноўскі для паспяховага заапершэння «Нарысаў па гісторыі беларускай мовы».

Вялікае заслуга Віктара Іванавіча ў падрыхтоўцы беларускіх лінгвістаў. У Інстытуте мовазнаўства АН БССР і вышэйшых навучальных установах Беларусі паспяхова займаюцца навукова-выкладчычнай дзейнасцю многія яго вучні.

В. Барноўскі з маладых гадоў не на Беларусі. Але «ўсе, хто быў у Віктара Іванавіча з Мінска, — прыгадвае яго вучань Ф. Яноўскі, — зайздросяць не толькі яго вучонасці. У яго можна пачуць беларускую арфаграфію. І паслухаць на шчырым застоўлі арш і класічных опер (у Віктара Іванавіча прыгожы ансамблі барытона), а на развіттанне, як заўсёды, «Нёмна», «Люблю наш край...»

В. РАБКЕВІЧ.

— Прасолены, што селядзец. Не байца нічога. Лодка абганула востраў, Даніла Якаўлевіч заглушыў матор, ціха падплыў да калка, што тырчэў з вады, вывалак яго ў лодку, а разам з ім і рукаў круглай, на абручах, сеткі, якраз як тая, павезеная ў мора Кутчывым.

— Можка сёмужка на вачэру трапіла...

Агледзелі і адзін закоя і другі: сёмгі не ўзялі ніводнай, некалькі камбал ды харывус. Паплылі далей.

Адліў яшчэ не кончыўся, рыбаці чакалі зваротнага ходу вады, прыліўнога: выкінуты цяглавы невад павінен быў сесці грузам на самае дно, глухой сцяною мярэжы адгарадзіць залюленую рыбу ад мора. На тоні аднак, рыбакоў не аказалася, акрамя брыгадзіра Грыгорыя Паўлавіча Кутчыва — ён адзін стаў у лодцы пасярод губы, над невадамі, вухам лавіў кожны падводны шоргат. Дзве пустыя заякарныя лодкі віднеліся трохі воддал.

— Чай дзе-небудзь ля касцярка павіваюць, — здагадаўся Дамітрыеў. — Невад выкінуць, самі на бераг чаёўнічаць.

— А брыгадзір?

— Яго вока на вадзе заўсёды.

Мы таксама паставілі лодку на якар, сышлі ў ваду, з яе — на сухое. Убачышы, напэўна, нас, па той бераг, як з-пад зямлі, выраслі тры постаці ў ружовых рыбацкіх роканах. Сышлі да лодкі, паднялі якар і пачалі веславаць у наш бок.

Яшчэ з гадзіну ўсе разам мясілі мяккае марское дно, пакідаючы на ім сляды сваіх ботаў. Вецер мацней, халадала, грэліся хто як мог — адзін трынаццаці гагамі, другі хлопаў рукамі, а пажылая, гадоў пяцідзесяці, рыбацка Аляксандра Яфімаўна Дамітрыева сагрывала сябе і ўсіх нас гаворкаю:

— Вада сёйдзень нявіпадка. Быстра спадае.

— Марану чуе, — сказаў брыгадзір, таксама падплыўшы.

— Вось-вось задуе север. А сёйдзень запал... Паміж шалонікам і пабярэжнікам. Хвалі вялікай не дае, ды халодны. Пабярэжнік, той норавам ішы. Дзьме пылка, нервенны, ды не свірэпы.

— Пабярэжнік, слава богу.

— Грыгорый, пры якім ветры твой запі накрыўся морам? У сорах сёмгі...

— Шалонікам. Рыбы пры ім мала, страху многа. Зарыфлены парус паставілі, а ёлачка малая, за дорку меншая.

— Трэба са штапаком ісці. Хоць малы парусок, ды задэярнеш стрэч ветру, — разважала рыбацка. — Нялёгка, праўда, па касіне, але даплыўш, як прыпячэ.

— Трое тады нашых загинула. І рэчкі мой, і пляменьнік. З усіх адзін жыць заставіўся. Двое сутак насіла па моры.

— Рыбка, яна не салодкая. Самі доўгі, самі тонкія.

— Бацька так казаў: рыбу стране, грошы жане, сам — носам у хвалю.

— Цяпер у Белым і рыбка не тая.

— Вось у пяцьдзесят пятым, — згадаў Грыгорый Паўлавіч, — я адной гоўня трыццаць тон сельдзі залавіў.

— Ён зірнуў на мора, сунуў рукі ў маторныя брызентавыя рукавіцы.

— Ну, арлы, цягнем. Дай бог рыбаку рыбы, мору цяпла.

Надышоў момант, бесламылькова ўлоўлены вопытным вокам брыгадзіра, калі вада ўжо не спадала болей, сышоўшы на самы нізкі ўзровень, яшчэ і не прылівала, задумалася, прыліваць ці пачакаць, і ў гэты момант канцы невада знялі з заколаў,

пацягнулі на бераг. Снасць адразу ж пайшла цяжка, усё роўна як мора завалла яе камянямі, і Грыгорый Паўлавіч першы зразумеў гэты цяжар — вочы і рукі выдалі яго радасць. Здаровы, ружовы, прыпухлы, як у малага дзіцёнка, твар не меў амаль ніводнай маршчыны, цяпер і зусім памаладзеў, сабраны на адной думцы, адной векавечнай страці.

— Ты не рві, не рві насць. Паціху, — супакойваў ён маё старанне. — Вось так... Рыбак на пуп усё жыццё бярэ, ды рваць пуп яму не дазволена. Сарве — і мора прагоніць на печ. Чаму я во і стары, а цягну, як маладая Яфімаўна, — пажартаваў ён. — Усё жыццё рваўся, пуп бярог. Трэба з напорам, але плаўна. Гэтак мора робіць і нас, дурняў, вучыць. Хапайся, ды не насмерць...

Сетка шаргацела па цыратовых робах, круглыя шклянныя кухтылі адзін за адным выпырвалі з вады. Мне даўна было глядзець, як Аляксандра Яфімаўна, усцінушы канец вярочкі на спіну і ёмка ўпіраючыся нагамі ў топкае марское дно, вяла на ім і трапяткі невад і мужыкоў у чарадзе. Нягледзячы на гады, якімі была тут маладзейшая хіба за Грыгорыя Паўлавіча, здавалася жывейшаю за астатніх, цягнула невад упарта, ледзьве хілячыся то ў адзін бок, то ў другі — адчувалася і сіла ў руках і кеннасць рыбацкая. Ні ў чым яна не ўступала мужыкам і потым, калі з вады падымаўся купец з жывым грузам, калі належала выбраць не адзін невад, але і зіхаткі таўстых сігоў, грузіць імі лодку. Рыбацкай увішнасцю, здагадлівасцю нават апаратжвала мужыкоў, маючы і жаючую зграбнасць, і мужыцкую хвацкасць. Уменне здабылося працай: з пачатку гадкоў таксама хадзіла ў Баранцава зуйком, сотні разоў, нароўні з мужыкамі, змагалася са штармамі, не аднойчы выводзіла з-пад мёртвага вала сваю ёлу, улётку і ўзімку, здаралася, плавала дагары кілем, вась выжыла, не разлучылася і пад старасць з морам, невадам. У моры і з Грыгорыем Паўлавічам сышлася, такім жа прасоленым рыбаком. Другі раз выйшла замуж і ўжо з ім напару лавіла селядцоў ды сігоў.

Вечарэла. Хаваліся ад вачэй даягляды, шэрая вада блішчала на ўсю далечыню наўкола, быццам тапіла пад сабой і лясы, і берагі, і каменні.

У вёску вярталіся на цяжкіх, заваленых сігамі, баркасах. Прычалішы да каменнага пірса, вынеслі на бераг мокрыя сеці, нінулі іх на вешалы, у аграмадныя кашы пачалі выбіраць

Аляксандра Яфімаўна — рыбацка як усё: удзень — у моры, увечары — ля самавара.

Тут пачынаецца Белая мора...

рыбу. А ў мора адсюль, з бухты, адпраўлялася другая рыбацкая брыгада — адны жанчыны.

— Даніла, матор у нас гложне. Ты паглядзеў бы, — папрасілі калгаснага старшыню рыбацкі.

— Рана здаваць пачынаецца, бабкі. Яшчэ рыба ўся ў моры, а вы ўжо на матор ківаеце.

— Не жартуй, Даніла. Праўда.

— Дык можа на сваім адбуксраваць?

Замойклі, не ведаючы, што сказаць. Знайшлася самая маладзейшая: — Я, напрыклад, твайму матору не даверуся.

Зноў зарагаталі.

— Ды не скаль зубы, Варка і ты, Даніла, — усіх адразу абсёкла з кармы лодкі жанчына ў рабоў хустцы і чорным кажунку. — Тут сур'ёзна вяршаць трэба.

— А што вяршаць? Не варта нас буксраваць. На вёстах берагавіком дабарэмся. Лепей сустраць, Даніла. Штармаць пачынае.

— Можка б і не вымётвалі?

— Паглядзім па пагодзе. Хоць заковы праверым.

І чаму, думаў я, прысеўшы ўгары на вешалы, у дурныя рапейчыя часы вась гэткіх жанчын не лічылі за «жылыя душы»? Хіба, яны былі менш мужыцка, чым мужыцкі? Ніколедкі. Магчыма — даадварот. Цягнуць нароўні з мужыкамі там, у моры, а потым яшчэ і дома — гаспадарка, дзеці... Што вы скажыце на гэта, Даніла Якаўлевіч? Пытаецца ў яго, ён разводзіць рукамі:

— У Паньгоме кожная жанчына рыбацка. Ды і хто б давіў, калі б не яны, руплівіцы. Маладзейшыя мужыцкі з траўлерам у Баранцавым, а беламорская рыбацкая на іхніх плячах.

Нашу кароценькую размову, мабыць, начула Аляксандра Яфімаўна — уздыхнула сама сабе, выбіраючы з баркаса ўлоў, ціха прызналася:

— Я карова, я і бык, я і баба і мужык.

І першы раз за сённяшні дзень засмяялася.

— Ты чаго там? — спытаў старшыня.

— Ды, так сабе. Успомніла, як раней у нашай Паньгоме казалі...

ЗА ШЫПУНОМ-САМАВАРАМ

Вячэралі позна. З рыбай, вядома: свежымі сігамі, камбаламі... Знайшлася і сёмужка.

— Цяпер я мала, — прызнаваўся гаспадар. — Летась усім калгасам здалі сто пяцьдзесят кілаграмаў.

— Яе заўсёды мала было. Рэдкая рыба, — заўважыла жонка Марыя Антоўна.

— Усё ж... Калісьці тонамі здавалі...

— Усё жывое мае свой лёс, як і чалавек, — уздыхнула Марыя Антоўна. — Бывае лепшы, бывае горшы. Жыццё ва ўсіх перамяняе.

— Асабліва ў рыбака, — пагадзіўся гаспадар. — Ці няма там у вас рыбы? Ёсць сёмга? — раптам спытаў ён.

— Сёмгі няма, але ёсць вугар. — Вугар і ў нас сустракаецца па азёрах. І дзе ён там у вас? Як ловіце?

І я раскаваў пра Нарач, парачанскага вугра, пра тры ночы на возеры, калі і мне давялося цягаць падвалоні ў брыгадзе слаўтага парачанскага рыбака Міколы Баранца.

За вячэрнім акном нахаціліся прыпеўкі:

Не пойдзі в Паньгоме замуж,
На губе сельдей ловіць,
Выйду я в Кеми за дрэла,
Буду барыней ходіць...

На душы адразу навесяледа насія ўсіх думак, прасцейшым і ўтульнейшым зрабіўся свет.

Раскачайце-ка павыше,
Хочу море поведати,
Не пойдёт ли мой хорошенький
По бережку гулять.

— Можка, Надзя дроля шукае? — спытала гаспадыня.

— А можа маскоўскія мастахі. Паньгому мялююць. Спадалася, Песні паморскія паразвучвалі...

Это лето — не два лета,
Как-нибудь переживу,
Придёт миленький мой с моря,
Всю обиду растоплю.

ВЦСПС І САЮЗ ПІСЬМЕННИКАЎ СССР

ПРАВODЗЯЦЬ

УСЕСАЮЗНЫ АДКРЫТЫ КОНКУРС

НА ЛЕПШЫ ТВОР МАСТАЦКАЙ ПРОЗЫ

ПРА СУЧАСНЫ САВЕЦКІ РАБОЧЫ КЛАС

На конкурс прымаюцца раманы, апавесці, мастацка-дакументальныя творы, у якіх на высокім ідэйным і мастацкім узроўні паказаны гераічныя рабочы клас як перадавая, вядучая і стваральная сіла ў барацьбе за пачатковую камуністычнага грамадства, дадзена глыбокае адлюстраванне таго, як пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі цяперашняе пакаленне рабочага класа дастойна працягвае слаўныя рэвалюцыйныя, баявыя і працоўныя традыцыі сваіх бацькоў і братоў, удзельнікаў Вялікага Кастрычніка, выдатных энтузіястаў першых пяцігодкаў, адлюстраваны багаты свет пачынаючы і дзеянні сучаснага савецкага працоўніка, які валодае шырокімі тэхнічнымі ведамі, вялікай культурай, сапраўды гаспадарчым падыходам да спраў дзяржавы, мужнага

барацьбіта за свабоду, мір і шчасце ўсяго чалавецтва.

За творы, якія журы прызнае лепшымі, прысуджаюцца прэміі:

першая — 5 000 рублёў;

дзве другія — па 2 500 рублёў кожная;

тры трэція — па 1 500 рублёў кожная.

Руканісы прадастаўляюцца ў рабочую групу журы конкурсу (Масква, К-9, Пушкінская вуліца, д. 1/б, Дом саюзаў, пакой 32, з пачаткай «На літаратурны конкурс») да 1 студзеня 1972 года ў двух экзэмплярах, напісаных на машыцы. Аб'ём рукапісаў не абмяжоўваецца.

На конкурс, апрача рукапісаў, прымаюцца таксама новыя творы, апублікаваныя ў перыядычным друку або выдадзеныя кнігамі ў 1970 і 1971 гг. Кнігі і часопісныя публікацыі прадастаўляюцца ў двух экзэмплярах.

Творы, напісаныя на мовах народаў СССР, прадастаўляюцца на конкурс у перакладзе на рускую мову. На конкурс, апрача рукапісаў, прымаюцца творы, апублікаваныя за час конкурсу на роднай мове, якія яшчэ не выходзілі на рускай мове.

Разам з рукапісам (кнігай, часопіснай публікацыяй) аўтар прысылае ў журы кароткія звесткі пра сябе і сваю творчасць: аў' прозвішча, імя і імя па-баць

— Не, лавігоменія — дрэўля сваіх чаканьняў. З Баранцава. Там на наш МРТ, траўлер, з хлопцамі.

Прыпеўні звонка сыпаліся-перакатваліся пад самымі вокнамі, ляцелі да скалістага берагу, да мора, потым цішэлі, як расставалі за шэрымі вокнамі, і адразу мацнела на нашым сталё перні меднага шыпуна-самавара, сагрэтага не ад электрычнай разеткі, як пайшло ў моду, а барозавым вугалем. Утульна пахла тонкім самаварным духам, смажанай рыбаю, свежымі пірагамі.

— Песні ў нас працяжыныя, — закручваючы крапікі пад шклянкаю, кажа Марыя Антопаўна. — Бывала, едуць хлопцы і дзяўчаты з сенакоса, песні іхнія ў вёску ляцяць, у кожнай хаце чуваць. Быццам во, блізка ўжо. Тут матіі паўсхаджаюцца: ах, забылі самавары паставіць... Нальюць іх, хапаючыся, распяляць, чакаюць... Песні блізкі, ды нікога не відаць. Самавары патухнуць, астынуць, іх усё няма. Зноў пачынаюць распяляць... Песня ў скалах ды на моры дужа плытка. Скажы не, Дарыла?

— Ваша бабская кабава.

— Для каго іх катаем, як не для вас? Каб вам лягчэла.

— Нам лёгка. Маладым мяне тут лічаць, а гэты малады яшчэ ў дваццаць васьмым годзе з бацькам выйшаў у Баранцава мора. Да калгаса яшчэ. У бацькі ёла свая стаяла. Быў лешным рыбаком на беразе.

— Колькі ўжо стажы? — спытала жонка.

— А вась лічы...

— У ваіну сем год не рыбацью.

— Ваіну — на ваіне. У трыццаць дзевятым пайшоў, у сорак шостым вярнуўся. Адразу сеў на ёлу. Потым механікам. Дзесяць гадоў хадзіў у Баранцава. Бралі рыбу сечаным ловам, ярусным, дрыфцерым. На МРТ механікам плаваў. Хацелася калгас падняць. А людзей не хапала. Сам і за механіка, і за капітана, і за рыбака... Адвін. Што аднаму можна? І якар не выкатаеш... Хадзіў на Кандаляшу, вышай. Усякае бывала і са мною, і з іншымі. Памятаеш, Марыя, Іван Філіпавіч Дамітрыеў сутні трымаўся ў Баранцавым у верасні. Голым пузам на снежнай вадзе... На ёле рыбацый, маладыя хлопцы і ён, стары чалавек. Штурм. Абрэзалі ярус, не памагло. Ураган лёг на парус, яны ўгару кілем. Развіталіся і па дню. А старога мора не прыняло. Сугкі пасіла па ледзяной вадзе, карабель падабраў. У Мурманску сустрэў яго, памятаю... Сам я прыплыў туды з матабота, паламаную руку прывёз у шпіталь, і ён там... — Гаспадар, усім нечакана замоўк, як нешта іншае ўспомніў, зірнуў у акно, апусціў шклянку з недапітым чаем на стол. — Ну, жонка, мне трэба ў мора.

Дарыла Якаўлевіч падняўся з-за стала.

— Што надумаўся?

— Там дзеўкі на вёслах. Абляпаў матаром прыцягнуць.

Марыя Антопаўна пі словам не запырчыла мужу, падала яму цёплы, сагрэты ля грубачкі світар, ватоўку, шанку. Дарыла Якаўлевіч моўчкі апраўнуўся, усцягнуў, на ногі боты і выйшаў за дзверы ў цёмную ноч.

[Заканчэнне ў наступным нумары]

ку, літаратурны псеўданім (калі ёсць);

б) ці з'яўляецца членам Саюза пісьменнікаў СССР, Саюза журналістаў СССР;

в) прафесія;

г) апублікаваныя літаратурныя творы (якія, дзе, калі);

д) хатні адрас і тэлефон.

Вышні конкурс падводзіцца праз кожныя два гады да 1 мая — Дня міжнароднай салідарнасці працоўных і публікуюцца ў газеце «Труд», «Літаратурнай газете», а таксама ў органах друку Саюза пісьменнікаў саюзных рэспублік.

Творы, адзначаныя прэміямі, выдаюцца Прафвыдатм і выдаецца «Советский писатель» у першую чаргу і масавымі тыражамі.

ПРАФВЫДАТ.

ЗАХОДНЕГЕРМАНСКАЯ газета «Генеральанцайгер», якая спецыялізуецца на фабрыкаці рознага роду антысавецкіх фальшывак і набыла ў гэтым ужо немалы вопыт, рашыла парадаваць сваіх чытачоў чарговай сенсацыяй. Яна змясціла паведамленне, што нібыта ў некаторых гарадах Савецкага Саюза і, у прыватнасці, Мінску праходзіць забастоўкі. І, канечне, як робіцца ў такіх выпадках, газета не забыла зазначыць, каб надаць важкасць сваёму «адкрыццю», што гэтыя звесткі атрыманы з надзейных крыніц.

Калі мець на ўвазе той факт, што найбольш выпрабаванымі і стойкімі падпісчыкамі газеты з'яўляюцца адстаўныя чыноўнікі часоў трэцяга рэйха і праўлення Конрада Адэнаўэра, а таксама многія з былога вайска фюрэра, каму ўдалося ўцялець, то трэба меркаваць, што такое паведамленне было разлічана на тое, каб падтрымаць дух гэтай асобай катэгорыі чытачоў, сцешыць і падбадзёрыць, што яшчэ не ўсё страчана, што, маўляў, у самім савецкім грамадстве спее незадавальненне.

У гэтым выпадку, паводле сцвярджэння газеты, яно выклікала тым, што ў многіх савецкіх людзей цяпер ёсць халадзільнікі, але яны пустуюць, няма, маўляў, бульбы і капусцы. І яшчэ, вось ужо на працягу некалькіх месяцаў не завозіцца цытрусавыя. У сувязі з гэтым нярэдка сям-там узнікаюць дыскусіі, удзельнікі якіх разганяюцца міліцыяй. Вывад, да якога прыходзіць «Генеральанцайгер», такі: савецкая сістэма забеспячэння не апраўдала сябе, і ёсць усё падставы меркаваць, што гэта пытанне ўзнікне на маючым адбыцца XXIV з'ездзе КПСС.

Няма нічога дзіўнага ў тым, што на старонках «Генеральанцайгера» час ад часу з'яўляюцца паведамленні, нахвалілі гэтага. Было б хутчэй незразумелым, каб газета змяніла свой ранейшы кірунак і пачала даваць аб'ектыўную інфармацыю пра Савецкі Саюз.

Маю ўвагу, шыра кажуць, прыцягнула зусім іншае — убоства і абмежаванасць фантазіі супрацоўнікаў рэдакцыі. Наколькі я разумею, газеце патрэбна не проста сенсацыя дзеля сенсацыі, а такая сенсацыя, якая б усцяляла ў аслабелым духам душы нейкую надзею, няхай сабе ілюзорную, але ўсё ж надзею. З гэтай прычыны я аніж не магу даўмецца, чаму менавіта ўзята стаўка на бульбу і капусцы. Мне здаецца, што тут рэдактарам зроблены пэўны пралік, нешта не ўсё як мае быць прадумана. Ну, яшчэ ўзяць, скажам, цытрусавыя. У Беларусі яны не вырошчваюцца.

А вось, што датычыць бульбы, гэта ўжо іншы календар. Той, хто меў магчымасць у маладыя гады пабыць у легіёнах заваёўнікаў рускіх прастараяў, можа ўсумніцца. Дабог можа. У сувязі з гэтым, мне хочацца нагадаць такі выпадак. Нашы хлопцы з партызанскай брыгады Заслонава недзе ў лістападзе 1943 года падбілі на адрэзку дарогі Талачыні — Орша машыну, у якой ехаў афіцэр з карнага атрада. Добра цяпер не памятаю, але, здаецца, з таго самага, што ўзначальваў Дзірлевангер, які спаліў ня-

мала беларускіх вёсак, у тым ліку і Смальяны. Афіцэр не паспеў выскачыць з машыны, як напаткала яго партызанская куля, а вось партфель, набыты рознымі паперамі, хлопцы прыхапілі з сабой. Дык вось у ім аказаўся такі дакумент. Афіцэр у сваім данясенні, якое адрасавалася канцылярый гуляйтэра генерал-лейтэнанта СС Готберга, выказаў такую думку: ці не варта прыняць завады, каб знішчыць пасевы бульбы, не кажучы ўжо пра жыта. Іх карны атрад зрабіў такі эксперымент:

малася так, што той, каму пан рэдактар даручыў адказаць і ганаровае заданне — падрыхтаваць чарговую антысавецкі пасквіль для газеты, натрапіў на зблудзены падручнік часоў пятроўскай эпохі, у якім расказваецца пра бульбяныя бунты, што ўзніклі ў некаторых месцах Расійскай імперыі, калі цар вырашыў сілком прывучыць вырошчваць «чортаў ялык», як называлі незадаволеныя сяляне бульбу.

І ўсё ж, мне здаецца, лепей і больш падстаў было

ПАМФЛЕТ

Анато́ль СТУК

БУЛЬБА, КАПУСТА І ГАЗЕТА «ГЕНЕРАЛЬАНЦАЙГЕР»

спаліў да та некалькі вёсак з усімі пажыткамі сялян, спадзеючыся на тое, што, аказаўшыся ў такім становішчы, яны доўга не працягнуць.

«Зыходзілі мы з таго, — тлумачыў афіцэр, — што трэба эканоміць кулі, якія і так абыходзіцца дорага нашай дзяржаве і фюрэру. Праз нейкі час мы вярнуліся назад — і, ой, майн гот! — усіх засталі жывымі. Яны пасяліліся ў зямлянках. Высветлілася, што насельніцтва гэтых вёсак мела вялікія запасы другога хлеба, як тут называюць тую самую бульбу, што і ў нас любіць. І хаваюць яны яе ў вялікіх буртах ці склепах. Запасы такія, што яны дзеляцца лішкамі з партызанамі».

Думаецца, што таго, хто пабываў на Усходзе, асабліва ў скуры карнікаў, наўрад ці падбадзёрыш бульбянымі забастоўкамі. Для некаторых з іх, выходзіць, беларуская бульба з'яўляецца неадольнай перашкодай на шляху да пакарэння Насельніцтва на часова акупіраванай тэрыторыі.

На маю думку, рэдактару «Генеральанцайгера» у дзельшым усё ж трэба быць больш асцярожным. Канечне, пры той патрэбе ў сенсацыі, якая іншы раз так неабходна для падтрымання прэстыжу і трывала заваяванай «рэпутацыі» газеты, за ўсім сам не дэгадзіш. Тым не менш, не грах іншы раз, відаць, зазірнуць у перыядычны савецкі друк, а калі ёсць апасенні, што можна не ўстаць перад савецкай прапагандай, то лепей мець пад рукой даведнік. Там адны толькі лічбы і аніякай прапаганды. Паколькі адразу, відаць, яго не дастанеш, то я на ўсякі выпадак, як даведку, магу прывесці некалькі лічбаў. Магчыма, яны зацікавяць пана рэдактара. Падкрэсліваю, браў іх з даведніка. Пасевы бульбы ў Беларусі складаюць 0,5% ад пасеву гэтай культуры ў СССР, а валавы збор складае 14,6%. Значыць, ва ўсім Савецкім Саюзе па вытворчасці гэтай культуры рэспубліка мае яны прыарытэт.

Падумалася, ці не атры-

учапіцца за халадзільнікі. Нешта я не толькі не бачыў, каб у нашых халадзільніках былі адсекі для захавання бульбы, але і не чуў, каб нават і гаворка пра гэта ішла. Выходзіць, адсталі. Я адношу гэта на кошт «кансерватызму» канструктарскай думкі на Мінскім заводзе халадзільнікаў, дзе, відаць, не ацанілі апошнія навінкі Захаду. Сваімі меркаваннямі я расшыў падзяліцца з міністрам гандлю БССР Васілём Канстанцінавічам Яўцешчыным. Той здзіўлена паглядзеў на мяне.

— Якія гэта яшчэ бульбяныя адсекі ў халадзільніках?

Прышлося расказаць пра неспакон, які выказвае «Генеральанцайгер» наконт бульбы ў Мінску і іншых гарадах Савецкага Саюза.

— Вось яно што! — палагоднеў міністр. — Няхай сабе пан рэдактар гэтай газеты і яго калегі арыентуюцца на адсекі ў халадзільніках для захоўвання бульбы і капусцы. Мясце ж турбуе зусім іншае — будаўніцтва новых бульбасховішчаў, бо калі будзе атрыманы такі ўраджэй, як абяцалі калгаснікі, то са старымі не абідадзешся. Летась усё абійшлося добра, хоць, я вам скажу, калгаснікі задалі нам нялёгкаю задачу. Памаркуйце самі, атрымана бульбы на 228 тысяч тон больш, чым калі-небудзь. Так што назапасілі ўдэталі — у гэтым нядрэжжа пераконацца — варта толькі пабыць у магазінах, ды і прадаць у іншыя рэспублікі больш, чым калі-небудзь.

Вось цяпер вядзем перагаворы з сандэлемі арганізацыямі Ленінграда і некаторых іншых гарадоў, колькі яны змогуць сёлета ў нас закупіць. Як вядома, раней Ленінград у нас браў вельмі многа бульбы. Летась калгасы расшырылі пасевы пашчы. І нам прыйшлося ўстанавіць больш цесныя кантакты з Малдавіяй і Крымам. Вось такія справы. Ды і за цытрусавыя няхай пан рэдактар «Генеральанцайгера» не хвалюецца. Пакуль у нас няма скарпаў, што іх не хапае.

Вось і нядаўна завезлі яшчэ.

У час сваёй размовы з міністрам я зразумеў, што і тут, відаць, па-спраўданаму не ацанілі ўсе перавагі халадзільнікаў з адсекамі для захавання бульбы. Дзіва што які-небудзь наш турыст-моднік, які ўбачыў такую навінку на Захадзе, мог учыніць скандал дзе-небудзь у магазіне з-за таго, што не можа прыдбаць такі аргэрат. Але ж магазінаў у горадзе многа і не так лёгка ўдакладніць дзе магло такое задарыцца. Пэўна ж, у міліцыі ведаюць, тым больш, што, як сведчыць «Генеральанцайгер», ён даводзілася, «разганяць» бульбяныя і капусныя бунты.

Начальнік Упраўлення ўнутраных спраў Мінскага гарвыканкома Віктар Піскароў не менш, чым міністр, быў здзіўлены, калі я завёў гаворку пра забастоўкі і хвалюванні. Давялося зноў ж тлумачыць, у чым справа.

— Чорт ведае што! — усклікнуў ён. — Да чаго ўспрытныя і ахочыя гэтыя зарубежныя пустабрэхі на розныя выдумкі.

Камісар міліцыі зняў тэлефонную трубку, набраў патрэбны нумар і напасціў зайсці да яго ў кабінет дзясурнага з кнігай, у якой вядзецца ўлік усіх здарэнняў у горадзе.

— Так, так, — гаварыў ён, перагортваючы старонкі міліцэйскага гробуха, — зраз паглядзім, што здарылася ў тыя дні, пра якія шматзначна намякае «Генеральанцайгер». А лепей вазьміце, ды і самі пазнаёмцеся, — звярнуўся ён да мяне. — Наколькі я памятаю, наўрад, ці што цікавае для газеты знойдзеце.

Я ішоў ад начальніка гарадскога аддзялення міліцыі, і ў мяне не выходзілі з галавы яго словы: да чаго ж спрытныя гэтыя зарубежныя газетчыкі! Я падумаў, паспрабуй, не будзь спрытны, калі ад гэтых «Залежыць» — быць ці не быць газеце.

Мне прыгадаўся з дарэвалюцыйных часоў самаавярны ўчынак рэдактара пецярбургскага «Снежнага журналу» Васіля Рэгініна. Выданне, якое ён рэдагаваў, было напярэдадні краху. Каб прыцягнуць увагу публікі да свайго часопіса, ён даў аб'яву, што ў такі-та дзень увойдзе ў ілётку да тыграў. Ён так і зрабіў, на вачах ашаломеннай публікі і не менш ашаломеных тыграў. Пра гэты выпадак расказаў К. Паустоўскі ў сваёй «Повести о жизни».

Вядома, не ў кожнага рэдактара хочыць мужнасці і рызыкі на такі ўчынак, як у Рэгініна. Рэдактар «Генеральанцайгера» выбраў іншы шлях, каб ашаламляць сваіх чытачоў, не рызыкуючы сваім асабістым жыццём. Ну што ж, хто на што здаты.

Адным магу сцвярдзіць рэдактара «Генеральанцайгера», ён, напэўна, мае рацыю, што на XXIV з'ездзе КПСС безумоўна будзе вестца гаворка не толькі пра далейшае павелічэнне вытворчасці прамысловай прадукцыі, у тым ліку тавараў народнага ўжытку, але і пра далейшае ўдасканаленне гандлю і забеспячэння савецкіх людзей усімі неабходнымі таварамі. Гэты клопат быў заўсёды і застаецца адным з першарядных ва ўсёй палітыцы нашай партыі.

ВОДГУКІ,

АДКАЗЫ

«ВЫЙСЦЕ ТРЭБА ШУКАЦЬ»

Пад такім загаловам у нашай газеце за 18 снежня мінулага года было надрукавана пісьмо навучніка Мінскага нааператывага тэхнікума П. Капчына. У ім указвалася на шэраг недахопаў у падрыхтоўцы таваразнаўцаў па кнізе, у прыватнасці, на тое, што яны канчаюць навучную ўстаноўку з вельмі малымі ведамі па беларускай літаратуры. Намеснік старшыні праўлення Беларускага Г. Фокіні паведаміў, што выступленне было абмернавана на на-

радзе выкладчыкаў і навучнікаў тэхнікума. Выправаваны мерапрыемствы па далейшым удаснаваленні падрыхтоўкі спецыялістаў кніжнага гандлю.

Кабінет таваразнаўства і арганізацыі кніжнага гандлю тэхнікума папоўнены новым абсталяваннем, інвентаром, інструментамі, нагляднымі дапаможнікамі, літаратурай, тэхнічнымі сродкамі навучання і да т. п.

З другога семестра 1970-71 навучальнага года павялічваецца коль-

насць гадзін на вывучэнне сучаснай беларускай літаратуры з чатырох да дваццаці, а таксама час на вывучэнне беларускай мастацкай літаратуры па курсе «Таваразнаўства кнігі».

Намечана правесці шэраг сустрэч навучнікаў з беларускімі пісьменнікамі, кампазітарамі, мастакамі, работнікамі кніжнага гандлю. Сту-

дэнты будуць часцей наведваць мастацкія, кніжныя і іншыя выстаўны.

Перад упраўленнем навуковых устаноў Цэнтралізацыя паставіла пытанне аб выданні падручніка па сучаснай савецкай літаратуры для ўсіх нааператывіўных тэхнікумаў і вучылішчаў, якія рыхтуюць прадаўцоў і таваразнаўцаў па кнігах.

ВЕЧАР паміці п'еменица Віктара Рыгоравіча Доева (Казадоева) сабраў нямала прыхільнікаў яго таленту. Усе прызначаныя прамовцы сядзяць за сталом прэзідыума і, пакуль старшыня прамаўляе кароткае ўступнае слова, захоўваюць аднаведны выпадку сурова-самотны выраз твару.

ВЯЛІКІ ПРАЗОРЦА

Слова для выступлення атрымлівае драматург Арэст Рышкін. Я з удзячнасцю прыняў ласкавае запрашэнне выступіць з успамінамі пра незабытую мастацка слова Валерыя Доева. Сяму таму мае ўспаміны паддудца малазначнымі, але наці абавязак абавязак усіх, хто сутыкаўся з Валерыем Рыгоравічам, — сабраць бяспрыныя дэталі яго біяграфіі і захаваць іх для нашчадкаў. Знаходзячыся, дзякуючы свайму велізарнаму таленту, на самай вышэйшай Алімпіады, Валерыі Доеў ніколі не цураўся сціпных калег па піры.

Як зараз памятаю, гэта было амаль чвэрць стагоддзя назад, я і не марыў аб літаратурнай славе. Шчыра кажучы, я саромеўся сваіх наўмыслівых, бездапаможна-слабых спроб. Аб тым, каб Валерыі Доеў быў маім настаўнікам і кансультантам, я не мог і марыць. Але Валерыі Рыгоравіч з уласцівай усім вялікім людзям чуласцю, нават не чытаючы маіх твораў, пугром адчуў, што ва мне нешта ёсць, і з гонарам і радасцю магу прыгадаць гэты гістарычны эпізод.

Як зараз памятаю, Валерыі Рыгоравіч ціха, я б сказаў, нават бяшумна, зайшоў у залу опернага тэатра, дзе ўвесь вечар пасля аднаўлення ішла опера найвялікшага кампазітара ўсё часоў і нарадаў Пятра Ільіча Чайкоўскага «Югеній Анегіна», створаная па матывах аднайменнага бессмяротнага рамана, які належыць перу сонца нашай паэзіі Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. Валерыі Рыгоравіч зайшоў у залу і накіраваўся прама да мя-

не. Мы з ім не былі знаёмы. Я, вядома, знаў, хто ён, а ён наўрад ці меў уяўленне аб мяне, сціплым паматкоўцы.

Характэрным акаочным голасам з характэрнай хрыплаватасцю ён напрасіў мяне паказаць білет.

— Прайсці ў тэатр на старым білетце! — усклікнуў ён здзіўлена. — Трэба вельмі любіць мастацтва, каб адва-

жыцца на такую рызыку! — і, уважліва паглядзеўшы на мяне, дадаў: — Вы далёка пойдзеце, малады чалавек! Валерыі Рыгоравіч аказаўся празорцам. З уласцівай яму шчодрасцю ён даў у той вечар мне, беднаму студэнту, які пралеў у тэатр з надробленым білетам, пудэрку ў жыццё, у мастацтва...

В. Р. ДОЕУ У МАІМ ЖЫЦЦІ

Слова атрымлівае паэт Хрыстантэмаў.

— Выступаць на вечары, прысвечаным Віктару Рыгоравічу Доеву, для мяне асабліва хвалююча. У маім творчым жыцці і паэзіі у маім жыцці спакольні і не ўяўляю сваё жыццё без творчасці. Віктар Рыгоравіч адыграў выдатную, я б сказаў, рашаючую ролю. Сустрэчы з ім пакінулі незабыты след у маёй біяграфіі і практычна асвятлілі ўсё жыццёвы шлях.

Як зараз памятаю, мы сустрэліся з ім на беразе Чорнага мора. Мне цяжка вытлумачыць, чым гэта было выклікана, але Віктар Рыгоравіч адразу ж

палюбіў мяне. Над ціхі шэпат хваць, што мне, як мне здаецца, удалося перадаць у паэме «Будзем, як хваць», мы збіралі з ім паменьчыкі. І тут нечакана Віктар Рыгоравіч прызнаўся мне, што нарадзіўся ў 1890 годзе ў Пскоўскай губерні. На дзіўным супадзенні і нарадзіўся роўна дзевятнаццаці гадамі пазней у Калуцкай губерні. Потым Віктар Рыгоравіч даверліва паведаміў мне, што ніколі не карыстаецца пішунай машынай. Збірае каменчыкаў, настрайвае яго на філасофскі лад.

— Вось гэты прыгожы камень не сам па сабе стаў такім прыгожым, — глыбакадумна заўважыў Віктар Рыгоравіч. — Такім яго арабія — шчытадовая шліфоўка мора.

Гэтыя прайшныя словы глыбока запалі ў маю душу. Па ўсё жыццё я застаўся верны завету Віктара Рыгоравіча: цвёрда і шліфаваць свае творы...

Я І В. Р. ДОЕУ

Крытык Аруд Печанегаў, атрымаўшы слова, сказаў:

— Я жыў у глухой правінцыі, у Барыслаўску, адрэзаны ад свету. Але трэба было надарыцца, што ў нас адкрылі багацейшыя залежы нафты. І ў Барыслаўску хлынулі пісьменнікі і мастакі. Прыехаў да нас канецце, і Валерыі Рыгоравіч. І першым зынам пачаў сустрэцца са мной.

— Вы, як абарыгент, будзеце маім гідом: Я даю сачу за вашай творчасцю. Вы мне падабаецеся.

Ці трэба гаварыць, як мяне расчулілі і ўхвалілі гэтыя словы! Наўжо ён чытаў мой раман «Ныціні»? Ад збытжанасці я пачырванеў. Валерыі Рыгоравіч па сямроўку паляпаў мяне па плячы.

— Не чырванеіце, вы не дзеўчына.

Наша знаёмства перарасло ў сапраўдную дружбу, якая абарвалася толькі са смерцю Валерыя Рыгоравіча.

Перанлад з рускай мовы.

ПАРодЗІСТЫ КОНЬ

З НАРОДНАГА

Крычаў на ўвесь базар цыган: — За паўцаны купляйце Кая буланга! Заган Дарэмна не шукайце!

Майму каню ні бізуна, Ні вокрыкаў не трэба. Адна загана ў скакуна: Не ўзагнаць на дрэва.

Прыбег Пахом на гэты крык, Пахома конь уразіў.

— Нашто, — пачуў пакупнік, — Каб конь на дрэва лазіў!

Лічыў уважліва Пахом Рублі, нібыта скнара. Сеў на буланга вярхом І выехаў з базара.

Маўклівы, сумны — не пазнаць — Прышоў пяхком дадому... Не удалося ўзагнаць Кая на мост Пахома.

Без слоў: Мал. А. ЗАУЯЛАВА.

У магазіне без прадаўца. Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

МІМАХОДЗЬ

Уладзімір РУДЗІНСКІ

Малады сатырык пасля таго, як выдаў першую кніжку, пачаў казціць голалем.

«Мой заўсёды прыходзіць дадому пад газам», — бедавала жонка работніка гаргаза.

Пра бондара казалі, што ў яго не хапае клёпкі.

Злодзеі у кішэню за словам не лазіў.

Ён так часта заязьяў знаёмства з жанчынамі, што яму далі манушку «дамскі вузел».

Аляксандр ШАУЦОУ

Любіў іншым пускаць пыл у вочы, таму сам казціў у чорных акулірач.

Для яго гарадскі транспарт змяняў усё, нават лазню.

Людаед ніяк не мог пераварыць думкі генія.

Вучоны рана страціў зубы — адгукнулася чвэрдаць навуцы.

Яго гадзіннік спяшаўся на 24 гадзіны: ён называў сябе чалавечкам заўрашняга дня.

Заспіраваў гора: любіў залаваць яго гарэлкай.

На вяршыні славы задыхнуўся ад недастачы кіслароду.

Каб быць шчасліўчакам, не абавязкова нарадзіцца ў саронцы: можна і ў футболцы.

ЦЯПЕР я ўсё часцей пераканваюся, што акалічнасці часам мацней за чалавека. Бывае, усё ідзе добра, так, як трэба, а потым раз — і ўсё разбураецца ад нейкіх там дробязей.

Яшчэ калі я быў малы, у мяне выявіліся рэўны здольнасці. Варта было мне глянуць каму-небудзь у вочы, і чалавеку дрэнна рабілася. Знаёмы ўрач сказаў, што ў мяне гіпнатычныя здольнасці.

Магчыма, я стаў бы Месінгам, але — стаў прапрабам. На будоўлі. Аднак мае ранейшыя здольнасці мне здарава памагалі. Толькі аднойчы...

Мы здавалі дом. Вельмі прыгожы дом. Вядома, невялікія недаробкі былі, але ж гэта — дробязь. Праз два-тры гады ўсё б выправілі.

Дык вось, прымае наш дом камісія. Вачу я, што Антон Фёдаравіч, старшыня камісіі, ад якога ўсё і залежыць, ходзіць пахмуры. Туды зазірне, сюды, гэ-

Аляксандр АЛЯКСЕЙЧЫК

та памацае, тое панюхае. Пасля спыніўся пасярод кватэры на другім паверсе і гаворыць:

— М-да, у такім стане прымаць яго не будзем. Дарабляць трэба, выпраўляць брак...

Я зразумеў, што трэба неадкладна нешта рабіць, дом павінен быць прыняты. Я падышоў да старшыні камісіі, узрыўся ў яго вачыма і жорстка сказаў:

— Як жа гэта, Антон Фёдаравіч! Дом вельмі добры, смела можна прымаць.

Антон Фёдаравіч неяк дзіўна зірнуў на мяне, але маўчыць.

— Дом можна прымаць, — яшчэ больш рашуча паўтарыў я, глядзячы прама ў вочы старшыні.

Антон Фёдаравіч пабляднеў і збытжанана разавуў рукамі:

— Гм, сапраўды, можна, бадай, і прыняць.

У гэты момант кавалак тынкоўкі чмякнуўся на падлогу каля яго ног. Старшыня здрыгануўся і запытальна паглядзеў на мяне. Я сабраў у кулак усю сваю сілу і, не ададзячы вачэй, спакойна сказаў:

— Гэта ж дробязь, вы самі бачыце, не на галаву ўпала. А дом што трэба, з сумленнем зроблены.

Пры слове «сумленне» Антон Фёдаравіч неяк дзіўна крутнуў галавой, нібы стараючыся нешта скінуць з вачэй, але я ўсё глядзеў на яго.

На лесецы Антон Фёдаравіч лёдзь

не ўпаў, таму што, ліха на іх, адаразіліся парэнчы. Я быў перапалохаўся — не дай бог, пакаленчыцца! Але ўсё прайшло добра. Акт падпісалі, усё выйшла на вуліцу. У мяне адлягло ад сэрца, я ўжо сабраўся расказаць членам камісіі новы анекдот, але... Але тут хтосьці, выходзячы апошнім, моцна грывануў дзварыма...

Не адышліся мы ад дома і на дзесьці мэтраў, як ззду затрашчала, загуло, заенчыла. Мы пападалі на зямлю. Страшны выбух скалануў паветра, падняў угору нейкія абломкі і кучы пылу. Я расплюшчыў вочы: майго дома не было, як карова языком злізала.

Пад'ехала хуткая дапамога. Антона Фёдаравіча ўсё ж кантузіла. Калі яго на насіках неслі ў машыну, я ў апошні раз зірнуў яму ў вочы і сказаў:

— Антон Фёдаравіч, але ж дом добры быў.

— Дзверы толькі келска павесілі, — згадзіўся ён і заціх.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і выаорчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАНОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.